

**T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRKMEN TÜRKÇESİ TÜRKİYE TÜRKÇESİ ARASINDA
BİRLEŞİK SÖZCÜKLERDE GÖRÜLEN YALANCI EŞ
DEĞERLİK**

MAYA YYLMAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

PROF. DR. AHMET KARADOĞAN

KIRIKKALE-2022

Maya YYLMAZ tarafından hazırlanan “TÜRKMEN TÜRKÇESİ TÜRKİYE TÜRKÇESİ ARASINDA BİRLEŞİK SÖZCÜKLERDE GÖRÜLEN YALANCI EŞDEĞERLİK” adlı tez çalışması, aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Ahmet KARADOĞAN (Danışman)

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kırıkkale Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Üye: Doç. Dr. Erkan HİRİK

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Samsun Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Yakup SARIKAYA

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kırıkkale Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Tez Savunma Tarihi: 13/01/2022

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Doç. Dr. Abdussamed YEŞİLDAĞ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

13.01.2022

Maya YYLMAZ

TEŞEKKÜR

Türkmen Türkçesi ve Türkiye Türkçesi birbirine yakın olan lehçelerdendir. Bu çalışmada yakın olan bu iki lehçeden Türkmen Türkçesi kaynak, Türkiye Türkçesi hedef lehçe olarak seçilmiş ve çoğunluğu roman olan yirmi farklı kitap, sekiz farklı dergi taranarak birleşik sözcüklerdeki yalancı eş değerlik konusu incelenmiştir.

Konunun belirlenmesinden çalışmanın nihayete erdirilmesine kadar tüm süreçte desteğini esirgemeyen ve hatalarımı titizlikle söyleyen danışmanım Prof. Dr. Ahmet KARADOĞAN'a teşekkür ederim.

Manevi destekleri için Selbi MOLLAYEVA, Ayşe ŞİMŞEK, Gizemnur BAŞARAN, Tülay ENGİN ile sevgili eşim Mustafa YILMAZ'a da teşekkür ederim.

Bu çalışma Kırıkkale Üniversitesi-Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından 2019-160 sayı ile yüksek lisans tez projesi olarak desteklenmiştir.

Türk dünyasının kültür bütünlüğünün sağlaması için Türk yazı dilleri arasında yapılacak çalışmalar önem arz etmektedir. Çalışmanın Türk dünyası kültür bütünlüğüne katkı sağlaması ve Türkmen Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasında yapılacak diğer çalışmalara ışık tutması temennimdir.

13.01.2022

Maya YYLMAZ

ÖZET

TÜRKMEN TÜRKÇESİ TÜRKİYE TÜRKÇESİ ARASINDA BİRLEŞİK SÖZCÜKLERDE GÖRÜLEN YALANCI EŞDEĞERLİK

Kırıkkale Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Ahmet KARADOĞAN

Ocak 2022, 160 sayfa

Kaynak lehçede bir metinde geçen bir sözcüğün, hedef lehçede bulunması ancak her iki sözcüğün kavram alanlarının birbirini hiç karşılamaması veya kısmen karşılaması yalancı eş değerlik olarak tanımlanmaktadır. Bu çalışmada kaynak lehçe Türkmen Türkçesi hedef lehçe Türkiye Türkçesi olarak alındığında birleşik sözcüklerde görülen yalancı eş değerler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Lehçeler arası aktarma sorunlarından biri olan yalancı eş değer sözcükleri tespit etmek amacıyla Türkmen Türkçesi için Türkmenistanyň Ylymlar Akademiýasy tarafından basılan Türkmen Diliniň Düşündirişli Sözlügi, Türkiye Türkçesi için Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü kullanılmıştır.

Çalışmada 437 birleşik sözcüğün yalancı eş değer özelliği gösterdiği tespit edilmiştir. Bu tespit iki başlıkta verilmiştir. Birincisi her iki unsurun da hedef ve kaynak lehçede bulunduğu halde yalancı eş değer birleşik sözcüğün hedef lehçede olması, ikincisi ise her iki unsurun da hedef ve kaynak lehçede bulunduğu halde yalancı eş değer birleşik sözcüğün hedef lehçede olmamasıdır. Tespit edilen yalancı eş değer sözcüklerin hedef ve kaynak lehçedeki anlamları verilmiştir. Kaynak lehçe olan Türkmen Türkçesinden seçilen metinlerden de örnek cümleler ile anlamı gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Birleşik Sözcük, Yalancı Eş Değerlik, Türkmen Türkçesi, Türkiye Türkçesi, Türk Lehçeleri

ABSTRACT

FALSE EQUIVALENCE BETWEEN TURKMEN TURKISH AND TURKEY TURKISH IN COMBINED WORDS

Kırıkkale University

Graduate School of Social Science

Department of Turkish Language and Literature, Master's Thesis

Supervisor: Prof. Dr. Ahmet KARADOĞAN

January 2022, 160 pages

The presence of a word in a text in the source dialect in the target dialect, but when the conceptual fields of both words do not meet each other or partially meet each other, is defined as false equivalence. In this study, when the source dialect is Turkmen Turkish and the target dialect is Turkey Turkish, false equivalents in compound words have been tried to be determined.

In order to detect false equivalent words, which is one of the problems of transferring between dialects, the Turkmen Diliniň Düşündürüşli Sözlüğü published by Turkmenistanyň Ylymlar Akademiýasy for Turkmen Turkish and the Turkish Language Institution Turkish Dictionary (TDK Türkçe Sözlük) for Turkey Turkish were used.

In the study, it was determined that about 437 compound words showed false equivalent feature. This determination is given under two headings. The first is that the false-equivalent compound word is in the target dialect even though both elements are present in the target and source dialect, and the second is that although both elements are present in the target and source dialect, the false-equivalent compound word is not in the target dialect. The meanings of the detected pseudo-equivalent words in the target and source dialects are given. The texts selected from Turkmen Turkish, which is the source dialect, are also shown with sample sentences.

Key Words: Compound Word, False Equivalence, Turkmen Turkish, Türkiye Türkçesi, Turkish Languages

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYANI	i
TEŞEKKÜR.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
0. GİRİŞ	1
1. BİRLEŞİK SÖZCÜK KAVRAMI.....	5
1.1 Türkiye Türkçesinde Birleşik Sözcükler	6
1.2 Türkmen Türkçesinde Birleşik Sözcükler	7
1.3 Eş dizimlik ve Eş dizimliklerin Sınıflandırılması	9
1.4 Birleşik Sözcük ve Eş dizimli Sözcük Kavramlarının Kıyaslanması.....	12
2. EŞ DEĞERLİK VE YALANCI EŞ DEĞERLİK KAVRAMLARI	14
2.1 Kelime Eş değeriği	14
2.1.1 Tam Eş değeriği	15
2.1.2 Kabul Edilebilir Eş değeriği	15
2.2 Yalancı Eş değeriği	15
2.2.1 Kısmî Yalancı Eş değeriği	18
2.2.2 Tam Yalancı Eş değeriği.....	19
2.3 Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Yalancı Eşdeğer Sözcükler.....	20
3. BİRLEŞİK SÖZCÜKLERDE GÖRÜLEN YALANCI EŞDEĞERLİK	22
3.1 Aktarma Kavramı	22
3.2 Birleşik Sözcüklerde Görülen Yalancı Eşdeğerlik	25
3.2.1 Her İki Unsurun Da Hedef ve Kaynak Lehçede Bulunduğu Halde Yalancı Eş Değer Birleşik Sözcüğün Hedef Lehçede Olması	25
3.2.2 Her İki Unsurun Da Hedef ve Kaynak Lehçede Bulunduğu Halde Yalancı Eş Değer Birleşik Sözcüğün Hedef Lehçede Olmaması	42
SONUÇ	143
KAYNAKÇA.....	145

0. GİRİŞ

Çalışmanın Konusu

Çalışmanın konusu Türkmen Türkçesi hedef Türkiye Türkçesi kaynak olarak seçildiğinde birleşik sözcüklerde görülen yalancı eşdeğerliklerin tespitidir. Bu sebeple ilk olarak birleşik sözcük kavramı incelenmiştir. İkinci bölümde eşdeğerlik, yalancı eşdeğerlik gibi kavramlar ile bu kavramlarla ilişkili olan diğer kavramlar açıklanmıştır. Son bölümde aktarma kavramına değinildikten sonra Türkmen Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktarma sorunu olarak tespit edilen 437 birleşik sözcük örneklendirilmiştir.

Örneklerin anlamlarında Türkiye Türkçesi için Türk Dil Kurumunun resmi internet sitesi olan sozluk.gov.tr üzerinden sorgulamalar yapılmış ve Türk Dil Kurumu Yayınları 2019 baskı tarihli olan Türkçe Sözlük de kullanılmıştır. Türkmen Türkçesi olan sözcüklerin anlamları için ise 2016 yılında Türkmenistanyň Ylymlar Akademiýasy tarafından 2 cilt olarak Aşkabatta basılan Türkmen Diliniň Düşündirişli Sözlügi (2016) kullanılmıştır. Bazı yerlerde 1995 yılında Simurg Yayınlarınca basılan Talat Tekin'in hazırlamış olduğu Türkmence-Türkçe Sözlük'ten de yararlanılmıştır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada uygulanan yöntem seçilen kaynak kitap ve dergilerden hareketle yalancı eş değer birleşik sözcüklerin tespitidir. Tespit edilen birleşik sözcük aşağıdaki gibi örneklendirilmiştir. Varsa Türkmen Türkçesi sözlüğündeki anlamı verilmiş, sonra anlam Türkiye Türkiye Türkçesine çevirilmiş en son da örnek cümle ile yalancı eş değerlik durumu ortaya konulmuştur. Türkmen Türkçesi Tkm.T ile Türkiye Türkçesi Trk.T kısaltması ile gösterilmiştir. Ayrıca (TDDS I, 310) şekline verilen ifadedeki TDDS Türkmen Diliniň Düşündirişli Sözlügi'nün kısaltmasıdır. I veya II, hangi cillte olduğu sonda verilen sayı ise hangi sayfadan alındığıdır. Taranan kitaplarda örnek cümle bulunamamışsa sözlükteki örnek cümleler kullanılmıştır. Sözlükte de yoksa örnek cümle konulmamıştır.

Durmuşa çykmak

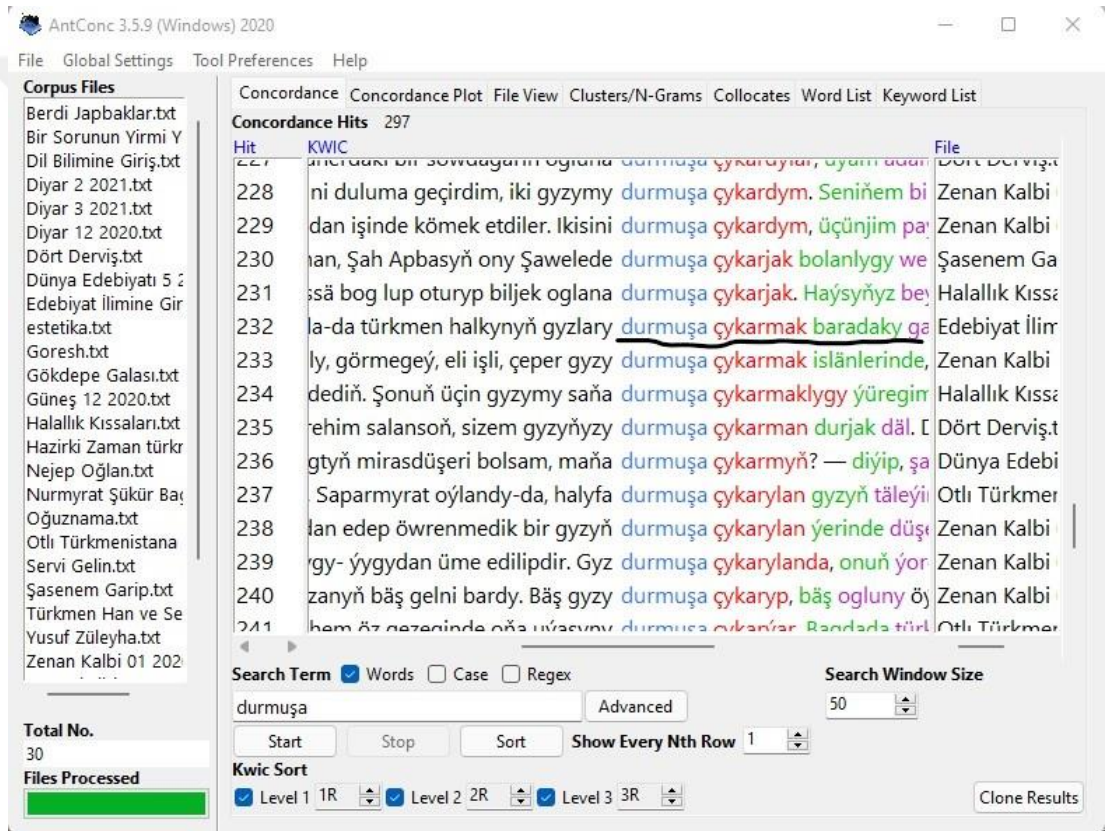
Tkm.T (TDDS I, 310) äre barmak, äre çykmak, maşgala gurmak.

Trk.T Evlenmek, aile kurmak (kadınlar için kullanılır)

Örnek cümle

B. Kerbabaýewiň “Gyzlar dünýäsi” poemasynda-da türkmen halkynyň gyzlary **durmuşa çykarmak** baradaky gadymdan gelýän döp-dessurlary barada çuň düşünje berilýär (Allakow, 2010:29).

Çalışmadaki cümle örnekleri daha önce belirlenen kitaplardan dergilerden ve sözlükten elle tespit edilerek ya da *AntConc 64bit* programı vasıtasıyla bilgisayar taraması yapılarak belirlenmiştir. Sözcüklerin tespiti için kolaylık sağlayan bu programa veri olarak girilen kitaplardaki tekil olmayan sözcük sayısı 1.382.028’dir.

The screenshot displays the AntConc 3.5.9 (Windows) 2020 software interface. The main window shows a list of concordance hits for the search term 'durmuşa çykarmak'. The search term is entered in the 'Search Term' field, and the results are displayed in a table with columns for Hit, KWIC, and File. The KWIC column shows the search term highlighted in red in the original text. The File column lists the source files for each hit. The interface also includes a 'Corpus Files' list on the left, a 'Search Term' field, and various search options like 'Words', 'Case', and 'Regex'.

Hit	KWIC	File
227	ancıkda bir söwdağam oğranda durmuşa çykardym, ayam adan	Dört Derviş.t
228	ni duluma geçirdim, iki gyzymy durmuşa çykardym. Seniňem bi	Zenan Kalbi
229	dan işinde kömek etdiler. Iksini durmuşa çykardym, üçünjim pa	Zenan Kalbi
230	an, Şah Apbasyň ony Şaweleda durmuşa çykarjak bolanlygy we	Şasenem Ga
231	ssä bog lup oturyp biljek oglana durmuşa çykarjak. Haýsyňyz be	Halallık Kiss
232	la-da türkmen halkynyň gyzlary durmuşa çykarmak baradaky ga	Edebiyat İlim
233	ly, görmegeý, eli işli, çeper gyzy durmuşa çykarmak islänlerinde,	Zenan Kalbi
234	dediň. Şonuň üçin gyzymy saňa durmuşa çykarmaklygy ýüregim	Halallık Kiss
235	rehim salanson, sizem gyzynyzy durmuşa çykarman durjak däl. I	Dört Derviş.t
236	gtyň mirasdüşeri bolsam, maňa durmuşa çykarmyň? — diýip, şa	Dünya Edebi
237	Saparmyrat oýlandy-da, halyfa durmuşa çykarylan gyznyň täleýi	Otlı Türkmer
238	lan edep öwrenmedik bir gyzny durmuşa çykarylan ýerinde düş	Zenan Kalbi
239	gy- ýyggydan üme edilipdir. Gyz durmuşa çykarylanda, onuň ýor	Zenan Kalbi
240	zanyň baş gelni bardy. Baş gyz durmuşa çykaryp, baş ogluny öy	Zenan Kalbi
241	hem öz gazaninde oňa uýasyny durmuşa çykarar. Baradaky tür	Otlı Türkme

Çalışmanın Özgünlüğü

Türk alanyazında yalancı eş değerlik konusu çalışılmıştır. Ancak birleşik sözcüklerde görülen yalancı eş değerler ile ilgili bir çalışma bulunmamaktadır. Bu durum çalışmanın özgünlüğünü oluşturmaktadır.

Çalışmada Türkmen Türkçesi ve Türkiye Türkçesi arasındaki alfabeden kaynaklı ses değişimlerine ve yapı bakımından incelemelere girilmemiştir. Sadece anlam üzerinden

ilerlenmiştir. Metinlerde tespit edilen bazı yalancı eş değer birleşik sözcüklerin anlamları bulunamamıştır. Bu durumda anlam, metinler üzerinden yorumlanmıştır.

Türkmen Türkçesi Örnekleri için Taranan Kitap ve Dergiler

Yararlanılan kaynak kitaplar şunlardır:

1. Agaýew, K., Bekjäýew, T. (2007). Dil Bilimine Giriş- Ýokary okuw mekdepleriniň talyplary üçin okuw gollanmasy. Aşgabat: Türkmen döwlet neşirýat gullugy.
2. Ahundow, B. (1957). Şasenem-Garyp dessany. Aşgabat: Türkmen döwlet neşirýat gullugy
3. Allakow, J. (2010). Edebiýat ylmyna giriş. Ýokary okuw jaýlarynyň dil we edebiýat fakultetleriniň talyplary üçin okuw-gollanma kitaby. Aşgabat: Türkmenistanyň Bilim Ministrliگی
4. Amman, M. (2012). Dört derwüş. Aşgabat: Türkmen döwlet neşirýat gullugy.
5. Aşyr, Ç. (1986). Göreş. Aşgabat: Türkmenistan neşirýaty.
6. Ataýew, K. (2010). XVIII asyr türkmen edebiýaty. Ýokary okuw mekdepleri üçin okuw kitaby. Aşgabat.: Türkmen döwlet neşirýat gullugy.
7. Baýjanow, B., Petjikowa M. (2015). Häzirki zaman türkmen dili. Morfologiýa. Ýokar ywe ortahünär okuw mekdepleri üçin okuw gollanmasy. Aşgabat.: Türkmen döwlet neşirýat gullugy.
8. Çüriýew, A. (1993). Bir Soragyn Ýigrimi Ýyllyk Sütemi. Aşgabat: Mesrep nesirýaty.
9. Esenmedowa, A. (2010). Häzirki Zaman Türkmen Dili (Morfologiýa) Ýokary okuw mekdepleri üçin okuw kitaby. Aşgabat: Türkmen Döwlet Neşirýat Gullugy
10. Godarow, R. (2001). Oguznama. Aşgabat: Türkmenbaşy Adyndaky Türkmenistan Milli Golýazmalar İnstituty.
11. Gylyjow, R. (2018). Halallyk kyssalary. Aşgabat: Türkmen döwlet neşirýat gullugy.
12. Hojageldiýew, N. (1991). Gökdepe Galasy Gysgaça taryhy oçerk. Aşgabat: «Çäç» Döredijilik-önümçilik birleşigi.

13. Kerbabaýew, B. (2010). Japbaklar Powest we hekaýalar. Aşgabat: Türkmen döwlet neşirýat gullugy.
14. Nartyýew, N. (2010). Häzirki Zaman Türkmen Dili (Leksika). ýokary okuw mekdepleri üçin okuw kitaby. Aşgabat: türkmenistanyň bilim ministrligi.
15. Nyязow, S. (2009). Türkmen Dili. I. Bölüm. Aşgabat: Türkmenistanyň Bilim Ministrligi.
16. Orazberdiýewa, A. (2010). Estetika we edebiýatşynaslyk. Ýokary okuw mekdepleri üçin okuw gollanmasy. Aşgabat: Türkmen döwlet neşirýat gullugy.
17. Ödäýew, O. (2009). Otly Türkmenistana Barýar. Aşgabat: Türkmen döwlet neşirýat gullugy.
18. Saryhanow, N. (1961). Şükür Bagşy. Aşgabat: Türkmenistan Döwlet Neşirýaty.
19. Seýitmyradow, K. (1977). Nejep Oglan (Dessan). Aşgabat: Türkmenistan neşirýaty.
20. Tagan, A. (2014). Serwi gelin. Aşgabat.: Turkmen dowlet neşirýat gullugy.

Ayrıca Türkmenistan devleti tarafından düzenli aralıklarla basılan ve <https://metbugat.gov.tm/> adlı resmi internet sitesinde yayınlanan bazı dergiler, güncel Türkmen Türkçesi sözcüklerin tespit edileceği düşüncesiyle referans olarak kullanılmıştır.

Yararlanılan dergiler şunlardır:

1. Zenan Kalbi 03/2020 Aşgabat: Türkmenistanyn Ministrler Kabineti
2. Zenan Kalbi 07/2020 Aşgabat: Türkmenistanyn Ministrler Kabineti.
3. Zenan Kalbi 09/2020 Aşgabat: Türkmenistanyn Ministrler Kabineti.
4. Zenan Kalbi 11/2020 Aşgabat: Türkmenistanyn Ministrler Kabineti.
5. Zenan Kalbi 12/2020 Aşgabat: Türkmenistanyn Ministrler Kabineti.
6. Dünýa Edebiýaty 5/2020 Aşgabat: Türkmenistanyn Ministrler Kabineti
7. Diýar 2/2021 Aşgabat: Türkmenistanyn Ministrler Kabineti.
8. Diýar 12/2020 Aşgabat: Türkmenistanyn Ministrler Kabineti.

1. BİRLEŞİK SÖZCÜK KAVRAMI

Dil aracılığı ile iletişim kuran bir varlık olarak insan sözcüklere her daim ihtiyaç duymaktadır. Zaman değiştikçe, kültürler arası alışveriş arttıkça ve medeniyet seviyesi ilerledikçe yeni sözcükler türetilmekte, dillerin söz varlığı artmaktadır. Söz varlıkları ekleme, kırpma, eksiltme, harmanlama, işlev değiştirme gibi birbirinden oldukça farklı mekanizmaların bir arada veya ayrı ayrı kullanılmasıyla ortaya çıkarılan birimlerle şekillenmektedir. Birleştirme de söz varlığını artırmak üzere kullanılan bir sözcük türetme yöntemidir ve Türk dili gibi eklemeli diller için oldukça önemlidir. Türk dilinin en eski dönemlerinde bile birleştirmeye rastlanmaktadır (Sarı, 2016: 200; Özkan, 1996: 95).

Birden çok sözcüğü içeren anlam ve yapısında bütünlük bulunan, bir bütün olarak karşılık gören dil birliği sözcük grubudur. Sözcük grubunda birden çok sözcük bazı kurallarla yanyana gelir. Bu sözcükler ya yargı bildirerek cümleyi ya da bir varlık, kavram ve hareketleri birlikte karşılayarak kelime gruplarını oluşturmaktadır. Birleşik sözcükler Türkçe’de söz dizimi açısından önem arzeden sözcük gruplarından (Ergin, 2013: 374; Korkmaz, 2018: 190).

Bir başka tanımda birleşik sözcük iki veya daha fazla sözlükbirimin kaynaşık kalıplaşmasıyla oluşan ve anlamlı tek bir birim işlevindeki unsurdur (Vardar, 2002: 45). Yine iki ya da daha çok bağımsız birimden oluşan, anlam bakımından baş işlevini gören sözcüğün alt sınıfını belirten yapı olarak tanımlamıştır (İmer v.d.,2011: 59).

Türk dilinde söz dizimi açısından önem arzeden birleşik sözcük kavramı TDK Sözlükte (2019) yeni bir kavramı karşılamak üzere belirtisiz isim tamlamalarından, sıfat tamlamalarından, isnat gruplarından, birleşik fiillerden, ikilemelerden, kısaltma gruplarından veya kalıplaşmış çekimli fiillerden oluşan sözcükler olarak tanım görmektedir. Türk Dil Kurumu Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğünde ise ses düşmesi, ses türemesi, sözcük türü kayması veya anlam kayması bakımlarından aralarına ek giremeyecek kadar kalıplaşmış iki veya daha çok sözcükten meydana gelen sözcük: *Cumartesi (cuma+ertesi); hissetmek (hiss+etmek); başkent (baş+kent)* vb. tanımıyla verilmektedir.

Tanımlamalar genelde iki ya da daha fazla sözcüğün kimi zaman anlamını yitirerek, kimi zaman da anlamını koruyarak birleşmesi ve yeni bir kavrama karşılık gelmesi ile ilişkili görülse de birleşme süreci veya anlamla ilgili farklılıklar da dile getirilmektedir.

Söz gelimi birleşik sözcüklerin bileşenlerinin ek almadan birleştiğinden, sözcüklerin anlamının birleşimi oluşturan unsurların anlamının tümünden oluştuğundan ya da bileşenlerin anlamından bağımsız olduğundan bahsedilmiştir. Bazı çalışmalar birleşimin farklı bir anlam kazandığını veya birleşik sözcüklerin zamanla sabit bir kavram kazanarak oluştuğunu öne sürmüşlerdir (Çürük, 2017: 16). Ögeleri arasına başka ögeler kabul etmeme gibi bazı yapısal özellikler birleşik sözcükleri öbeklerden ayırt eder. Söz gelimi Türkiye Türkçesindeki *kırkayak* birleşigi artık sözlükselleşerek ayrı bir kavramı gösterir hâle gelmiş ve kendisini oluşturan ögeler arasında herhangi bir bileşen kabul etmemeye başlamıştır (Sarı, 2016: 201).

1.1 Türkiye Türkçesinde Birleşik Sözcükler

Türkçede birleşik sözcükler, sözcük topluluklarının altında incelenen sözcük oluşturma yöntemlerinden biridir. Söz varlığına üretken bir kaynak olarak birleştirme önemlidir. İki veya daha fazla sözcük farklı bir kavram karşılamak üzere belirli şekiller içinde biraraya gelirler. Burada iki kelime önceden ayrı anlamlar taşıırken, birleştiklerinde tek kelime gibi ayrılmaz tek bir kavramı ifade etmek üzere kaynaşırlar (Banguoğlu, 2015: 294).

Türkçede yeni kelime türetme yollarının biri de birleştirmedir. Birleşik kelime, iki ya da daha fazla kelimenin, dil bilgisi ve şekil bilgisi kurallarına uygun olan yeni bir anlam birliği oluşturacak biçimde birliktelik oluşturmasıdır. Türkiye Türkçesindeki birleşik sözcük türleri birleşik adlar, birleşik zarflar, birleşik sıfatlar, birleşik bağlaçlar, birleşik fiiller, birleşik zamirler ve birleşik ünlemler olmak üzere yedi başlıkta sınıflandırmaktadır. Birleşik sözlerin imlada ayrı yazılmış olması onların birleşik sözcük olma niteliğini yok etmemektedir. Ayrıca Korkmaz, birleşik sözcüğü meydana getiren unsurlardan birinin veya her ikisinin kendi anlamını koruması veya korumaması durumlarını da ele almış ve örneklendirmiştir (Korkmaz, 2017: 190-204).

Türk Lehçeleri Grameri kitabının Türkiye Türkçesi kısmında birleşik sözcükler altı başlıkta ele alınmıştır. Bunlar örnekleriyle şu şekildedir: Birleşik isimler (*aslanağzı, ayakkabı*), birleşik sıfatlar (*kahverengi, sır küpü*), birleşik zarflar (*arada bir, akşamüstü*), birleşik zamirler (*birkaçı, hiçbiri*), birleşik bağlaçlar (*aksi halde, öte yandan*), birleşik fiiller (*baskı yap-, son bul-*) (Kartallıoğlu ve Yıldırım, 2012: 49).

Birleşimin oluşmasını incelenirken, kalıpların varlığından da söz edilmektedir. Birleşimde anlamca ve şekilce bütünleşmenin gerçekleşmesi gerekir ve birleşimde asıl olanın anlam bütünlüğüdür. Söz gelimi Türkiye Türkçesinde *kara tavuk* tavuğun rengini ifade ederken, karatavuk bir kuş türü anlamı kazanmıştır. Bahçenin kapısı birleşik değildir ve bir isim tamlamasıdır ancak bahçe kapısı bir birleşik olur. Birleşik sözcüklerin birlikte ya da ayrı yazılmalarını ise Türkçe’de kararsız kalınan bir meseledir. Konu imla ile ilgilidir ve birleşme şekil değişikliği ile sınırlanmamalıdır. Türkiye Türkçesinde birleşik sözcüklerin birlikte yazmak eğilimini kuvvetlidir ve zamanla bitişirmenin ilerleyecektir. Lügat değeri kazanmış bir öbek birleşik sözcük sayılabilir. Yapı olarak ise birleşik isim tabanları ve birleşik fiil tabanları başlıklarında incelenebilir (Banguoğlu, 2015: 296)

Bitişik veya ayrı yazılan sözcüklerin yazılışları dışında bir farkları bulunmamaktadır, yapıları aynıdır denebilir. Söz gelimi karga tulumba birleşik sözcüğü de aslanagzı birleşik sözcüğü de iki sözcükten oluşur. Biçim olarak ilki tek sözcük, ikincisi iki ayrı sözcük görünümündedir. Ancak her iki birleşik sözcük de birlikteliği oluşturan iki sözcüğün dışında farklı bir anlama gelmektedir. Birleşik sözcüklerin yazılışı imlâyla ilgili en güç ve en karışık sorunlardan biridir (Kurudayıoğlu ve Karadağ, 2005: 95-96). Son olarak birleşik sözcüklerin deyim ve atasözleri ile ilişkisine de değinmek gerekmektedir. Bunlar birbiri ile çok defa karıştırılsa da esasında birleşik sözcükler deyim ve atasözlerinden ayrılmaktadırlar. Deyimler anlatım gücünü artırmak için gerçek anlamı dışında bir anlam kazanmış, kalıplaşmış sözcük gruplarıdır. Söz gelimi abayı yakmak, dile düşmek. Atasözleri ise, ataların uzun yıllar tecrübesine dayanarak söylediği ve dilden dile nakil yoluyla ulaşan özlü sözlerdir.

1.2 Türkmen Türkçesinde Birleşik Sözcükler

Birleştirme yöntemi yeni sözcük türetmek için üretken bir yol olarak kullanılırken farklı sözcük türlerinin birleşmesiyle de yine farklı sözcük türleri oluşmaktadır. Birleşme neticesinde kimi zaman fiil, kimi zaman isim, kimi zaman da sıfat türünden sözcükler türetilmektedir: *Aağızboğı Tkm.T- İsim, Caanderdi Tkm.T- İsim, Görüp oturmak Tkm.T - Fiil, Alıp başlamak Tkm.T- Fiil, Başbozar Tkm.T- Sıfat, Donyürek Tkm.T- Sıfat* (Gökçür, 2019: 14).

Kara (2000: 37-38) Türkmen Türkçesinde birleşik sözcüğü, bir kavramı karşılamak üzere iki veya daha fazla kelimenin birleşmesi olarak vermekte ve dört başlıkta incelemektedir:

1. İki ismin bir araya getirilmesiyle oluşan birleşik kelimeler.
2. Sıfatla ismin/isimle sıfatın bir araya getirilmesiyle oluşan birleşik kelimeler.
3. İsimle fiilin bir araya getirilmesiyle oluşan birleşik kelimeler.
4. İki fiilin bir araya getirilmesiyle oluşan birleşik kelimeler.

Ayrıca Kara (2012: 38) Türkmen Türkçesinde birleşik isim şeklinde oluşan birleşik sözcüklerin genellikle birlikte yazıldığını da belirtmiştir.

Gökçür (2019: 14) “Türkmen Türkçesinde Birleşik Sözcükler” adıyla yayınladığı kitabında konuyu detaylıca çalışmıştır. Zeynep Korkmaz’a benzer bir yaklaşımla Türkmen Türkçesindeki birleşik sözcük türlerini; birleşik adlar, birleşik zamirler birleşik zarflar, birleşik sıfatlar, birleşik fiiller ve birleşik ünlemler olmak üzere 6 başlıkta sınıflandırmaktadır.

Nyyazow (2009: 95-103), Türkmen Türkçesinde birleşik sözcükleri “goşma sözler” başlığı altında incelemektedir. Türkmen Türkçesinde de sözcük türetme usüllerinden biri birleştirmedir. İki ya da ikiden fazla kök sözcüğün (isim veya fiil) birleşmesi neticesinde oluşan ve farklı bir anlam kazanan bu yeni sözcüğe, birleşik sözcük (goşma söz) denilmektedir. Bu birleşim sözcük ardına olabileceği gibi, sözcük önüne de getirilerek yapılabilmektedir. İki ya da daha fazla isim köklü sözcüğün birleşmesi ile sözcük yeni bir anlam kazanmaktadır. *Tkm.T Atgulak*, *Tkm.T guşdyrnak*, *Tkm.T dörtburçluk*, *Tkm.T ayakgap* sözcüklerini örnek olarak verilebilir. Ayrıca bu sözcüklerin Türkmen Türkçesinde de birlikte ve ayrı yazıldığı durumlar mevcuttur. Ancak Türkiye Türkçesinden farklı olarak belli kurallara tabi olduğu görülmektedir. Örneğin gelneje (gelin+eje) sözcüğünde ünlü düşmesi olmuş ve iki sözcük birleşmiştir. Bir başka kuralda ise özel isimlerde iki ünlü yanyana gelirse sözcük birlikte yazılır: *Tkm.T Köneürgenç*, *Tkm.T Almaata*. Yön, renk, tat bildiren bazı sözcüklerde araya çizgi işareti konulur: *Tkm.T Demirgazyk – gündoğar*, *Tkm.T sarymyl-gönür*. Nyyazow ayrıca goşma işlikler (birleşik fiiller) başlığında, genellikle fiilin birleşmesiyle yeni bir anlam kazanmış sözcüğün oluşmasını incelenmiştir. Burada esas anlamı ifade eden ilk sözcük; isim, sıfat ya da fiil olabileceği gibi, ikinci sözcük yardımcı fiillerden (*etmek*,

bolmak, bermek, çekmek, gelmek, görmek, atmak, tutmak) oluşmaktadır. Söz gelimi: *Tkm.T Tans edyar, Tkm.T yardım eder, Tkm.T kömek berer, Tkm.T azap çekdiler, yazmağa oturdy, yüzüp başlady.*

Esenmedowa (2010: 40-44) Türkmen dil bilimi meselelerinin 60'lı yıllardan itibaren çalışılmaya başlandığını iletmektedir. Bu çalışmalar sonrasında Türkmen dilini her yönden genişletmek için sözcük türetme ehemmiyet kazanmıştır diyerek konuyu “söz yasalış usülleri” kısmında üç başlıkta ele almıştır. Birincisi yapı bilgisi yoluyla sözcük türetme, ikincisi söz dizimi ve söz dizimsel yapı bilgisi yoluyla sözcük türetme ve üçüncüsü de sözcük-anlam bilimi yoluyla sözcük türetmedir. İkinci yöntem olan söz dizimi ve söz dizimsel yapı bilgisi yoluyla sözcük türetme yolunda birden fazla ismin birleşmesiyle yeni sözcük ortaya çıktığını örneklemiştir: *Tkm.T Kellebaşayak, Tkm.T günorta.* Ayrıca bu birleşmelere ek de gelerek yeni sözcük türetilir. Söz gelimi *Tkm.T guşgözi, Tkm.T daşdeşen, Tkm.T günebakar.*

Nartyýew de (2010: 248-255) Söz Yasalış Yolları başlığında konuyu sözcük bilimsel söz yapımı, ses bilimsel söz yapımı, yapı bilimsel söz yapımı, söz dizimi açısından söz yapımı, sözcük bilimsel tonlama yoluyla ve yapı bilgisi-söz dizimi yoluyla sözcük yapımı olarak altı başlıkta incelemiştir.

1.3 Eş dizimlik ve Eş dizimliklerin Sınıflandırılması

Çalışmanın bu bölümünde birleşik sözcükler dışında Türk alanyazında henüz yeni sayılabilecek bir tartışma alanı olan eş dizimlikler de verilmiştir. Bölüm sonunda eş dizim ve birleşik sözcüklerin kıyaslanması da yapılmıştır. Ancak bu kıyaslama alanyazında henüz tartışılmış ve karara bağlanmış bir mesele değildir. Konunun çalışma açısından önemi tespit edilen bazı birleşik sözcüklerin aynı zamanda eş dizimli sözcükler olabileceğini düşündürmesidir.

Bir dilin anlamlı en küçük yapı birimi olan sözcükler, tek başlarına olabilecekleri gibi, yan yana gelip birleşerek bir bütünlükle o dilin söz varlığına katkı sağlayabilirler. Dilde üretim işlevi gören birleşmelerle deyim, atasözü, ikileme, kalıp sözler ve Eş dizimli sözcükler ortaya çıkmaktadır. Her düzeyden dil öğrencileri dili edinim süreci boyunca bunları birbiriyle karıştırmaktadır. Eş dizimler; deyimler, birleşik sözcükler, ikilemeler, metaforlar, sözlüksel öbekler, tekerlemeler, söz kalıpları, dua sözleri,

iktibas, beddualar, sloganlar, vecizeler, sosyal rutinler ya da klişeler gibi sözcük birleşmeleri içinde değerlendirilmektedir. Eş dizimlikler akıcılığını ve doğruluğunu sağlayan yeterliliklerden biridir ve o dilin söz varlığı içerisinde önemli bir yer tutmaktadır (Doğan, 2016: 45; Doğan, 2019b: 116).

Dil öğreniminin yanında eş dizimli sözcükler, dilbilim ve anlambilim çalışmalarında da yer edinmiş, dilbilim terminolojisinin teknik bir parçası haline gelmiştir. Dilbilim çalışmalarında dillerin kalıplaşmış bütünleşik yapılardan oluştuğu görülmüştür. Eş dizimler çok sözcüklü birimler başlığında değerlendirilen sözcük bütünlükleridir. Anlatımı kolaylaştıran ve akıcılığı zenginleştiren eş dizimler, sözcük birliktelikleriyle olduğundan, bu birliktelikler anlambilim çalışmalarında yer almaktadır. Eş dizimler metnin tutarlı bir çerçevede algılanması bakımından önemlidir. Sözvarlığı içerisinde fazlaca yer tutmaktadır. Okunulan, yazılan, söylenen veya duyulan sözcüklerin yaklaşık yüzde yetmişinin eş dizimli sözcüklerden oluştuğu düşünülmektedir (Eken, 2015: 3).

Dil öğretiminde dizimsel birlik olarak adlandırılan eş dizim kavramı çeviri ve aktarma problemi olarak da ele alınmaktadır. Çeviri veya aktarmada ana hedeflerden biri öğrencilerin o dilin yapı bilgisi ve söz diziminin doğru kullanımını öğrenmeleridir. Eş dizimli sözcüklerin anlaşılması kolay olmadığından ana dilden ikinci dile çeviriler ile aynı dilin lehçeleri arasındaki aktarmalarda sorun olarak görülmektedirler.

Dilbilimde bu kavram ilk kez 1933 yılında kullanılmıştır. Firth, Lyons, Halliday, Sinclair, Mel'cuk, Leech, Hoey, Benson konu hakkında çalışan önemli araştırmacılar (Ayabakan İpek, 2019: 15-22). Eş dizimlikler deyimler gibi kalıplaşma özelliği göstermeyen ancak bir arada bulunmaları yönünden alışkanlık gösteren biçimbirim birlikteliklerdir (Hirik, 2017: 720). Anlamsal ya da dilbilimsel birlikteliklerden meydana gelen ve metin içinde kullanma sıklığına bağlı söz birlikleri olarak da değerlendirilmektedir. Ancak iki birimin rastgele bir arada bulunabileceği birlikteliklerden farklıdır. Sözcükler, bazı sözcüklerle daha fazla yan yana gelerek dizimsel birliktelik kurmalarına rağmen bazılarıyla daha az bir araya gelmektedirler. Bu birliktelikte anlamsal uyum önemlidir (Özkan, 2011: 25-27).

Eş dizimlilik çok sözcüklü birimler veya sabit öbekler gibi çeşitli adlarla anılmış ve hem kuramsal dilbilim hem de dil öğretimi alanlarında çalışılmıştır. Kavramın böylesi bir çeşitlilik sergiliyor olmasını araştırmacıların eş dizimliği farklı şekillerle ele

almalarına bağlamaktadır. Bu kullanımlardaki tek ortak nokta kavramın sözcüklerin dizimsel ilişkilerde olmasına atıf yapmasıdır (Aksu Kurtoğlu, 2016: 41).

Eş dizimlik iki değişik yaklaşımla ele alınmaktadır. İlki belli bir aralıkta yer alan birlikte kullanımlardaki dağılımın istatistik ile ortaya çıkarıldığı sıklık temelli yaklaşımdır (*statistically oriented approach*). İkincisi ise sözcük birlikteliklerinin belli bir derecede sabit ölçütlerle oluştuğunu savunan; sözlükbilim ve psikodilbilim alanlarında kullanılan anlam temelli yaklaşımdır (*significance oriented approach*) (Eken, 2016: 31). Sıklık temelli yaklaşım İngiliz dilbilim geleneğinden anlam temelli yaklaşım ise Rus dilbilimi geleneğinden beslenir (Doğan, 2015: 71).

Sıklık Temelli Yaklaşım

Eş dizimli sözcükler anlamca bütünlük oluşturmak üzere sözcüklerin şansa yer bırakmayan bir sıklık ile bir araya geldiği birlikteliklerdir. Doğal dil üretme, bilgisayar destekli çeviri, anlamdaki belirsizliklerin giderilmesi, sözcük türü bulma ve bilgi çıkarsama alanlarında kullanılmaktadır. Bu yaklaşım için birçok istatistiksel yöntem oluşturulmuştur (Kumova ve Karaoğlu, 2016: 254). Sözcüklerin eş dizimli olup olmadığının bir araya gelme sıklıklarına göre istatistiksel yöntemlerle anlaşıldığı yaklaşım, sıklık temelli yaklaşım olarak kabul görmektedir (Eken, 2015: 54).

Eş dizimlik ve kullanım sıklığı yakın kavramlardır. Bir sözcüğün eş dizimlenmesi aynı dizimde bulunması ya da bitişik yazılması olarak görülmemelidir; karşılıklı tekrarlı olarak birbirini gerektirme ilişkisi de taşır. Bir başka ifadeyle sözcüklerin birlikte gerçekleşme beklentisi oluşur. Bu yaklaşımın ilerlemesinde derlem dilbilimi ve bilgisayar destekli araştırmalarının katkısı olmuştur. Bugün bilgisayar yazılımlarıyla bir sözcüğün ne sıklıkla eş dizimlendiği tespit edilebilmektedir. Eş dizim çalışmalarında sıklık temelli yaklaşım bilgisayar teknolojileri ve istatistiksel yazılımların gelişmesiyle önemli bir ölçüt haline gelmiştir (Doğan, 2015: 72).

Sıklık temelli yaklaşımda iki veya daha çok sözcüğün alışagelenin birlikte kullanımlarının ne sıklıkla oluştuğu sayısal verilerle ölçülmektedir. Bu yaklaşım derlem tabanlı çalışmalarda ve bilgisayarlı dil bilim çalışmalarında kullanılmaktadır. Eş dizimli sözcükleri kabul edilebilir yapan keyfilik diller arasında farklılık gösterir. Türkçe sondan eklemeli bir dil olduğu için sözcük üretimi yapım ve çekim ekleriyle farklı biçimlerde ortaya çıkabilir. Ancak uzlaşımsal birliktelik olan sözcük birleşimlerinin eş dizim olarak kabul görmesi için, sıklıkla görülmesi gerekir. Sıklık

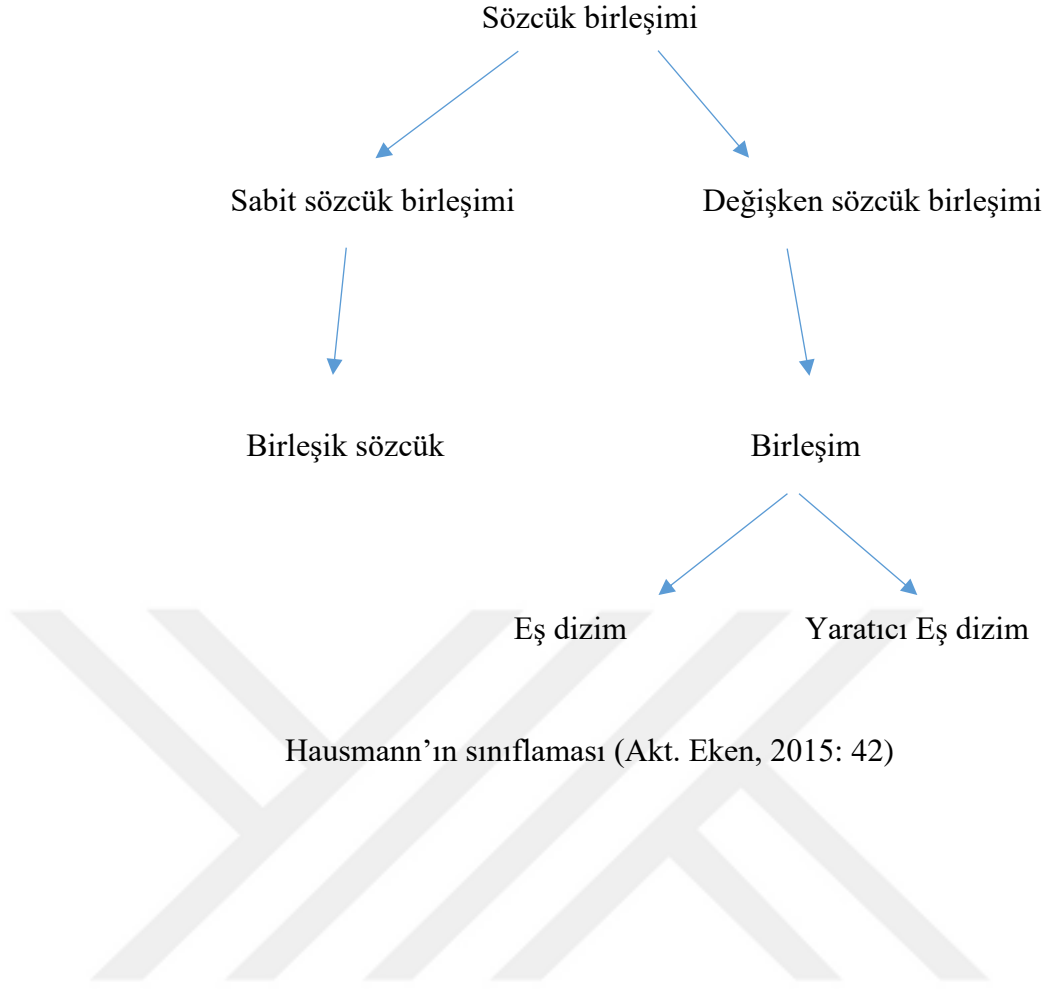
eş dizimlikte bir ölçüt olarak kabul görmektedir. Ancak sıklık da eş dizimleri saptamada her zaman güvenilir görülmemektedir. Eş dizimlerin tespitinde istatistiksel hesaplamaların varlığı bunun göstergesidir. Böyle bakıldığında eş dizimliliği sadece sıklığa dayalı bir yaklaşımla incelemek yeterli görülmemektedir (Aksu Kurtoğlu, 2016: 54-62).

Anlam Temelli Yaklaşım

Sözcüklerin yan yana gelmesi durumunun sadece sıklık ile ifade edilemeyeceğine ve anlamsal temellere dayandırılması gerektiğine ilişkin yaklaşımdır (Doğan, 2015: 73). Sıklık temelli yaklaşımın tersine bu yaklaşımda Eş dizimli sözcüklerin sözdizimsel olarak anlamlı bir ilişkiyle biraraya gelmeleridir. Bu yaklaşımın önemi, bir bilgisayarın tespit edebileceğinden çok daha fazlasını tespit edebilmesidir (Eken, 2016: 38).

1.4 Birleşik Sözcük ve Eş dizimli Sözcük Kavramlarının Kıyaslanması

Birleşik sözcükleri Eş dizimli sözcüklerden ayırmak kolay değildir. Birleşik sözcükler iki ya da daha fazla sözcükten türetilir. Yazılış ve imlalarına ilişkin kesin kuralları olmayan (ayrı yazılan, kısa çizgi veya bazen de bitişik yazılan) sözlük birimleridir. Sözcüğün anlamı birleşenlerin anlamından çıkarılabilmektedir. Bazen de bileşen sözcüklerin ikisi de temel anlamını kaybederek başka bir anlama bürünmüş olabilmektedir. Genel bir ayırım verilecek olduğunda birleşik sözcükler değişime izin vermemesi ve anlamsal açıklık taşıması sebebiyle eş dizimlerden farklılaşmaktadırlar. Konuyla ilgili olarak Hausmann (1984)'ın sözcük birleşimlerine ilişkin çizdiği sınıflandırması aşağıdadır (Eken, 2015: 41).

2. EŞ DEĞERLİK VE YALANCI EŞ DEĞERLİK KAVRAMLARI

2.1 Kelime Eş değeriği

Eş değeri sözcüğü Türkçeye Arapça'dan geçen muadil kelimesine karşılık gelir ve değeri olarak birbirine eşit, denk olan demektir (Resulov, 1995: 916). Eş değeri daha çok çeviribilimde kullanılan kavramlardandır. Kimi görüşlere göre bu alana matematikten geçmiştir. Denklemdaki öğeler nasıl yer değeriştirebiliyorsa, çeviride de bu ilişkinin aynı şekilde gerçekleşebilir. Eş değeriğin mantık bilimine dayandığını ileri sürenler vardır. Çeviride eş değeriğin, kaynak metnin içeriğinin hedef metinde bütünüyle yansıtılmasını tartışanlar da bulunmaktadır. Eş değeri dilden dile yapılan çeviriler için önem arz etmektedir.

Çeviribilimde birçok eşdeğeri sınıflandırması yapılmıştır. Fakat en ayrıntılı gruplandırma Koller'e aittir. Koller eş değeriği beş gruba ayırmıştır. 1. Düzenlamsal eş değeri: Kaynak dil unsurlarının hedef dilde en mantıklı ve en somut biçimde yansıtılmasıdır. 2. Yananlamsal eşdeğeri: Bu eşdeğeri kapsamına deyim, atasözü, benzetme, ad aktarması, çokanlamlılık, eşanlamlılık gibi dil oyunlarının amaç dile uygun şekilde aktarılması girmektedir. 3. Metin türüne göre eşdeğeri: Yazılan her metnin bir türü ve buna bağlı olarak belli özellikleri vardır. Çeviri sürecinde bu özelliklerin göz önüne alınarak çevrilmesi gerekir. 4. Edimsel eşdeğeri: Kaynak metindeki dil unsurlarının, amaç dil alıcısının kültüründe kullanılageldiği gibi aktarılmasıdır. 5. Biçimsel eşdeğeri: Kaynak metindeki tüm dil unsurlarını içine alır ve çeviri sürecinde diğeri eşdeğeri kavramlarıyla bir bütün oluşturur (Akt. Kuş ve Uslu, 2013: 438).

Daha çok lehçeler arasında kullanılan kelime eş değeriği ise çeviribilimdeki tanımından biraz farklıdır. Kelime eş değeriği kaynak lehçedeki bir sözcüğün kavram alanı ile hedef lehçedeki sözcüğün kavram alanının birbiriyle denk veya eş değeri olma durumu, örtüşmesi demektir. Kavram tam eş değeri ve kabul edilebilir eş değeri olmak üzere iki başlıkta ele alınmaktadır (Uğurlu, 2004: 31).

Sözcük ya da yapılar arasındaki eş değeri bir başka kaynakta şu hususlara göre belirlenmiştir: 1. Ses – Benzeşmeyenler, tam benzeşenler, kısmen benzeşenler. 2. Anlam – Örtüşmeyenler, tam örtüşenler, kısmen örtüşenler. 3. Köken- Farklı kökenden gelenler, aynı kökenden gelenler (Özeren, 2014: 114).

2.1.1 Tam Eş değerklik

Kaynak lehçedeki sözcüğün tamamıyla (ses, düz anlam, çağrışım metin türüne uygunluk, kullanım şekli) hedef lehçedeki bir eş değerk karşılığının olmasıdır. Ancak sözcüklerin tamamen örtüşmesi durumuna sıkça rastlanılmaz. Bu durum diller arası çevirilerde bir sorun olarak görülmektedir (Uğurlu, 2004: 31).

Konuyla ilgili Türkmen Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde tam eşdeğerk olan şu sözcük örnek verilebilir:

Aýakgap (TDDS I, 95). Aýaga geýmek üçin tikilen gap.

Ayakkabı TDK Türkçe Sözlük: Genellikle sokakta giyilen ve altı kösele, lastik vb. dayanıklı maddelerden yapılan giyecek, başmak, pabuç.

2.1.2 Kabul Edilebilir Eş değerklik

Kaynak lehçedeki sözcüğün hedef lehçedeki bir sözcüğe düz anlamı, metin bağlamında kullanılışı veya yarattığı etki gibi yönlerden benzer olmasıdır. Hedeften kaynağa aktarma yapılırken seçilen sözcük ne kadar benzer olursa başarı da o kadar artar. Her bir Türk lehçesinin, kendine ait söz varlığı bulunmaktadır. Aktarmalarda başarı kaynak ve hedef lehçedeki eş değerkinin tespiti önemlidir. Kelime eş değerkliğinde üç durum bulunmaktadır. Sözcüğe, aktarılabacak lehçede bir eş değerk bulunabilir, Sözcüğe aktarılabacak lehçede birden fazla eş değerk bulunabilir veya sözcüğe aktarım yapılacak lehçede hiç eş değerk bulunmayabilir (Uğurlu, 2004: 31).

2.2 Yalancı Eş değerklik

İki dil arasında eskiden ortak olan sözcüklerin yeni anlam ve işlev alanlarına taşınması ile diller birbirlerinden uzaklaşır. Anlam ve işlev olanaklarının, iki dil arasında veya aynı dilin lehçe, ağız, argo, jargon vb. alanları arasında farklı yollardan, farklı yönlerde değerklendirilmesi sonucunda sözcüklerin eş değerklilik durumunda da değerkşmeler olur ve ortaklık sadece görünüşte (ses, telaffuz, yazım) kalabilir (Altun, 2020: 29). Bu değerkşmelerle yalancı eş değerk sözcükler ortaya çıkmaktadır. İlk olarak 19. Yüzyılda ele alınan yalancı eş değerk sözcükler İngilizcede *false friend*, Fransızcada *faux ami*, Almandada *falscher freund*, İtalyancada *falso amico*, İspanyolcada *falso amigo*, Fincede *väärät ystävät*, Macarcada *hamis barát*, Rusçada *lojniye druz 'ya perevodçika*,

olarak tanımlanmıştır. Bazı kaynaklarda da *lexical equivalence* (kelime eş değeri) teriminden hareketle, yalancı eş değeri karşılığı *false equivalence* geçmektedir. Ayrıca Türk alanyazında sahte karşılıklar, yanıltıcı soydaşlar, aldatıcı şeffaf sözcükler, sözde denklemler, iletişimi zorlaştıran kelimeler, aldatıcı kelimeler gibi isimlendirmelerle karşılık görmüştür (Çakmak, 2014: 16; Yazıcı Ersoy, 2016: 138; Altun, 2020: 29).

Konu hakkında yapılan çalışmalarda yalancı eş değeri kavramının dil bilim ve çeviri bilim alanında yapıldığı görülmüştür. Türkiye’de konuyla ilgili doğrudan ya da dolaylı olarak ilk çalışmalar arasında Ahmet B. Erçilasun, Asker Resulov, Ayşe İlker, Fatma Özkan, Mustafa Uğurlu, Ahmet Karadoğan, Hüseyin Yıldırım, Fatih Kirişçioğlu, Dilek Ergönerç Akbaba, Feyzi Ersoy ve Seyitnazar Arnazarov yer almaktadır (Yıldız, 2009: 612)

Türk dili de bilinmeyen zamanlardan bu yana çeşitli dil içi ve dil dışı sebeplerle değişime uğramıştır ve uğramaktadır. Bu yüzden bugünkü Türk Dünyası dil yönünden bir bütünlük göstermemektedir. Türk Dili kaynak bakımından Uygurca, Bulgarca, Kıpçakça, Oğuzca gibi temel lehçelere ayrılmakta; bunlar da ses, yapı, kelime hazinesi ve dizim yönünden birbirlerine farklı uzaklıktaki ikincil lehçelere bölünmektedir (Uğurlu, 2007: 1878).

Yazı dilinde olmayan kelimelerin konuşma dilinde olması sonucu olarak Türkî topluluklar arasında edebiyat, sanat, bilim alanlarında iletişim kopukluğu gibi çeşitli sorunlar ortaya çıkmıştır. Özellikle Sovyet Rusya’nın dağılması sonrasında bu kopukluklar tekrar bütünleşmeye dönüşmüş, Türkî topluluklar arasındaki bu yaklaşma lehçeler arası aktarma faaliyetlerine hız kazandırmıştır. Aktarma faaliyetleri yapılırken yaşanan sorunlardan biri de lehçeler arasındaki görünümde aynı, anlamda farklı olan yalancı eş değeri sözcüklerin aktarılmasıdır. Anlam değişimleri uzun sürelerde gerçekleşmektedir. Aktarılacak lehçelerin söz varlığı iyi tespit edilmeli, sözcüklerin hedef lehçedeki yalnız temel anlamları değil, yan ve mecaz anlamları da göz önünde bulundurulmalarıdır. Kaynak ve hedef lehçedeki kültüre hâkim olmak da gerekmektedir. Kültür de sözcüklerin kullanımında önemlidir (Alkan, 2012: 685).

Yalancı eş değeri ses, şekil ve köken olarak aynı olan veya aynı kaynaktan geldiği düşünülen sözcüklerin kavram alanı bakımından farklılık göstermesi durumudur. Bu

sorun akaraba dillere özgü sorunlardandır. Bu sorunun nedenleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Türk dilinin tarih içinde çeşitli kollara ve gruplara ayrılması,
2. Türk topluluklarının farklı siyasal, toplumsal birlikler altında yaşamaları, varklı devletler kurmaları
3. Farklı bayraklar altında yaşamanın ortak kültür anlayışını bozması
4. Türkiye Türklerinin Batı dilleri ile yakın ilişkiler kurması, Orta Asya Türklerinin Rus dili ile etkileşimde olması (Resulov, 1995: 17).

Lehçe içi aktarma hatalarının önemli bir kısmı yalancı eş değerlikten kaynaklanmaktadır. Bu kavram alanyazında yaygın olarak tam yalancı eş değerlik ve kısmî yalancı eş değerlik olarak ikiye başlıkta incelenmektedir. Türk lehçelerinde yalancı eş değerler; kaynak metinlerde geçen bir kelimenin, hedef okur kümesinin dilinde de aynen veya dönüştürülebilir şekilde bulunması ancak her iki kelimenin kavram alanlarının birbirini hiç örtmemesi veya karşılamaması durumu “kavram alanları hiç örtüşmeyenler” (tam yalancı eş değerler); her iki kelimenin kavram alanlarının birbirini bütünüyle örtmemesi veya her bağlamda karşılamaması “kavram alanları tam örtüşmeyenler” (kısmî yalancı eş değerler) olarak kabul görmektedir (Uğurlu, 2007: 1877).

Konuyu aktarma sorunu olarak inceleyen; önce Yalancı Eş değer Ekler ve sonra Yalancı Eş değer Kelimeler başlıklarında ele alan Karadoğan’a göre (2004a; 2004b:) de yalancı eş değerlik Türk Lehçeleri arasında sıklıkla rastlanan bir durumdur. Aynı kaynaktan gelen kimi kelimeler zamanla bir lehçede farklı bir anlam kazanabilmektedir. Kelimenin anlam alanında, genişleme veya daralma olabileceği gibi anlam alanı tamamen de değişebilmektedir. Bunun sonucunda da diğer lehçede kendisiyle aynı kaynaktan gelen kelime ile yalancı eş değer olmaktadır (Karadoğan, 2004a: 103; 2004b: 1596)

Yalancı eş değerlik Türk lehçeleri alanında yapılan çalışmalar arasında en çok işlenen konulardandır. Aynı dilin lehçeleri arasında ses, şekil ve söz varlığı zaman içinde değişebilir, yapı veya anlamı farklılaşabilir. Bunun sonucunda da lehçeler arasında anlaşmayı zorlaştıran ya da yanlış anlaşılmalara yalancı eş değer sözcükler oluşabilir. Yalancı eş değer terimiyle bir dilin iki ayrı lehçesinde yer alan bir kelimenin köken, yazılış ve söylenişlerinin aynı, anlamlarının ayrı olduğu durumlar anlaşılır. Söz gelimi

kaynak dili Türkiye Türkçesi, hedef dili Türkmen Türkçesi olduğunda; aktarıcı, bir metni okurken veya bir konuşmayı dinlerken, sözcükleri kendi lehçesine göre anlamlandırmaktadır. Özellikle, yakın lehçeler arasında metin aktarımında birbirinin yalancı eş değeri olan sözcükler zorluk çıkarabilmektedir (Beşen Delice, 2013: 131).

Ayrıca yalancı eş değerlik tespitinde esas olan kaynak ve hedef lehçedeki sözcüğün benzerlik göstermesidir. Bu sözcük doğrudan eş sesli olabileceği gibi, belirli ses denklikleri de taşıyabilir (Cengiz, 2016: 210).

2.2.1 Kısmî Yalancı Eş değerlik

Kısmî Yalancı Eş değerlik kaynak lehçedeki bir kelimenin ses ve yapı bakımından aynı olan veya lehçeler arası düzenli ses denklikleriyle aynı kaynaktan geldikleri bilinen şeklinin hedef lehçede bulunması; ancak bu iki kelimenin anlam alanlarının tam olarak değil de kısmî oranda örtüşmesidir. Kısmî yalancı eş değerlik iki şekilde olmaktadır. Birinci durumda hedef ve kaynak lehçenin her ikisinde de bulunan kelime, temel anlamını yitirerek farklı anlamlar kazabilir. İkinci durumda da aynı kaynaktan gelen kelimeler anlam daralması veya anlam genişlemesi gösterebilir. Hem kaynak lehçede hem de hedef lehçedeki farazi bir x yapısının kullanım alanları kısmen örtüşüyorsa kısmî yalancı eş değerlik, hiç örtüşmüyorsa tam yalancı eş değerlik durumu oluşmaktadır. Yalancı eş değer kelimelerin kısmî ve tam biçiminde ele alınmasında önemli bir husus da şudur: Bir kelime eğer lehçelerden birisi merkeze alınarak incelenirse farklılıklar ortaya çıkabilir. Kısmî yalancı eş değer kelimeler kullanıldıkları duruma göre bazen eş değer olabilirken, bazen yalancı eş değer olabilirler ve anlam alanları kısmî olarak örtüşebilir. Yine de cümle içindeki yalancı eş değer kelimenin, kısmî ya da yalancı eş değer olmasında hiçbir fark yoktur. Çünkü kelimenin hedef lehçedeki eş değeri farklıdır (Karadoğan, 2004a: 104). Bazı sözcükler iki dilde de kısmî olarak aynı anlam alanını işgal eder (Altun, 2020: 38).

Karadoğan'ın kısmî yalancı eş değerlik tanımlaması göreceli yalancı eş değer olarak da tanımlanmaktadır. Resulova göre kelimelerin bir veya birkaç anlamı her iki lehçede örtüşürken bazı anlamları farklılaşabilir. Söz gelimi düz anlamı örtüşen bir kelimenin yan anlamı farklı olabilir veya değişik kavramlara karşılık kullanılabilir Resulov (1995: 917).

Söz gelimi Türkmen Türkçesini merkeze aldığımızda *bal* kelimesi;

1. Arıların bitkilerden topladığı tatlı sıvı.
2. Büyük dans gecesi, balo.
3. Depremin büyüklüğünü ifade eden ölçek anlamlarına gelmekte iken;

Türkiye Türkçesinde ise

1. Arıların bitkilerden topladığı tatlı sıvı.
2. Ağaçların kabuğundan sızarak pıhtılaştıran besli suyu. Gibi anlamlara gelmektedir. Bu yönü ile bakıldığında ve ilk anlam esas alındığında bal kelimesi iki lehçe için de esas alınırken diğer anlamlara bakıldığında yalancı eş değerlik durumu ortaya çıkmaktadır.

Kısmî yalancı eş değer olarak içeri sözcüğü de örnek verilebilir. Bu sözcüğün Türkmen Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki anlamları şu şekildedir.

İçeri (TDDS I, 599). 1.Ýaşalyan jaýyň oturylýan, goş-golam salynýan ýeri, ýaşalyan otagyň içi. Trk.T. Yaşanılan yerin odanın içi, içerisi. 2. Bir öýde, maşgalada ýaşayanlar, maşgalanyň uly-kiçi hemmesi. Trk.T. Bir evde ailede yaşayanlar. Ailenin büyük küçük hepsi.

İçeri (TDK Türkçe Sözlük) 1. İç yan, iç bölüm, dışarı karşıtı 2. İç, iç yüzey. 3. İç yüzeyde, iç bölümde olan. 4. yana, iç yana doğru. 5. Gönül, yürek. 6. Hapishane

Görüldüğü üzere Türkmen Türkçesinde 2 anlamı Türkiye Türkçesinde 6 anlamı bulunan içeri kelimesinin sadece 1 anlamı örtüşmektedir. Bu da kısmî yalancı eş değer olduğunu göstermektedir.

2.2.2 Tam Yalancı Eş değerlik

Çeviri kuramında yalancı eş değerler olarak tanımlanan sözcükler sahte karşılıklar veya sözde denkteşler anlamına gelen sözcüklerdir. Yalancı eş değerler sözde eş değer olup gerçekte eş değer olmayan sözcüklerdir. Bunlar birbirinin karşılığı olamayacak kadar farklı anlamlara geliyorlar ise bunlara “salt yalancı eş değerler” denebilir (Resulov, 1995: 916). Bu kelimeler iki dilde tamamen farklı anlamları karşılar; tercüme ve iletişimde hiçbir bağlamda diğer dile aynen transfer edilemez (Altun, 2020: 36).

Diğer iki tanımda da şöyledir. Aynı kaynaktan gelen veya aynı kaynaktan geldikleri düşünülen ve anlam alanları hiç örtüşmeyen kelimelerdir (Karadoğan, 2004a: 111). Ses ve yapı bakımından aynı veya lehçeler arasındaki düzenli ses denklikleriyle aynı kaynaktan geldiği bilinen, ancak kavram alanları bakımından hiç örtüşmeyen kelimelerdir (Uğurlu, 2004: 1881).

2.3 Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde Yalancı Eş değer Sözcükler

Türkmen Türkçesi, 18. yüzyıl gibi çok geç bir dönemde yazı diline sahip olmuş bir lehçedir (Kara, 2012: 234). Yüzlerce yıldır sadece sözlü dil aracılığı ile kullanılmıştır. Ayrıca coğrafyası etrafındaki devletlerle ilişkileri gibi sebepler bu lehçenin söz varlığını dâhil edildiği Oğuz grubu lehçelerinden farklılaştırmıştır. Türkmen Türkçesi alanında çalışan araştırmacıların ve bu alanda eğitim alan öğrencilerin özellikle metin aktarma çalışmalarında yaşadıkları sıkıntılar da bu sebepler ortaya çıkmıştır (Beşen Delice, 2013:133)

Türkçede en genel üst başlıkta birleşik sözcüklerin altında ele alınmaktadır. Ayrıca atasözü, deyim, ikileme gibi kelimelerin bunlardan ayrılması önem arz etmektedir.

Aşağıda Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesinde bulunan birkaç yalancı eş değer sözcük örnekleri verilmiştir.

Surat: (TDDS II: 285) kelimesi Türkmen Türkçesinde Bir kişinin çekilen fotoğrafı ya da çizilen resim anlamındadır. Türkiye Türkçesinde 1. Yüz 2. Somurtkanlık, asık yüz 3. soğuk davranmak anlamına gelmektedir.

Enayi: (TDDS I: 352) kelimesi Türkmen Türkçesinde farklı, iyi, inanılmaz anlamında kullanılır. Türkiye Türkçesinde bön, avanak, budala anlamında kullanılmaktadır.

Golay (TDDS I: 449) Türkmen Türkçesinde yakın olan, uzak olmayan anlamında kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesinde kolay sıkıntı çekmeden, yorulmadan yapılabilen, emeksiz, zahmetsiz anlamına gelmektedir.

Başka bir örnekte Türkmen Türkçesinde çocuk kelimesinin domuz yavrusu anlamına geldiği halde Türkiye Türkçesinde küçük yaştaki oğlan veya kız karşılığı olduğu görülmektedir. Türkiye Türkçesindeki çocuk kelimesinin karşılığı Türkmen Türkçesinde çağa kelimesidir (Karadoğan, 2004).

Savcı (Sawçy) (TDDS II: 270) sözcüğü Türkmen Türkçesinde güzel haber getiren kişi, gelin almak için kızını ana babasından istemeye gelen kişi, dünürcü anlamlarına gelmektedir. Bu kelime Türkiye Türkçesinde devlet adına ve yararına davalar açan, kamu haklarını ve hukuku yerine getirmek üzere yargıç katında sanıkları kovuşturan görevli, müddeiumumi demektir.

Ar (TDDS I: 68) sözcüğü Türkmen Türkçesinde birinde kalan öç anlamına gelirken Türkiye Türkçesinde utanma, utanç duyma anlamındadır.

Eklemek (TDDS I: 344) sözcüğü Türkmen Türkçesinde Ev geçindirmek, aileye bakmak anlamındadır. Oysa Türkiye Türkçesinde bir şeyi ekle tamamlamak, ulamak, ilave etmek anlamına gelir.

3. BİRLEŞİK SÖZCÜKLERDE GÖRÜLEN YALANCI EŞ DEĞERLİK

3.1 Aktarma Kavramı

Aktarma, aynı dilin farklı lehçelerine dayanan yazı dillerinin metinlerini birinden diğerine çevirmek olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca konuşmayı bir lehçeden bir başka lehçeye nakletme işi de aktarma kavramına girmektedir. Çeviriye benzer bir iştir ancak farklı diller değil de aynı diller arasında yapıldığından çeviriden ayrılır. Çeviriye göre kolay yönleri bulunduğu gibi zor yönleri de bulunmaktadır. Kendine has kuralları vardır. Diller arası çevirilerde iki farklı dünya söz konusu iken lehçeler arası aktarmada dünyayı algılamada önemli farklılıklar bulunmamaktadır (Karadoğan, 2004a: 9).

Tercüme, farklı diller arasında yapıdır. Lehçeler arası yapılan iş ise sesbilgisi ve söz dizimi açısından düşünüldüğünde tercüme kavramına pek uymamaktadır. Ancak sözlüksel ve anlamsal açıdan tercümeyle yaklaşan yönleri bulunmaktadır. Yüzyıl kadar birbirinden ayrı düşmüş aynı soydan insanların, farklı kültürler edinmiş olmaları vesilesiyle hem sözcük dünyaları hem sözcükleri etkili kullanabilme yetileri farklılaşmıştır. Bu bağlamda Türkiye Türkçesi ile diğer lehçeler arasında hedef-kaynak ilişkisi kurulduğunda aktarma işinin kolay yönleri olduğu gibi zor yönleri de bulunmaktadır (İlker, 1999: 554-555).

Türk dili yüzyıllardır geniş bir coğrafyada konuşulan köklü bir dildir. Yazı dili olaraksa dünyada yirmiden fazla Türkçe yazı dili bulunmaktadır. Bunların bir diğerine yakınlık-uzaklık dereceleri fonetik, morfolojik terimleri ve söz varlığı açısından farklılık göstermektedir. Kökleri ortak bir tarihe uzanan Türk yazı diller arasında yapılan eylem tercüme ile değil, aktarma terimiyle ifade edilmektedir. Aktarmada amaç, ele alınan lehçedeki iletişim gücünün aktarılan dile yansıtılabilmesidir (Yazıcı Ersoy, 2016: 138).

Diller birbiriyle sürekli ilişki içerisindedir. Akraba diller arasında ise daha kolay ilişkiler bulunmaktadır. Ancak akraba diller arasında bazen içinde bulundurduğu sözcükler ve ekler nedeniyle farklılıklar görülmektedir. Bu farklılıkların sebeplerinden biri yalancı eş değer sözcüklerdir (Yıldız, 2009: 611).

Birbiriyle aynı ailede bulunan akraba diller arasında ana lehçeden hedef lehçeye metin aktarımı zorluklarında yalancı eş değerler de sorun çıkarmaktadır. Sözcük benzerlikleri yüzünden metin hatalı aktarılmaktadır (Kara, 2009 : 1062).

Türkmen Türkçesinden Türkiye Türkçesine Yapılan Aktarmalarda Karşılaşılan Bazı Problemler adlı makalesinde Kirişçioğlu (2006) çalışanların aktarma meselelerine farklı yönlerden yaklaşımlar da genel olarak; kelimelerde yalancı eş değerlik, eklerde yalancı eş değerlik, orijinal metnin aslını koruma, orijinal metnin aslını uyarlama, yanlış ek seçimi, atasözleri ve deyimleri yanlış aktarma, cümlenin öğelerini doğru düzgün yerleştirememesi hususlarının önemli olduğunu ifade etmiştir. Çalışmasındaki tespiti ise Türkmen Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasında gerçekleştirilen aktarma hatalarının en önemli sebebinin yalancı eş değerlikten kaynaklandığıdır.

Bu alanda yapılan çalışmalar şöyle sıralanabilir:

Karadoğan (2004) Türk Lehçeler Arasında Aktarma Sorunları adlı aktarma sorunları Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesi aktarma sorunlarını altı başlıkta incelemiştir. Bunlar ek düzeyinde, kelime düzeyinde, söz dizimi düzeyinde, cümle üstü birimlerde, deyimlerin aktarımında ve şiir aktarımlarında yaşanan aktarma hatalar üzerinde incelemiştir. Kelime düzeyler hatalar başlığında kelime eş değeri ve yalancı eş değer kelimeler de ele almıştır.

Uğurlu (2004) Türk Lehçeler Arasında Kelime Eş Değeri başlıklı makalesinde Türk Lehçelerinin kendilerine özgü söz varlıklarının olduğundan söz etmiştir. Bunların belli bir düzeyde kavram alanlarının örtüşüğünü anlatmıştır.

Uğurlu (2007) Lehçe İçi Aktarmada Yalancı Eş Değeri makalesinde aktarma hataaklarının önemli bir kısmının yalancı eş değeri kaynaklandığını belirtmiştir.

Çalışmasında Eski Anadolu Türkçesi ve Türkiye Türkçesi arasında yalancı eş değeri incelenmiştir.

Resulov (1995) akraba diller ve yalancı eş değerler sorunu adlı makalesi ile konuyu ilk tartışanlar arasındadır. Çalışmada Azerbaycan Türkçesi ile Türkiye Türkçesinden örnekler vermiş sorunun boyutlarının sanıldığından çok daha fazla olduğunu ve günümüz Türkçesi ile Azerbaycan Türkçesi arasında iki bin kadar işlek yalancı eş değer sözcüklerin bulunduğunu tespit etmiştir.

Uğurlu (200) Türk Lehçeler Arasında Aktarma Meseleleri ve Abay yolu Romanı adlı makalesinde Kazak Türkçesinden Türkiye Türkçesine yapılan aktarmalarda yalancı eş değer sözcüklere temas etmiştir.

Kara (2009) Lehçeler Arası Aktarmalarda Temel sorunlar adlı makalesinde Azerbaycan Türkçesi, Kazak Türkçesi, Özbek Türkçesi, Kırgız Türkçesi, Türkmen Türkçesine yapılan aktarmalarda yalancı eş değer sözlüklerin aktarıcılara tuzak olduğunu dile getirmiştir.

Kirişçioğlu (2006) Türkmen Türkçesinden Türkiye Türkçesine Yapılan Aktarmalarda Karşılaşılan Bazı Problemler adlı çalışmasında aktarma hatalarında ilk sırada yalancı eş değerlik sorunun olduğunu istatistiksel olarak tespit etmiştir.

Türk Lehçeleri üzerine Türkiyede yapılan yalancı eş değerlik çalışmaları şunlardır:

Gülnur Sarsenbekova (2019). Kazaklara Türkçe öğretiminde yalancı eş değer sözcükler, Çağdaş Keçeci (2018). Özbek Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki Eş Değer ve Yalancı Eş Değer Deyimler,

Yaşar Özlem (2013) Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Yalancı Eş Değerler,

Eda Gül (2011) Özbek Türkçesi – Türkiye Türkçesi Yalancı eş değerler,

Emine Güven (2013) Türkiye Türkçesi ve Kırgız Türkçesi Arasındaki Yalancı Eş Değerler, Hakan Yöyen (2019) Yeni Uygur Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki Yalancı Eş Değerler, Nedzhiie Rüstemova (2014) Kırım Tatarcası ve Türkiye Türkçesinde Yalancı Eş Değerler, Esra Çelik (2005) Azerbaycan Türkçesi ile Türkiye Türkçesi Arasında Yalancı Eş Değerlik.

Türkmen Türkçesi-Türkiye Türkçesi üzerine yapılan yalancı eş değerlik çalışmaları da şunlardır:

Nida Kırömeroğlu (2011) Türkmen Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki yalancı eş değerler

Cengiz (2016) Türkmen Türkçesi ile Türkiye Türkçesindeki Deyimlerde Görülen Yalancı Eş Değerler,

Tuna Beşen Delice (2013) Türkmen Türkçesinde Yalancı Eşdeğerler,

Çakmak (2014) Türkmen Türkçesinde Görülen Yalancı Eş Değer Kelimeler

3.2 Birleşik Sözcüklerde Görülen Yalancı Eş değerlik

İki sözcüğün bir araya gelmesiyle oluşan bu birleşik sözcüklerin, yalancı eş değer görünüm kazanması iki durumda incelenebilir. Bu incelemede birleşimi oluşturan unsurların her ikisi de kaynak ve hedef lehçede bulunmaktadır. Sonuçta ortaya çıkan birleşik sözcüğün ise hedef lehçede bulunup bulunmadığına bakılmaktadır. Bu birleşik sözcüklerin yalancı eş değer görünüm kazanması aşağıdaki gibi düşünülebilir.

3.2.1 Her İki Unsurun Da Hedef ve Kaynak Lehçede Bulunduğu Halde Yalancı Eş Değer Birleşik Sözcüğün Hedef Lehçede Olması

1. Durum	İlk Sözcük	İkinci Sözcük	Yalancı Eş değer Birleşik Sözcük
Kaynak Lehçe (Türkmen Türkçesi)	Var	Var	Var
Hedef Lehçe (Türkiye Türkçesi)	Var	Var	<u>VAR</u>

Akbaş

Tkm.T (TDDS I, 47). Ownuk mallaryň endamyna çykýan ýüzi tozgalap duran düwürtik, ýara.

Trk.T Küçükbaşların vücünunda yuvarlak yara.

TDK- Türkçe Sözlük'te “yazın kutup bölgelerinde yaşayan, kışın ılık kıyılara göçen, kısa ve ince gagalı, siyah bacaklı bir tür yabani kuş, deniz kazı” olarak geçen akbaş tam yalancı eş değerlik göstermektedir.

Algy-Bergi

Tkm.T (TDDS I, 57) Adamlaryň arasynda karz-kowal almak hem bermek gatnaşygy, karzyna pul, mal alyş-berşini etmek hem üzlüşmek ýagdaýy.

Trk.T İnsanların arasında borç alıp verme meselesi, para, mal alıp vermek, hesaplaşmak.

Türkiye Türkçesinde alım satımı yapılabilen bir nesnenin pahasını anlatmak için kullanılan “algısı vergisi” şeklinde kullanılan bir ikilemeyi anımsatmaktadır.

Örnek cümle

Söweşde **algy-bergi** hasaplaşylmaýar, han... (Tagan, 2014: 87).

Arkadaş

Tkm.T (TDDS I, 73). Dogan-garyndaş.

Trk.T Kardeş, akraba.

TDK- Türkçe Sözlük’te ise “Birbirlerine karşı sevgi ve anlayış gösteren kimselerden her biri, bacanak, eş, yâren, yoldaş” anlamına gelmektedir.

Atagzy

Tkm.T (TDDS I, 86). Bir zady gysyp tutmak we çekip çykarmak üçin ulanylýan iki sally, agyzly gural (iş abzaly).

Trk.T. Bir şeyi kıştırıp tutmak için veya çekip çıkarmak için kullanılan iki saplı kısaç, pense.

Türkiye Türkçesinde at ağzı, başlı başına bir anlam ifade etmediği için sadece atın ağzı anlamında düşünülebilir.

Örnek Cümle:

Kesellilere maslahat hem doga berişdirip, hüjrä gaýdyp gelenimizde, galandar ol kesel ýigidiň kellesinden kiçiräk deşik açdy-da, **atagzy** bilen onuň beýnisine giren kyrkaýagy çykarjak boldy (Amman, 2012: 100).

Adyýaman

Tkm.T (TDDS I, 31). 1. Ak ekiniň içinde bitýän däneli haşal ot. 2. Adyýaman bolmak

Trk.T 1. Ekinlerin arasında bulunan taneli ot. 2. Adı kötüye çıkmak

TDK- Türkçe Sözlük'te Adıyaman sözcüğü, Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri olarak geçmektedir.

Örnek Cümle

Oglum! Men bir **adyýaman** boldum (Amman, 2012: 117).

Akgoýun

Tkm.T (TDDS I, 48). Adam pygamber ýaşyna – 63 ýaşa ýetende goýun soýup, sadaka etmek.

Trk.T İnsanın Hz. Peygamberin vefat ettiği 63 yaşına geldiğinde koyun kesip dağıtması, dua okutması.

Türkiye Türkçesinde ak koyun, başlı başına bir anlam ifade etmediği için sadece ak renkli bir koyun anlamında düşünülebilir.

Örnek Cümle

Türkmençilikde **akgoýun** ýaşyňy toýlamakda pugta berjaý edilýän dessurlar bar (Orazowa, 2020: 28).

Aýagy düşmek

Tkm.T (TDDS I, 85). Haýyrlý, peýdaly bolmak.

Trk.T Uğurlu gelmek, şans getirmek.

TDK- Türkçe Sözlük'te “yolu düşmek” anlamında görülen ayağı düşmek birleşik fiili tam yalancı eş değerdir.

Örnek cümle

Sen gylawly ýigit ekeniň, aýagyň düşdi (Görogly, TDDS).

Belki, çagajygyň **aýagy düşüp**, öz bäbejigiňiz hem bolaýady-da... (Atabaýew, 2020:35).

At oýnatmak

Tkm.T (TDDS I, 85). Köpbilmişlik etmek, sapalak atmak; mönsüremek.

Trk.T Her şeyi ben bilirim. Çokbilmişlik etmek.

TDK- Türkçe Sözlük'te "atla hüner göstermek, yarışmak, bildiği ve istediği gibi davranmak" gibi anlamlarda verilen at oynatmak birleşik fiili tam yalancı eş değerdir.

Örnek cümle

At oynadan bolmak gerek dal bu yerde, gelin. Men sizin kakanyzyn ýaşyndaky adam (Tagan, 2014: 413).

Aradan çıkmak

Tkm.T (TDDS I, 68). wepat bolmak, ölmek, ýogalmak.

Trk.T Vefat etmek.

TDK- Türkçe Sözlük'te "yapılması gereken öteki işlerle uğraşılabilmesi için bir iş önce bitirilmek, sıkışık bir durumda, sıkıntılı bir zamanda işe engel olan kimse oradan uzaklaşmak, kendini bir sorunun, bir davanın dışında tutmak" anlamları bulunan aradan çıkmak birleşik fiili tam yalancı eş değerdir.

Örnek cümle

Magrupy, takmynan, 1810-njy ýyllar töwereginde **aradan çykypdyr** diýip çak edilyär (Ataýew, 2010: 218).

Agac at

Tkm.T (TDDS I, 31). Tabyt.

Trk.T Tabut.

Türkiye Türkçesinde ağaç at başlı başına bir anlam ifade etmemektedir. Ancak Tarama sözlüğünde at ağaç kelimesi bulunmakta ve değnekten at anlamına gelmektedir.

Örnek Cümle

Göterlerne garaşyp dur Köpi gören **agaç at** (K. Gurbannesow, TDDS).

Aýak çekmek

Tkm.T (TDDS I, 95). Durmak, saklanmak.

Trk.T Beklemek, durmak.

TDK- Türkçe Sözlük'te “kandırmaya çalışmak, avutmak” anlamında bulunan ayak çekmek tam yalancı eş değerlik göstermektedir.

Örnek cümle

Japbaktar hatar-hatar syrýp barýarkalar, Doýdugyň ak öýüniň duşundan geçip, garaja öýüň gapdalynda **aýak çekdiler** (Kerbabaýew, 2010: 19).

Aýakda galmak

Tkm.T (TDDS I, 95) yzda süýrenmek, ilden yza galmak.

Trk.T Geride sürünmek, toplumdan geri kalmak.

TDK- Türkçe Sözlük'te “oturacak yer bulamamak, yıkılmamak, çökmek, değerini yitirmemek, önemini korumak” anlamında ayakta kalmak birleşik fiili tam yalancı eş değer özelliğindedir.

Baştutan

Tkm.T (TDDS I, 128). 1. Köpçülige ýol-başçylyk edýän adam. Döwlet baştutany. 2. Haýsy-da bolsa bir toparyň, hereketiň başlygy, ýolbaşçysy. 3. Hojalygyň, maşgalanyň ýaşulusy, aksakgaly. Maşgalanyň baştutany.

Trk.T 1. Kalabalığa önderlik eden kişi. Devlet başkanı. 2. Herhangi bir topluluğun başkanı. 3. Aile büyüğü, yaşlı bilge kişisi.

TDK- Türkçe Sözlük'te baş tutmak birleşik sözcüğü bulunmaktadır. Türkmen Türkçesinden farklı olarak ayrı yazılmakta ve “elebaşı olmak” anlamına gelmektedir.

Örnek Cümle

Paýhasly ýurt **Baştutanymyzyň** ähli beýik aladasynda milli ruhy terbiýäniň bar bolşy ýaly, onuň ýolbaşçylygynda gaýtadan ýola goýulýan we täzeden döredilýän her bir gymmatlykda milli ruhy we watançylyk terbiýesi aýdyň bildirip dur.

Baş galdyrmak

Tkm.T (TDDS I, 124). 1. Üns bermek, pikirilenmek, oýlanmak, bir zadyň aladasyny etmek.

Trk.T Düşünmek, bir şeyin derdine düşmek.

TDK- Türkçe Sözlük'te “Ayaklanmak, isyan etmek, iyice coşmak, kabarmak” anlamında bulunan başkaldırmak birleşik fiili tam yalancı eş değerdir.

Örnek cümle

Başgalaryň aladasyna baş galdyrmazlar (Gylyjow, 2018: 291).

Başa çykmak

Tkm.T (TDDS I, 124). äsgermezçilik edip, pisint etmän, haýsydyr bir ýaramaz hereket etmek.

Trk.T İnsan yerine koymamak, Herhangi olumsuz harekette bulunmak.

TDK- Türkçe Sözlük'te “güçlükler çıkaran biriyle olan işini, kendi istediği yolda sonuçlandırabilmek, bir şeye gücü yetmek” anlamı bulunan başa çıkmak birleşik fiili tam yalancı eş değerdir.

Örnek cümle

Zat diýilmände-de, **başa çykaýmaly** dälidir (TDDS).

Başyboş

Tkm.T (TDDS I, 128). Ärsiz, dul (aýal).

Trk.T Kocasız, dul (kadın).

TDK- Türkçe Sözlük'te “bir şeye veya kimseye bağlı olmayan, bağlanmamış, serbest bırakılmış, yönetimsiz, baskısız, denetimsiz bir biçimde, kendi isteğine göre, hiçbir etki altında kalmadan” anlamında bulunan başyboş tam yalancı eş değerlik göstermektedir.

Başparmak

Tkm.T (TDDS I, 146). Eтли çorba ýaýylyp kesilen hamyr atylyp bişirilýän nahar.

Trk.T. Eтли hamur açylarak yapılan erişteli eklenerek pişirilen çorba.

Türkiye Türkçesinde beşparmak başlı başına bir anlam ifade etmediği için sadece beş parmak anlamında düşünülebilir.

Örnek Cümle

Gazagystanda saçagyň bezeğini gazak halkynyň milli tagamy bolan **bäşbarmak** bilen başlaýarlar (Gelenowa, 2020:17).

Çöp atmak

Tkm.T (TDDS I, 223). arabozarlyk etmek. Adamlaryň arasyna çöp atmak.

Trk.T Ara bozoculuk etmek, iki kişinin arasını bozmak.

Türkiye Türkçesinde yararsız, pis veya zararlı olduğu için atılan ufak tefek şeylerin hepsi, gübre anlamında bulunan atıkları atmak, çöp atmak söz öbeği tam yalancı eş değerdir.

Örnek cümle

Galyberse-de, ýylyň amatly gelmegi bilen, haýsydyr bir tozan hojalygyň birden gurplanyp gidibermegi ýa-da guýçli gurakçylyk zerarly birnäçe hojalyklaryň tozgunçylyga sezewar bolmagy hem halkyň gözüne **çöp atypdyr** (Atayew, 2010: 97).

Daş etsin

Tkm.T (TDDS I, 255) Hudaýym ýaramaz zada ýanaşdyrmasyn, erbetçilikden gorap saklasyn.

Trk.T Allah kötü şeylerden uzak tutsun. Allah korusun.

Türkiye Türkçesinde “Allah seni taş etsin” şeklinde kullanılan bir beddua bulunmaktadır ki bu yönüyle düşünüldüğünde tam yalancı eş değer birleşik sözcüktür.

Örnek cümle

Daş etsin, şeýle diýmäge neneň diliň barýar?

Dawa etmek

Tkm.T (TDDS I, 258). 1. Belli bir sebäbe görä adamlaryň arasynda döreyän ylalaşyksyzlyk, oňsuzlyk, jedel. 2. Galmagal, gykylyk, jenjel, gopgun. 3. Uruş, jeň, söweş. Döwletler arasynda turýan davalara goşulmazlyk.

Trk.T 1. Belli bir sebeple insanlaryň arasynda çykan kavgä gürültü, anlaşmamak. 2. Kavgä görültü. 3. Savaş. Devletlerarasında çykan savaşlara katılmamazlyk.

TDK- Türkçe Sözlük'te "hukuksal korunmanın bir hüküm ile sağlanması için yargı organlarına başvurmak" anlamında bulunan dava açmak birleşik fiili tam yalancı eş değerlik göstermektedir.

Örnek cümle

Atamyň wesýetin ýat edip her dem, Gaça-gaça gezdim **dawadan**, şerden (M. Seyidow-TDDS).

Ol goýun hem meniňki bolmaly diýip **dawa edýär** (Gylyjow, 2018: 557).

Demirgazyk

Tkm.T (TDDS I, 265). Dünýäniň dört tarapyň biri, Günortanyň garşysyndaky tarap, gaýra. 2. Şol ugurda ýerleşýän ýerler.

Trk.T 1. Dünyanın dört tarafından kuzey yönü. 2. kuzeye yapılan yerleşimleri belirten ifade.

TDK- Türkçe Sözlük'te "demirkazık, kutup yıldızı" anlamına gelmektedir. Türkiye Türkçesinde kutup yıldızının her daim kuzeyi gösterdiği düşünüldüğüne bu birleşik sözcüğün kısmî yalancı eş değerlik gösterdiği düşünülebilir.

Örnek Cümle

Ol özüniň güýç-kuwwatyna buýsanýan mele suwy bilen, bu ýerde hem bökdenmän, uçurymly gaýalary ýaryp, ýene **demirgazyk** tarapa ýönelýär (Orazberdiýewa, 2010: 166).

Ol **demirgazykda** gulluk edipdi. (TDDS).

Dil ykarmak (açmak)

Tkm.T (TDDS I, 282) 1. gürlemek, geplemek, sözlöp başlamak. 2. ýaňy geplöp, käbir sözi aýdyp başlamak, dil çykarmak (aga hakynda). 3. ozal geplemezsek, dymmarak bolup, soň geplemsek, geplegen bolmak.

Trk.T. 1. Konuşmak, söz söylemek. 2. Yeni konuşmaya başlayan çocuk. 3. Önce konuşmayan, dilsiz olmak, sonra ise çok konuşan olmak.

TDK- Türkçe Sözlük'te “alay etmek, eğlenmek” anlamında bulunan dil çykarmak birleşik sözcük tam yalancı eş değerdir.

Örnek cümle

Köpden bäri dilsiz galan Artyk Aýnanyň şol keşbini görenden soň, **dil açdy** (B. Kerbabayew, TDDS).

Eziz aga Watan! diýip **dil açýar**, Ömür ýazy kyrk çillede gül açýar (D. Baýmyradow TDDS).

Men içimden: “Goja şu äýnegi ýarpylberenden soň **dil açaysa** gerek” diýip pikir etdim (TDDS).

Dik dur (duran)

Tkm. T (TDDS I, 280) İnñeden ykma, täze (täze geýlen eşik hakda).

Trk.T Yeni elbise, yeni kıyafet hakkında.

Örnek cümle

Onuň geýen eşikleri dik dur, ösüne seredyän adam bolmaly (TDDS).

Dik durmak

Tkm. T (TDDS I, 280) Janypkeşlik bilen işlemek, janlaryny gaýgyrmazlyk.

Trk. T İşini severek çalışmak, canını esirgemezlik.

Örnek cümle

Adamlar dik durup, toýumyzy sowuşdylar, agyr mähelläni abraý bilen gaýtardylar (TDDS).

El galdyrmak

Tkm.T (TDDS I, 346). 1.Doga, töwwir edilýärkä, elleriňi birleşdirip, ýüzüne sylmak; aýat-töwwir okamak, degsin etmek. 2. El götermek

Trk.T 1. Dua okunurken ellerini açyp birleştirerek yüzüne götürmek. Dua etmek. 2. El kaldırmak

TDK- Türkçe Sözlük'te "1. Oy verdiği veya söz istediğini elini kaldırarak belirtmek 2. Birine, bir şeye vurmaya kalkışmak" anlamlarında bulunan el kaldırmak birleşik sözcüğü kısmî yalancı eş değerdir.

Örnek cümle

Ýaşulular-a: «Gonamçylygyň başynda oturyp okalan aýat hemmesine-de bolýandyr» diýýärler, garaz, munça gelipdiris – diýip, ol baş-alty ädim aňry ýanyndaky ullakan mazaryň başyna çöküp, ýene aýat okady. Saparmyrat **el galdyrdy** (Ödäýew, 2009: 99).

Elden çykmak

Tkm.T (TDDS I, 345). 1. Arany açmak, daşlaşmak, ýok bolmak. 2. Bir zady etmek, çykarmak, ýasamak, bejermek.

Trk.T Arayı açmak, uzaklaşmak, yok olmak. 2. Bir şey yapmak, icat etmek, tamir etmek.

TDK- Türkçe Sözlük'te "1. malı olmaktan çıkmak, malı satılmak 2. Kaybedilmek" anlamında elden çıkmak birleşik fiil olarak bulunmaktadır. Türkmen Türkçesindeki anlamı ile örtüşmemektedir ve tam yalancı eş değerdir.

Örnek cümle

Ol: Alla janym, Elbent bagsyny bolsa beýdip goýberdik, bu oglan bolsa **elden çykarar** ýaly oglan däl ekeni (Seýitmyradow, 1977:47).

Gapy gezmek

Tkm.T (TDDS I, 400) Gedaýçylyk etmek, gedaý gezmek.

Trk.T Dilencilik yapmak, fakir dolaşmak.

Örnek cümle

Ol iş tapmadyk mahaly **gapy gezerdi** (TDDS).

Gapy gezmek birleşik sözcüğü, TDK- Türkçe Sözlük'te bulunan ve 1. ev ev gezmek. 2. bir yerlere sürekli girip çıkmak. 3. iş aramak için her yere başvurmak anlamlarında kullanılan “kapı kapı gezmek” söz öbeğini anımsatmaktadır. Bu yönüyle yalancı eş değer özelliği gösterdiği düşünülebilir.

Garaguş

Tkm.T (TDDS I, 403). Wagtal-wagtal tutgaý tutup, el-aýagyňy sandyradyp, agzyňy köpürjikledip, huşuňdan giderýän tutgaýly kesel.

Trk.T. Ara sıra tekrarlayan, el ve ayağın titremesi ile ağızdan köpüklerin gelmesi sonucunda bayılmaya da kendini gösteren bir hastalık; epilepsi.

TDK- Türkçe Sözlük'te karakuş iki anlama gelmektedir. “1. Kartal türünden kuşlara verilen ad. 2. Atların ayaklarında şiş yapan bir hastalık.”

Garagulak

Tkm.T (TDDS I, 403). 1. Pişikler maşgalasyndan bolan gulagy gara, gyzgylt-goňur reňkli hüžžük tüýli, ýyrtýjy haýwan. 2. Nähili gep-gürrüň barka diýip, gulak kakyp ýören adam.

Trk.T 1. Kedigiller ailesinden olan siyah kullaklı, kahve rekli, tüylü vahşi hayvan. 2. Nerede ne dedikodu vardır diye dolaşan kişi.

TDK- Türkçe Sözlük'te “karakulak iki anlama gelmektedir. İlk anlam Türkmen Türkçesindeki ilk anlam ile örtüşmekte ve “kedigillerden, çakala benzer vahşi bir hayvan (Caracal melanotis)” olarak tanımlanmaktadır. TDK- Türkçe Sözlük'teki ikinci anlamı ise Türkmen Türkçesinden farklı olarak “Osmanlı Devleti'nde emir çavuşu, haberci” olarak açıklanmaktadır. Bu yönüyle de karakulak birleşik sözcüğünün kısmî yalancı eş değer özelliği gösterdiği düşünülebilir.

Guşburun

Tkm.T (TDDS I, 498). Agzy guşuň çüňküne meñzeş uzyn saply gysaç.

Trk.T Ağzı kuşun gagasına benzeyen uzun saplı kıskaç.

T.D.K. Sözlükte kuşburnu; çalılık ve ormanlık alanlarda yetişen, soluk pembe renkte çiçekler açan bir ağaç, yaban gülü ağacı anlamında bulunmaktadır.

Guşgözi

Tkm.T (TDDS I, 499) 1. Pessejik boýly, şor ýerlerde topbak ösýän, guşuň gözüne meñzeş güllüje, çal reňkli bir ýyllyk ot. 2. Gyz tahýasynda sekiz keşdäniň ortasyndaky ak tegelek nokatjyk, şonuň ýaly-da halynyň esasy gyra nagyşlarynyň arasyna salynýan kiçijik dörtburç nagyş.

Trk.T 1. Kuşun gözüne benzeyen tuzlu topraklarda yetişen *bir* senelik bitki. 2. Halı ve Tahyalarda olan nakış türü.

TDK- Türkçe Sözlük'te “ev, villa vb. konutların çatı katlarını aydınlatmaya yarayan küçük pencere” anlamında bulunan kuşgözü birleşik sözcüğü tam yalancı eş değerlik göstermektedir.

Örnek cümle

Pessejik boýly, şor ýerlerde topbak ösýän, guşuň gözüne meñzeş güllüje, çal reňkli birýyllyk ot. Ol: – Goýun janawerler, gyrtýç bolsun, **guşgözi** bolsun, gaýtmyşy bolmaz – diýdi (Edebiyat we sungat-TDDS).

Gözügara

Tkm.T (TDDS I, 484) Biriniň kömegine zar, mätäç.

Trk.T Birinin yardımına muhtaç.

TDK- Türkçe Sözlük'te “gözü kara”, Türkmen Türkçesinden farklı olarak ayrı yazılmaktadır. Korkusuz kimse anlamına gelmekte ve tam yalancı eş değer özelliği göstermektedir.

Gulluk etmek

Tkm.T (TDDS I, 489). Hyzmat etmek.

Trk.T Hizmet etmek, askerlik yapmak.

TDK- Türkçe Sözlük'te “kul olmak” anlamında bulunan söz öbeği kısmî yalancı eş değerdir.

Örnek cümle

Goý, tekelerden birnäçe atly Çatda polkownigin ýanynda **gulluk etsin** (Hojageldiyew, 1991).

Gül suwy

Tkm.T (TDDS I, 503). Bugdaýa, jöwene berilýän in soňky suwuň ön ýanyndaky suw, ekin güle duranda berilýän suw.

Trk.T Bugdaya, mısıra verilen son suyundan bir önceki verilen su.

TDK- Türkçe Sözlük'te “gül yağı yapılırken yan ürün olarak elde edilen kokulu ve renksiz sıvı” anlamında gül suyu söz öbeği tam yalancı eş değerdir.

Gün görmek

Tkm.T (TDDS I, 508). Durmuş için zâhmet çekmek, güzeran görmek, eklenç etmek

Trk.T Hayatta çalışarak geçinmek.

Gün görmek birleşik sözcüğü, TDK- Türkçe Sözlük'te sıkıntı içinde yaşamak anlamıyla verilen “gün görmemek” birleşik sözcüğü ile benzer anlama gelmektedir. Aynı fiil, olumsuz haliyle Türkiye Türkçesinde kullanılmaktadır.

Örnek cümle

Ýöne men mätäçlik diýemde, özgelere el serip, **gün görüp** ýörmegi göz önünde tutamok (Gylyjow, 2018: 522).

Habar almak (tutmak)

Tkm.T (TDDS I, 536). Biriniň hal-ýagdaýyny bilmek üçin ýanyna barmak, habar tutmak.

Trk.T Birinin halini hatrını sormak için yanına gitmek.

TDK- Türkçe Sözlük'te “kendisine bildirilmek, öğrenmek, bilgi edinmek” anlamında bulunan birleşik fiili kısmî yalancî eş değerdir.

Örnek cümle

Uzak gije ýekeje çygşyldy hem eşidilmedi, daş çykyp, meniň perişan halymdan **habar alan** bolmady (Amman, 2012: 36).

Zeyit halypanyň kömegi arkaly onuň halyndan **habar tutup** durýar (Ataýew, 2010: 90).

Häzir bolmak

Tkm.T (TDDS, 569). 1. Ätiýaçly, seresap bolmak, hüşgär bolmak. 2. Taýýar bolmak, yetişmek, bişmek. 3. Ýüze çykmak, garaşylmadyk ýerden peýda bolmak, gelmek.

Trk.T 1. Dikkat etmek, dikkatli olmak. 2. Hazır olmak, hazırlamak, pişirmek. 3. Ortaya çıkmak, ummadığın yerde meydana gelmek.

Häzir bolmak birleşik sözcüğü TDK- Türkçe Sözlük'te hazır durumda bulunmak anlamıyla verilen “hazır olmak” birleşik sözcüğü ile kısmî yalancî eş değer özelliği göstermektedir.

Örnek cümle

Aý, gardaşlar, **häzir boluň**, Ülker birden urkäýmesin. Mapbak öz taýçanagyny gaýtardy (Kerbabaýew, 2010: 32).

Nahar **häzir boldy**, orta bir tabak palaw geldi (A. Gowşudow-TDDS).

İçigara

Tkm.T (TDDS I, 600). Birine görüplik, görübilmezçilik edýän, bahyl; erbet niyetli.

Trk.T Birini çekememezlik, kötü niyetli.

TDK- Türkçe Sözlük'te içi kararmak; “1. sıkılmak, bunalmak 2. hiçbir şeyden tat alamaz olmak 3. umutsuzluğa düşmek” gibi anlamlara gelmekte ve Türkmen Türkçesindeki anlamı düşünüldüğünde tam yalancı eş değer özellik göstermektedir.

Örnek Cümle

Olaryn ikisem dünýäde in **ıçigara**, ejize ganym, nejis adamlar, sonun üçin ikisinem öldürerin (Aşır, 1986).

İçgeçme

Tkm.T (TDDS I, 599). İçegeleriň işleýşiniň bozulmagy sebäpli, täretiň suwgalyp, içiň tiz-tizden ýöreme keseli.

Trk.T “İshal olmak”

TDK- Türkçe Sözlük'te “istemeden kısa bir süre uyuyuvermek, bir işe yaramaz duruma gelmek, yaşlılıktan, güçsüzlükten isteksiz olmak, hiçbir şeye ilgi duymamak, kavun, karpuz vb. yenmeyecek biçimde içi bozulmuş olmak” anlamlarına karşılık gelen içi geçmek birleşik fiilli Türkmen Türkçesindeki anlamından farklıdır ve tam yalancı eş değerdir.

Örnek cümle

Ýazyň başynda çagalarda **ıçgeçme** keseli ýüze çykýar. İçgeçme ýokuşanda, körpäniň özünü alyp barşy üýtgeýär (Saglyk TDDS).

Kerwengyran

Tkm.T (TDDS II, 26). Gün Äleminiň başinji we iň uly saýýarasy, Ýupiter planetasy.

Trk.T Jüpiter gezegeni

TDK- Türkçe Sözlük'te “Çoban Yıldızı” anlamında bulunan kervankıran Türkmen Türkçesindeki anlamından farklıdır.

Ojakbaşy

Tkm.T (TDDS II, 136). Öýüň duluna, aýallaryň oturdyan gap böwrüne, ojagyň başyna düşmek üçin dokalýan kiçiräk haly.

Trk.T Ocak yanına sermek için dokunan küçük halı ya da kilim.

TDK- Türkçe Sözlük'te ocakbaşı, “1. Ateş yanan yerin çevresi, 2. Lokantalarda genellikle ızgara olarak pişirilen et yemeklerinin ocağın çevresinde oturulup yendiği bölüm” anlamlarına gelmekte ve tam yalancı eş değeri göstermektedir.

Örnek Cümle

Ortaradaky ensi halynyn üstünde Nurberdi güberilip otyr, gapdalynda, **ojakbaşynyn** üstünde onun söwda säriği Amanguly çayı içip otyr (Aşyr, 1986: 43).

Meýdana çykmak (gitmek)

Tkm.T (TDDS II, 94). Aýakýoluna gitmek, bu şukmaga gitmek, täret etmäge gitmek.

Trk.T Tuvaletе gitmek, ihtiyaç gidermek, ayakyolu.

T.D.K. Sözlükte bulunan “ortaya çıkmak, görünmek, belli olmak, yetişmek, büyümek” anlamına meydana çıkmak birleşik fiil tam yalancı eş değeri göstermektedir.

Saçuzyn

Tkm.T (TDDS II, 224). Oňurganyň iki tarapyndan uzap gidýän gyzylymtyl gyzylymtyl-sary damar, siñir.

Trk.T Omuriliğın iki tarafındaki uzun damar ve sinirler. Kadınları simgeleyen bir söz.

Türkiye Türkçesinde saç uzun kelimesi tek başına bulunmamakla birlikte kadınları aşağılayan “saç uzun aklı kısa” söz öbeği yer almaktadır. Saç uzun kelimesi de genellikle kadınları simgelemektedir. Bu yönüyle tam yalancı eş değerdir.

Saryçyýan

Tkm.T (TDDS II, 246) Halynyň gyrasyna we beýleki el işlerine salynýan köp aýlawly nagyş.

Trk.T Halı kenarlarına ve diğer el işlerinede çok kullanılan nakış.

TDK- Türkçe Sözlük'te bulunan “sinsi, hain sarışın kimse” anlamına gelen sarı çıyan söz öbeği tam yalancı eş değerdir.

Ses etmek

Tkm.T (TDDS II, 263). Pata yerinde gıgırıp ağlamak

Trk.T **Cenaze** evinde sesli bağırarak ağlamak.

TDK- Türkçe Sözlük'te ses etmek “seslenmek” şeklinde açıklanmaktadır. Bu durumda tam yalancı eş değerlik göstermektedir.

Örnek cümle

On minut geçip-geçmänkä oba hojalyk ministri Gylyçdurdy Sähetmyradow **ses edip**, aglap gapydan girdi (Çürüýew, 1993: 90).

Suwa düşmek

Tkm.T

Trk.T Banyo etmek.

TDK- Türkçe Sözlük'te “bir şeyin gerçekleşme olasılığı kalmamak” anlamında bulunan suya düşmek tam yalancı eş değerlik göstermektedir.

Örnek cümle

Ertesi bolsa ol hammamda **suwa düşüp**, Rum ilatynyňka çalymdaş täze lybas geýipdir-de, şähere gezelenje çykypdyr (Amman, 2012: 113).

Ýol bermek

Tkm.T (TDDS II, 498). Mümkünçilik döretmek, böwet bolmazlyk, garşylyk görkezmezlik, päsgel bermezlik.

Trk.T İmkân sağlamak, engel olmamak, karşılık vermemek.

TDK- Türkçe Sözlük'te bulunan “geçmesine izin vermek, hızını artırmak, işten çıkarmak, işine son vermek” anlamında yol vermek birleşik fiili tam yalancı eş değer özellik göstermektedir.

Örnek cümle

Bu döwürde birnäçe şahyrlar özleri aňmazdan ýa-da wakalaryň düýp mazmunyna, taryhy şahslaryň asyl maksadyna düşünmezden, käbir säwliklere, azaşmalara, ýalňyşlyklara **ýol beripdirler** (Ataýew, 2010: 27).

Ýüzügara

Tkm.T (TDDS II, 517) Umumy adaty, ýörelgäni, düzgüni bozany üçin aýyply, etmişli, günäli.

Trk.T Suçlu, ayıplanan.

TDK- Türkçe Sözlük'te “utanacak bir durumu olan (kimse)” anlamında bulunan yüzü kara söz öbeği kısmî yalancı eş değeri göstermektedir.

Örnek cümle

Şu zerarly men hemişe **ýüzügara** bolup gelýän (Amman, 2012: 117).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere, birleşimi oluşturan her iki sözcük de Türkmen Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde bulunmaktadır. Birleşik sözcük de her iki lehçede bulunmaktadır. Ancak her iki lehçedeki anlam alanları farklıdır. Bazıları tam, bazıları kısmî yalancı eş değer özelliği göstermektedir.

3.2.2 Her İki Unsurun Da Hedef ve Kaynak Lehçede Bulunduğu Halde Yalancı Eş Değer Birleşik Sözcüğün Hedef Lehçede Olmaması

2. Durum	İlk Sözcük	İkinci Sözcük	Yalancı Eş değer Birleşik Sözcük
Kaynak Lehçe (Türkmen Türkçesi)	Var	Var	Var
Hedef Lehçe (Türkiye Türkçesi)	Var	Var	<u>YOK</u>

Aşağıdaki örneklerde birleşimi oluşturan her iki sözcük de Türkmen Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde bulunmaktadır. Birleşik sözcük Türkmen Türkçesinde bir anlam ifade edecek şekilde bulunmaktadır. Türkiye Türkçesinde ise başlı başına bir anlamı bulunmamaktadır ancak bir anlam çağrışımı yapmaktadır. Çağrışım yaptığı anlam Türkmen Türkçesindeki anlamı olmadığından yalancı eş değerlik gösterdiği söylenebilir.

Aldyryp ugramak

Tkm.T (TDDS I, 57) Üstünden düşmek, köteklemek, kâyemek.

Trk.T *Dalga* geçmek, azarlamak.

Örnek cümle

Hernäçe çytraşsa-da, Prewo-da uka özüni **aldyryp ugrady**, men hasam ýekesiredim (De Sent-Ekzyuperi, 2020)

Aklygyňy almak

Tkm.T (TDDS I, 49) sag bolsuna, minnetdarlyga derek kâýinç, iğenç, teýeneli söz eşitmek, ýagşylygyňa ýamanlyk edilmek; almytyňy almak, ýüzüňi aldyrmak.

Trk.T Teşekkür edeceği yere söylenmek, iğneleyici söz duymak, iyiliğe kötülük etmek, alacağını almak.

Örnek cümle

Kyrk ýyl çopançylyk edip, sizden **alan aklygym** şu boldumy? (A. Gowşudow, TDDS).

Amala aşyrmak

Trk.T (TDDS I, 62). Durmuşa geçirmek, yerine yetirmek, berjaý etmek, amal etmek.

Trk.T Hayata geçirmek.

Örnek cümle

Uly çäreler **amala aşyrylýar** (TDDS).

Arakesme

Tkm.T (TDDS I, 69). İşde, okuwda we ş.m. bellenen wagtynda bolýan dynç alyş, dynç alynýan wagt.

Trk.T Mola, tatil, teneffüs

Örnek cümle

Maňa bu täze mülkdarlaryň birnäçesi bilen arakesme mahaly gürleşmek miýesser etdi (Türkmenistan TDDS).

Ar almak

Tkm.T (TDDS I, 68). Birinden köýen aryňy ýerine salmak üçin hereket etmek.

Trk.T Canını yakan birinden intikam almak için harekete geçmek.

Arka atmak

Tkm.T (TDDS I, 73). 1) belli bir ýaşy ýaşamak, başdan geçirmek. 2) bir zatdan dynmak. 3) owarram etmek, näme bolsa, şol bolsun etmek.

Trk.T 1.Belli bir yaşa gelmek, yaşlanmak. 2. Bir şeyden kurtulmak, geride bırakmak. 3.Umursamamak, akışına bırakmak.

Örnek cümle

Togsan üç ýaşy **arka atyp**, öz kábäň ýanynda baky uka gitmek her kim-her kime miýesser etmeýär (Saparowa, 2020:120).

Alyş-çalyş

Tkm.T (TDDS I, 62) Haryt alyp, haryt beriş, ownuk söwda (dollar çalışmak)

Trk.T Döviz bozdurmak.

Örnek cümle

Olar mümkün bolan ownuk-uşak senetçilik önümlerini arkaýyn **alış-çalış** edýärdiler (Geldiyew, 2020: 15).

Açyk–aýdın

Tkm.T (TDDS I, 27). Açyk, aýdyň, äşgär.

Trk.T Açık, apaçık, belli, meydanda.

Örnek Cümle

Näme işlejegem bolsaň, pikiriňi **açyk-aýdyň** etmeli-dä (TDDS).

Türkiye Türkçesinde açık ve aydın sözcükleri ayrı ayrı anlamlarda kullanılmaktadır. Birleşik sözcük olarak bir anlamı bulunmamaktadır.

Agzyňa buýurmak

Tkm.T (TDDS I, 41). 1. Gepi-gürrüňi aýtman saklanmak, syr saklamak. 2. Berhiz tutmagy başarmak, iýjek-içjek zadyňy seljerip bilmek

Trk.T Sır saklamak. 2. Perhiz yapmak, yiyeceğini seçerek yemek.

Örnek cümle

Ol **agzyňa buýurýandyr**, oňa syr ynansa bolar (TDDS).

Aşgazanyňdan zeýrenseň, **agzyňa buýrarlar** (TDDS).

Agzyňy ýygmak

Tkm.T (TDDS I, 41). Diliňi öz ugruna goýbermezlik, biderek gürrüň etmegi goýmak.

Trk.T Fazla konuşmamak, dilini tutmak.

Örnek cümle

Gören zadyňy samrap ýörme-de, agzyňy ýyg! Il **agzyny ýygyp** bolmaz, çekek agzyny – bogup (TDDS)

Aldym-berdim

Tkm.T (TDDS I, 57) aldym-berdime salmak agyr ýagdaýa salmak, gyssaga düşürmek, sypara ýer goýmazlyk, gyssamak.

Trk.T Acele etirmek, sıkıştırmak, zor duruma düşürmek.

Örnek cümle

Ertirki görjek azaplarynyň wehimi olary **aldym-berdime** saldy (B. Kerbabaýew, TDDS).

Aldyryp-ýoldurmazlık

Tkm.T (TDDS I, 57) Hiçbir zadyňy eliňden gidermezlik, hiçbir zadyňa zyýan ýetirtmezlik.

Trk.T Dikkatli Uyanık olmak, (elindekileri korumak, hiçbir şeye zarar gelmemesi)

Örnek cümle

Aldyrman-ýoldurman, sag-aman geldiňmi, serdar? – diýip, Seýitmyrat beg onuň habaryny aldy (A.Gowşudow-TDDS).

Agzybirlik dogasy

Tkm.T (TDDS I, 291). ýaş çatynjalar biri-biri bilen oňşup ýaşasynlar diýip berilýän doga

Trk.T Yeni evlenen çiftlere mutluluk duasında bulunmak.

Ak altyn

Tkm.T (TDDS I, 46). Türkmenistan öndürülyään pagta.

Trk.T Pamuk.

Örnek cümle

Ak altyna deňelýän pagta süýümini işlemek, tazedden işlemek we hil taýdan dünýä ölçegine laýyk önümleri öndürmek bu pudaga başartdy (Türkmenistan -TDDS).

Ak ýürek

Trk.T Temiz kalpli.

Örnek cümle

Gepiň gysgasy, ol wada berşi ýaly hem alty aýlap **ak ýürek**- den hyzmat etdi (Amman, 2012: 203).

Ak daban

Tkm.T (TDDS I, 46). Zatdan gaýtmaýan, şermende, haýýar (aýal hakynda).

Trk.T Kavgacı, şirret, fitneci (kadınlar).

Atgulak

Tkm.T (TDDS I, 88). Gelin edinyäne toýdan öň eltilýän toý goşandy, çatylan jübüt ýaglyk, mata we ş.m. zat.

Trk.T Gelin alacak aileye düğünden önce götürülen düğün hediyesi. Evlenecek çifte kumaş, yazma, bohça hediyeleri.

Örnek cümle

Atgulak asmak (TDDS).

Alyp barmak

Tkm.T (TDDS I, 59). 1. bir ýerden ikinji bir ýere ýanyň bilen äkitmek, alyp gitmek. 2. ýolbaşçylygynda amala aşyrmak. 3. ýöretmek, dolandyrmak. 4. haýsydyr bir işi belli bir ugra gönükdirmek, dolandyrmak, bir zada ýolbaşçylyk etmek. Ýygnagy alyp barmak. 5. biri bilen gepleşeniňde gürründeşiňe ýol bermezlik; gaty-gaty geplemek. Bolşuň nähili, edil ker bilen geleşýän ýaly, alyp barýaň. 6. güýçli täsir edip, ýagdaýyňy kynlaşdyrmak, erbetleşdirmek. Bä, yssy alyp barýar, çydar, eder ýaly däl.

Trk.T 1. Bir yerden bir yere yanında eşya götürmek, alıp götürmek. 2. Herhangi biri müdürken verdiği işi yerine getirmek. 3. Yönetmek, idare etmek. 4. Herhangi bir işi belli bir yöne yönlendirmek, idare etmek, bir şeyi yönetmek. 5. Bir sohbet esnasında sanki karşısında sağır biri varmış gibi sürekli bağırarak konuşmak. 6. Kötü etkileyip durumunu kötüleştirmek.

Örnek cümle

Kemala gelenimden soň, men okap-ýazmagy, ata münmegi, tüpeň atmagy, söwda işlerini **alyp barmagy** hem hasabat ýöretmegi öwrenip başladym (Amman, 2012:18).

Akyl kâsesi

Trk.T Belli bir yaştan sonra (40) beynin algılama kapasitesinin düşmesi.

Örnek cümle

Adamyň kyrk ýaşynda **akyl kâsesi** dolarmyş. Kyrkda gelmedik akyl ölse-de gelmezmiş (Ödäýew, 2009: 75).

Aýagy agyr

Tkm.T (TDDS I, 94). 1) göwreli, iki gat, hamyla. 2) işi ugruna bolmadyk, şowsuz.

Trk.T 1. Hamile kadın, iki canlı. 2. Şansızlık, işi iyi gitmeyen.

Örnek cümle

Ol gelniň **aýagy agyrdy** (TDDS).

Aýak ýeteri

Tkm.T (TDDS I, 95). Aýak ýeterde golaý-goltumda, baryp-gelmek mümkin bolan ýerde.

Trk.T Yakın yer, hemen gidip gelinen yer.

Örnek cümle

Heý, şu golaýlarymyzda, **aýak ýeterimizde** dag barmy? (Görogly- TDDS).

Öýsüz-öwzarsyz, ýarym ýalaňaç halda, il-günüň **aýak ýeterinden** daşda gün-güzeran görýär (Atayew, 2010: 84).

Arkadag

Tkm.T (TDDS I, 73). Arka dagy, her bir ýagdaýda goldaw berip durýan ýakyn hossar, arkadaýanç, daýanç.

Trk.T Her durumda yardım eden yakın akraba ya da arkadaş.

Türkiye Türkçesinde arkadag birleşik sözcüğü bulunmamakta ancak cümle içinde insanların kendilerine destek olan kişi için “dağ gibi arkasında” olmak ifadesi kullanılmaktadır.

Örnek Cümle:

Türkmen öz basyalyjysyna doganym, **arkadagym**, penakärim diýmelidi (Ödäýew, 2009: 36).

Agyr deňmek

Tkm.T (TDDS I, 38) Gövne deňici täsir etmek, yokuş deňmek, ölüm-yitim dağını çekmek.

Trk.T Bir olay ya da ölümden çok kötü etkilenmek.

Örnek cümle

Söýgülisinden aýra düşmek şahyra örän **agyr degýär**, onuň kalbynda hiç wagt öçmejek yz galdyrýar (Ataýew, 2010: 371).

Agyr düşmek

Tkm.T (TDDS I, 38). Gövne deňici täsir etmek, yokuş deňmek, ölüm-yitim dağını çekmek.

Trk.T Ölüm gibi durumlarda kötü etkilenmek, zorlanmak.

Örnek cümle

Kerim Gurbannepesowyň “Ýazmasy **agyr düşen** goşgy” atly eseri bu babatda aýratyn belleniňmeäge mynasypdyr (Allakow, 2010: 49).

Aýakdaş

Tkm.T (TDDS I, 95). 1. Deň çapýan; deň gidýän (at, adam hakynda). 2. Aň-düşünje we ş.m. bilen deň barýan, bir hatarda barýan.

Trk.T 1. Beraber koşan ve giden 2. Fikir düşünce, aynı görüşte olmak.

Bu birleşik sözcük TDK- Türkçe Sözlük'te “eşit, birlikte, başa baş” anlamında kullanılan atbaşı sözcüğüne karşılık gelebilir. Ayakdaş sözcüğü Türkiye Türkçesinde bulunmama ile birlikte “ortak bir görüşü benimseyenlerden her biri” anlamına gelen yoldaş kelimesine karşılık olarak da düşünülebilir.

Örnek Cümle

Ýöne öňatlylar biziň bilen **aýakdaş** däl di (R. Gelenow- TDDS)

Döwür bilen **aýakdaş** gitmek (TDDS).

Akgöwünli

Tkm.T (TDDS I, 48). Göwnünde ýagşylyk etmek niýeti bolan, hoşniýetli, ýamanlygy ýok, göwni päk.

Trk.T Temiz kalpli, safi iyi niyetli, kötülük düşünmeyen.

Örnek cümle

Enegülin özem **ak göwünli**, gowy aýal – diýip, Nazar pikire gitdi (Aşyr, 1986: 226).

Aman galmak

Tkm.T (TDDS I, 63). Ölmän, diri galmak, sag-salamat galmak.

Trk.T Sağ kalmak, sağ salim hayatta kalmak.

Örnek Cümle

Häzirlilikçe **aman galan** dördünji türkmen atynyň jylawyny sülsadyň daş tarapyna çekdi (Tagan, 2014: 65).

Al kakmak (çalmak)

Tkm.T (TDDS I, 52) Arwah, cyn täsir etmek, sansar telbe ýaly bolmak.

Trk.T Cin çarpması ve bunun sonucunda kendinden geçmiş halde olmak.

Örnek cümle

– Inim, sen şonuň tarapyny çalma, ol bir sallançakdan gaçan, jyn urup, **al kakan!**
(Ödäýew, 2009: 69).

Agzybir

Tkm.T (TDDS I, 43). Biri-biri bilen ylalaşykly, oňşukly.

Trk.T Birbiri ile iyi anlaşılan, ilişkisi iyi olan.

Örnek cümle

Agzybire – Taňry biýr, agzalany gaňrybiýr (Nakyl) (TDDS).

Aman esen

Tkm.T (TDDS I, 63). Sag-salamat, sag-gurgun.

Trk.T Sağ salim, sağlıklı.

Örnek Cümle

İşleriň ugrukmagynda, maşgalada agzybirliğin berkemeginde, käteler gurşayan eseldir sökelliklerden, kynçylykdyr kösençliklerden **aman-esen**, tiz gutulyp gitmekde alallyk esasy ýardamçymyz (Gylyjow, 2018: 552).

Aşgazan

Tkm.T (TDDS I, 84) Adamlarda we haýwanlarda nahar siňdirýän agza

Trk.T Mide, yemeklerin sindirildiği organ.

Örnek cümle

Esasan-da, **aşgazan** ýarasy bolan adamlara gawun iýmezlik maslahat berilýär
(Akylyýewa, 2020: 43).

Aýak almak

Trk.T Hızlı, çok hızlı.

Örnek cümle

Bir görse, mähnet bir aýy Tulpara atlanypdyr-da, giň otluk meýdanda **aýak aldygyna** çapyp başlapdyr, aradan salym geçmänkä bolsa, Jonnuk batyryň gözünden ýitip gidipdir (Kerbabaýew, 2010: 103).

Aýakulag

Tkm.T (TDDS I, 94) Mönmek üçin gerek bolan at, eşek we ş.m. ulag, maşyn.

Trk.T Binmek için kullanılan eşek, araba, ulaşım, binek araçlar.

Adam-gara

Tkm.T (TDDS I, 29). Adam we beyleki janly-jandarlar, janly-jemende

Trk.T İnsan ve diğer canlılar için kullanılan söz.

Örnek cümle

Öýüň golaýynda **adam-gara** ýokdy. Daşarda **adam-gara** görmenok (TDDS).

Aman-saglık

Tkm.T (TDDS I, 63). Amanlyk-saglyk.

Trk.T İyilik sağlık.

Örnek Cümle

Oglun geldimi, Gyzdurdy ene? Goziin aydyn! Amanmy, Atamerdan, **aman-saglykmy?** Gelin, ogul, hemme gurgunmy? (Tagan, 2014: 165).

Agzyboş

Tkm.T (TDDS I, 43). Bolar-bolmaz gep-gürrüň edýän, ýalan-ýaşyryk gürrüň ýáýradýan, lakgy.

Trk.T Olur olmaz laf konuşan, yalan dolan dedikodu yayan kişi.

Türkiye Türkçesinde agzıboş birleşik sözcüğü bulunmamaktadır. Ancak anlam olarak TDK- Türkçe Sözlük'te bulunan ve “yerli yersiz konuşan” anlamındaki boşboğaz sözcüğüne karşılık geldiği düşünülebilir.

Ajydäne

Tkm.T (TDDS I, 46). Miwesiniň maňzy ajy erik.

Trk.T Acı kayısı çekirdeği.

Akan-dökän

Tkm.T (TDDS I, 47). Bulam-bujar, tertip-düzgünsiz, agdar-dünder, bulaşyk.

Trk.T Darma duman, düzensiz, dağınık karışıklık.

Örnek Cümle

Yazgül gelin, gele-gelmäne, bir kâse çay içdimi, içmedimi garrynyň içersini **akan-dökän** etdi (Tagan, 2014: 360).

Akarbaş

Tkm.T (TDDS I, 47). Ýaranyň ady. Ýüze, el-aýaga çykýan suwly baş.

Trk.T Yara. Yüz, el ve ayakta oluşan sulu yaranın başı.

Aýrybaşga

Tkm.T (TDDS I, 101). 1. Aýratyn, ýörite, belli-belli, aýry-aýry. 2. Örän, juda, has.

Trk.T Özellikli, farklı belirgin. 2. Acayıp, çok.

Örnek Cümle

İşi derňemek **aýrybaşga** adamlara tabşyrylypdy. Ol saňa **aýrybaşga** hyzmat eden däldir (TDDS).

Ol körpe agtygyny **áýrybaşga** gowy görýärdi (TDDS).

Atansatan

Tkm.T (TDDS I, 87). Tagaşyksyz, ädimini dürs basmaýan.

Trk.T Yamuk yumuk adım atan. Adımını dürüst atmayan.

Örnek cümle

Ol garagáýçak, atan-satan agras bir ýigitdir (B. Kerbabaýew- TDDS).

Aga-ýana

Tkm.T. (TDDS I, 32). Öz erkine, arkaýyn.

Trk.T Kendi başına, rahat.

Örnek cümle

Jasmin şahalaryna burnuňy goý, şol pursatda öz ruhuňy azat, erkin, **agaýana** halda duýarsyň (Gylyjow, 2018:276).

Agşamara

Tkm.T. (TDDS I, 36). Günüň ýaşýan wagty, iňrik garalan wagty, garaňky gatlyşan wagty; giçlik, agşamlyk.

Trk.T. Gün batımından sonraki karanlık.

TDK- Türkçe Sözlük'te bulunan “güneşin battığı sıralarda, akşama doğru, akşam yaklaşırken, akşamüzeri” anlamına gelen akşamüstü sözcüğü ile benzer anlam taşımaktadır.

Örnek cümle

Agşamara Nurberdi ähli garyndaşlaryny öýüne çagyrdy (Aşyr, 1986:49).

Agyzbogy

Tkm.T (TDDS I, 42). Haltanyň, çuwalyň, ganaryň we ş.m. agzyny bogmak üçin ulanylýan ýüp, bag.

Trk.T Çuvalın, torbanın ağzını bağlamak için ip.

Örnek cümle

Ol ýygan pagtasyny ganara saldy-da ganaryň **agzybogusyny** düwmäge durdy (TDDS).

Agyzaçar

Tkm.T (TDDS I, 43). Oaza (remezan) aýynda agyz bekleýänleriň gijara agzyny açyp, iýip-içmäge başlaýan wagty. Agzaçar boldy. Agzaçara gatnaşmak. Agzaçar etmek.

Trk.T “İftar vakti”

Örnek cümle

Agzaçar boldy. Agzaçara gatnaşmak. Agzaçar etmek (TDDS).

Agzysary

Tkm.T (TDDS I, 43). Ederini bilmeýän gögele, tejribesiz.

Trk.T Tecrübesiz, tam olgunlaşmamış.

Meni esgerlige alanlarynda heniz **agzysary** oglanjykdy (Praus, 2020:62).

Agzala

Tkm.T. (TDDS I, 43). 1.Özara ylalaşyksyz, biri-biri bilen oňsuksyz, agzybir däl. 2. Agzala adam.

Trk.T. 1. Kendi aralarında anlaşamayan, birbirleri ile geçinemeyen. 2. Geçimsiz adam.

Örnek cümle

Agzy ala bolan iliň, Döwleti gaçan ýalydyr (Ataýew, 2010:143).

Agzybire taňry biýr, **agzalany** gaňrybiýr (Nakyl, TDDS).

Älemgoşar

Tkm.T. (TDDS I, 370). Ýagyş ýagandan soň, asmanda peýda bolup, ýaý berip duran dürli renkli.

Trk.T Gök kuşağı

Örnek cümle

– **Älemgoşar, älemgoşar!** diýip, ganatlaryny kakyp, gülüp hezil etdi-de. –Eje, eje, gel seretsene, **älemgoşar** bar! diýip gygyrdy (Ödäýew, 2009:94).

Adamzat

Tkm. T (TDDS I, 30). Ynsanyýet, adamlar, adam nesli.

Trk.T İnsanoğlu, kişi.

Örnek cümle

Adamzat durmuşynda çeper edebiyatyň roly ägirt uludyr (Allakow, 2010:50).

Aşyktorba

Tkm.T (TDDS I, 85). Aşyk salmak üçin ýörite esgi torba.

Trk.T Aşık kemiği ile oynanan oyunda aşıkları koymak için kullanılan bez torba.

Atbaşçy

Tkm.T (TDDS I, 87). Gelin edinilende, gyzy getirmäge gidýän atlylar, öňatly.

Trk.T Düğünde gelin almaya giden atlı grubun atların en önde gideni.

Atgulak

Tkm.T (TDDS I, 87). Gelin edinyäne toýdan öň eltilýän toý goşandy, çatylan jübüt ýaglyk, mata we ş.m.

Trk.T Gelin almaya hazıralan eve düğünden önce götürülen bohça, kumaş.

Örnek cümle

Atgulak asmak (TDDS).

Aýgyt etmek

Tkm.T (TDDS I, 98). 1. Äşgär, belli, mälim, anyk zat. 2. Belli bir zat hakynda gelnen netije, karar, ynam.

Trk.T 1. Aşıkâr. 2. Bir olayda varılan sonuç, karar.

Örnek cümle

Nury janymyň kime meňzeyändigini onuň mergenligi **aýgyt eder** (N. Saryhanow, TDDS).

Aýnagöl

Tkm. T (TDDS I, 43). Hala, haly önümlerine salynýan kiçi ara göl.

Trk.T Halılarda konunan nakış çeşidi.

Başa barmak

Tkm.T (TDDS I, 123). Şowuna düşmek, amala aşmak.

Trk.T Şansı yaver gitmek.

Başbozar

Tkm.T (TDDS I, 126). Baş-başdaklyk döredýän, başbozarlygyň başyny başlaýan, bozgakçylygyň döremeginiň sebäpkäri.

Trk.T Anlaşmazlığın, tartışma çıkarana, tartışmanın fitilini ateşleyen

Biş-düş

Tkm.T (TDDS I, 158). Nahar taýýarlamak bilen meşgullanýan adam, aşpez.

Trk.T Yemek yapmakla uğraşan kişi. Ahçı.

Pişirmek ve düşmek fiillerinin bir araya gelmesiyle oluşmuş gibi görünen bu sözcüğün Türkiye Türkçesinde bir karşılığı bulunmamaktadır.

Örnek Cümle

Gyzym entek ýaş, okuwyny gutarsyn, ýanymda bolup, **biş-düş** işlerini öwrensini (Ýoldaşowa, 2020:35).

Boz-ýaz

Tkm.T (TDDS I, 169). Bir zat sebäpli ýüzüň reňki üýtgemek, ýüzüň gan-peti gaçmak.

Trk.T Beti benzi atmak, yüz ifadesi değişmek.

Bozmak ve yazmak fiillerin bir araya gelmesi ile oluşan bu sözcük Türkiye Türkçesinde bulunmamaktadır. Ancak TDK- Türkçe Sözlük'te "iskambil, okey vb. oyunlarda sonuçların yazıldığı kâğıt" anlamına gelen yazboz birleşik sözcüğü bulunmaktadır.

Örnek Cümle

Kerimiň bu sözüne Allanyň gahary gelip, ýüzi **boz-ýaz** boldy (Aşyr, 1986:5).

Buzgaýmak

Tkm.T (TDDS I, 181). Gaýmakdan, şekerden, miwe suwundan, hoşboý ysly maddalardan doňdurylyp ýasalýan süýji iýmit.

Trk.T Kaymak, şeker ve meyve suyundan kokulu dondurularak hazırlanan tatlı yiyecek. Dondurma.

Türkiye Türkçesinde buz ve kaymak sözcükleri ayrı ayrı anlamlarda kullanılmaktadır. Ancak buzkaymak birleşik sözcüğünün ayrı bir anlamı yoktur. Buz üstünde kaymak sözüne çağrışım da yapmaktadır.

Örnek Cümle

Ýagşyzadalaryň biri gözi batyl adamy bahasy gymmat **buzgaýmak** bilen hezzetläpdir (Gylyjow, 2018:305).

Baş atmak

Tkm.T (TDDS, 124). 1) razylyk bildirmek, makullamak, tassyklamak, yşarat etmek.
2) baş egip, salamlaşmagyň yşaratyny etmek.

Trk.T 1. Onaylamak, razı olmak. 2. Kafa sallayarak selamlamak.

Örnek cümle

Men has hem köpmanyly **baş atdym**, garaz, ol menin bir zatlar bilýändigime düşünjek bolsa düşüner ýaly etdim (Wern, 2020:33).

Baş bermezlik

Tkm.T (TDDS, 124). 1) terbiýä, düzgüne boyun egmezlik, aýdylana-diýlene gulak asmazlyk, nesihat almazlyk, başyna gitmeklik. 2) tabyn bolmazlyk.

Trk.T 1. Kurallara uymamak, boyun eđmemek, laf-söz dinlememek.

Örnek cümle

Olar şindi **baş bermändir**, seýislenmändir, toý märekesine girmändir (Kerbabaýew, 2010:32).

Başyna ýetmek

Tkm.T (TDDS I, 125). Bir zadyň ýa-da biriniň ölmegine, ýok bolmagyna sebäp bolmak.

Trk.T Ölümüne sebep olmak.

Örnek cümle

Bu sözler oglumyň **başyna ýetdi** (Ahundow, 1957).

Bardy geldi

Tkm.T (TDDS I, 118) Öňde-soňda, bilip bolmaz, birden, eger-de ýaly manyda ulanylýan tirkeş söz.

Trk.T Eğer, şayet.

Örnek cümle

Men studentleri milleti boýunça hem bölemok, eger **bardy-geldi** böläýen hem bolsam, dine bilim derejesi boýunça bölendirin (Çürüýew,1993:117).

Bagjyk çatmak

Tkm.T (TDDS I, 110) Üme ýerine gelen ýigidiň geýimine bagjyk çatdyrmak däbi.

Trk.T Evelenecek oğlanın kıyafetine bağlanan kuşak.

Örnek cümle

Ýüplük-**bagjyk çatylan** ýigit gyzlara süýji, kişmiş ýaly zatlary getirip berýär (TDDS).

Baga bakmak

Tkm.T (TDDS I, 109) Maly semretmek üçin ýatakda elden naharlap idetmek, baka goýmak.

Trk.T Büyük baş hayvanı ahırda iyi beslemek.

Örnek cümle

Bu adam bulary baga bakyp, semredip ýören eken (Türkmen halk ertekileri, TDDS).

Baý bolmak

Tkm.T (TDDS I, 130). 1. Gurplanmak. 2. Maşgalada gyz çaga dünýä inmek.

Trk.T Havalanmak, havaya girmek. 2. Ailede kız çocuğu dünyaya gelmesi.

Örnek cümle

Soňkusy buržuaz jemgyýetiniň baýlygynyň ösmegi bilen birlikde ösýär- “**baý bolalýň** ýa-da bolan ýaly görneliň” (Orazberdiýewa, 2010: 21).

Bili açylmak

Tkm.T (TDDS I, 150). Aýbaşy gelmek.

Trk.T Aybaşı /adet olmak.

Boýnuna goýmak

Tkm.T (TDDS I, 167). Biriniň günäsini ýüzüne aýdyp subut etmek.

Trk.T Birini işlediği suçu yüzüne söylemek.

Örnek cümle

Eger täjiriň günäsi şu ýerde **boýnuna goýulsa**, onda siz erk-islegiňiz boýunça iş görüp bilersiniz (Amman, 2012:123).

Burgy tutmak

Tkm.T (TDDS I, 177). Aýal çaga dogurjak bolanda, içinden tutýan güýçli agyry.

Trk.T Doğum sancısı.

Örnek cümle

Onuň-a içinden **burgy tutup**, çaga dogurjak bolup ýatyr (Kerbabaýew, 2010:89).

Burunbag

Tkm.T (TDDS I, 179). Üzügiň her çetine berkidilýän inçeräk işilen ýüp.

Trk.T Keçenin kenarlarına sağlam olması için işlenen ip.

Çürrikdepdi

Tkm.T (TDDS I, 229). Daşy çyzylyp üýşürilen tümmek gummy döwçülere depdirmän, eşekçi tarapyndan goralyp oýnalýan çaga oýny.

Trk.T Etrafi çizilerek ortaya toplanan kum yığınının, kimsenin tekme atıp yıkmasına izin vermeyen eşekçi tarafından korunduğu bir tür çocuk oyunu.

Çalym etmek

Tkm.T (TDDS I, 191). Bir zada, birine biraz meňzemek, keşbi, görnüşi, sudury meňzeş bolmak.

Trk.T Bir şeye bir kişiye az da olsa benzemek, görüntüsü anımsatmak.

Örnek cümle

Ýöne olaryň kostýumlary okuwçylaryňky ýaly çaga kostýumyna meňzemän, uly adamlaryň kostýumyna **çalyň edýär** (Aşyr, 1986:160).

Çapak çalmak

Tkm.T (TDDS, 193) El çarpmak.

Trk.T Alkışlamak.

Örnek cümle

Oturanlar aýdymy gaýtalaňjak bolup çapak çaldylar (Edebiyat we sungat TDDS).

Çalçorba

Tkm.T (TDDS I, 189). Süzmeden edilen çalyň içine sogan, sarymsak, hyýar, pomidor we ş.m. dogralyp taýýarlanylýan nahar, ýmit.

Trk.T Süzme yoğurdun içine soğan, sarımsak, salatalık, domates doğrayıp hazırlanan yiyecek, yemek.

Çayçorba

Tkm. T (TDDS I, 199) Gowurmanyň, akýagyň üstüne çay guýlup iýilýän ýmit.

Trk.T Bir kâse içerisinde kavurmanın üstüne çay eklenerek hazırlanan yemek.

Örnek cümle

Çadyrda gowurma bardyr, häzirlilikçe **çayçorba** edinip, döwüm-dişlem iýiň! (A. Gowşudow -TDDS).

Çapçeker

Tkm. T (TDDS I, 194) Kürek gaýygyň gyrasyndan taýyp gitmez ýaly dürli görnüşde ýasalan daýanç.

Trk.T Küreğin kayıktan kaymaması için çeşitli şekilde yapılan dayanak.

Çap etmek

Tkm. T (TDDS, 193) 1. Çaphanada ýygnalan harplaryň alnan nusgasy. Kitap çap etmek. 2. Küreğin uzyn saply görnüşi.

Trk.T 1. Basım yapmak, yayımlamak. 2 Küreğin uzun saplı olanı.

Örnek cümle

1932-nji ýylda «Kommunistler magaryfy» žurnalynyn 19-20-nji sanlarynda köne türkmen edebi dili bilen baglanysykly sözbasyly Derýaýewin makalasy **çap edildi** (Çüriýew, 1993:129).

Çaldygoýdy

Tkm.T (TDDS I, 190). Ugursyzrak, ugur-utgasy ýograk, sersaññiräk, durnuksyz.

Trk.T Halsiz, keyifsiz.

Türkiye Türkçesinde çalmak ve koymak fiilleri ayrı ayrı anlamlarda kullanılmaktadır.

Örnek Cümle

Çaldygoýdy adam (TDDS).

Çörekden kesmek

Tkm. T (TDDS I, 224) Birini gün-güzeran görýän çeşmesinden mahrum etmek, gulluk wezipesinden kowmak, işden boşatmak.

Trk. T İşinden etmek, ekmeğinden etmek, işine son vermek.

Çorba sowatmak

Tkm.T (TDDS I, 220) Köp zähmet çekmek, köp işlemek; bir zady bilmek, öwrenmek için iş edinmek.

Trk.T Çok çalışmak, bir şeyi bilmek, öğrenmek için iş yapmak.

Örnek cümle

Ol bu tehnikany halaýar, ony öwrenmek üçin çorba sowadýar (TDDS).

Çybany ýarylmak

Tkm.T (TDDS I, 231) Işiň, meseläniň çözüdi, netijesi aýan bolmak, nähili hem bolsa bir ýüzli bolmak; çözütden soň ynjalmak.

Trk.T Bir işin veya sorunun neticelenmesi sonrasında sonuçtan memnun olmamak.

Örnek cümle

Murtuňyz salpardyp, gaçyrmaň gany, Goý, **ýarylsyn** ýigrimi ýylyň **çybany** (Ý. Pirgulyýew, TDDS).

Çorba çykary

Tkm.T (TDDS I, 220). Gowusy, iş başarjaňy, iň abraýlysy.

Trk.T İyi, iş bitiren, en saygılı.

Örnek cümle

Ine, inim, şu oturanlar şu obanyň çorba çykarraklary (B. Seýtäkow, TDDS)

Çöp düýbi

Tkm. T (TDDS I, 223) 1.Kanuny nikasy bolmadyk aýaldan dogan çaga. 2. sögünç aňladýan gödek söz.

Trk. T 1. Resmi nikâhı olmayan kadından olan çocuk. 2. Kötü laf, kötü söz.

Çöpbaşy

Tkm. T (TDDS I, 223) Piläniň daşyndan sypyrylyp aýrylýan içi ownuk çöpli ýaramaz yüpek.

Trk. T Koza dışından sıyrılıp ayrılan içi ufak çöplü kötü ipek.

Çöpboýa

Tkm. T (TDDS I, 223) Kökünden sary reňk taýýarlamak we kökünü döwüp, ýumurtganyň sarysyna garyp, agyra ýapmak üçin ulanylýan ot.

Trk. T Kökünden sarı renk hazırlanarak ve kökünü ezerek yumurtanın sarısı ile karıştırılarak, acıyan yere sarmak için kullanılan bitki.

Örnek cümle

İçmeklik derilere çöpboýa çalnýpdy (TDDS).

Çykyş etmek

Tkm.T (TDDS I, 236). 1. köpçüligiň önünde haýsydyr bir temadan söz sözlemek. 2. bir zadyň başlangyjyny goýmak; wagyz etmek, önbaşçy ýagdaýda bolmak, öňe saýlanmak.

Trk.T 1.Kalabalık karşısında herhangi bir konuda sunum yapmak, konuşma yapmak.
2. Bir şeyin başlaması için ön ayak olmak, öğüt vermek, öne çıkmak.

Örnek cümle

Maňa-da «Ýusup- Züleyha », «Şasenem- Garyp », «Leýli- Mejnun », «Zöhre- Tahyr», «Magtymguly », «Görogly » ýaly operalarda dürli keşplerde, şeýle- de täze döredilen Döwlet simfoniki orkestrimiz bilen **çykyş etmek** miýesser etdi (Annageldıýewa, 2021:35)

Aýna mugallym, siz döredijilik ýoluňyzda döwrebap aýdymlar bilen birlikde operalarda hem **çykyş edýärsiňiz** (Annageldıýewa, 2021: 35).

Çöpi tükenmek

Tkm. T (TDDS I, 223) Ölmek.

Trk. T Vefat etmek.

Dalaş etmek

Tkm.T (TDDS I, 247). Bir zady etmek (okamak, goramak, saýlanmak, birinjiligi almak we ş.m.) üçin çalyşmak, dyrjaşmak, erjellik görkezmek.

Trk.T Bir şey yapmak (okumak, korumak, seçim yapmak, birinci seçilmek) için çabalamak.

Örnek cümle

Gülki öz möwritini ötüren, emma ýaşamaga **dalaş edýän** hadysanyň garşysyna ýiti ýaragdyr (Allakow, 2010:52).

Çilesuw

Tkm.T (TDDS I, 213). Çaga doglansoň, ýedi, kyrk çileden çykarylanda düşürilýän suw.

Trk.T Yeni doğan çocuğun kırk gün olduktan sonra yıkadıkları suyu.

Örnek cümle

Doglanymda **çilesuwum** beren sen, Babamyzdan miras galan daşguýy (Ý. Pirgulyýew- TDDS).

Diligyska

Tkm.T (TDDS I, 284) Bir sebäbe görä edilen hormatyň hötdesinden gelip bilmedik, etmeli, bitirmeli işini bitirip bilmedik.

Trk.T Bir sebepten gösterilen saygının karşılığını verememek, bitirilmesi gereken işi bitiremeyip mahcup olmak.

Örnek cümle

Senem **diligysga** etmeris (H. Meläýew, TDDS).

Damagyna münmek (damak çalmak)

Tkm.T (TDDS I, 248). Ýyilýän janly-jandaryň bogazyny ýiti ýarag bilen kesip, gan çykaryp halallamak.

Trk.T Yenilen canlıların boğazlanması, boğazının kesilmesi, kan akıtılması

Örnek cümle

Ol aksaply bilen semiz baggoýnuň **damagyna mündi** (TDDS).

Damak dolmak

Tkm.T (TDDS I, 248). Begeňden ýa-da gyançdan ýaña hamsykmak, agyň tutmak

Trk.T Mutluluktan veya üzüntüden gözleri dolmak üzölmek, duygulanmak.

Damak bolmak

Tkm.T (TDDS I, 248) Dadyrarlar diýip tamakin bolmak, emenip galmak.

Trk.T Tadına bakmak için beklentide olmak. Canı çekmek.

Damar çekmek

Tkm.T (TDDS I, 249) 1) Kuskul damarlary dartylyp, gaty agyry peýda bolmak. 2) aýry ýerde ýaşasa-da, süňk hossaryna ýakynlaşmak, ony görmek islegi güýçlenmek.

Trk.T 1. Kramp girmek. 2. Ayrı ayrı yerde yaşasalar da kan bağından dolayı akrabaya yakın olmayı ve onunla sık sık görüşmeyi istemek.

Damar çekmek birleşik sözcüğü Türkiye Türkçesindeki kan çekmek birleşik sözcüğünün ikinci anlamını anımsatmaktadır. TDK Türkçe Sözlükte kan çekmek: 1. yüz ve huy, anne veya baba tarafının yüzüne ve huyuna benzemek. 2. akrabalar, birbirlerine yakınlık duymak, anlamları ile verilmiştir.

Örnek cümle

Edil bilen ýaly, garry atasyny diri görmek nesibesi bardyr-da, ol amanadyny tabşyrmanka daş ýurtdan agtygy geläýdi, habar edenem ýok welin, elbetde, **damar çekýändir-dä** (TDDS)

Daş düşmek

Tkm.T (TDDS I, 255) Kada-kowahada laýyk gelmeýän iş etmek

Trk.T Örf ve adete uygun düşmeyen iş yapmak.

Örnek cümle

Beni el Jan köp döwrüň geçmegi bilen adalardan we harabalardan çykyp, jemlenişip, ýer ýüzüne eýe bolup, Hudaýy tanamak ybadatyndan **daş düşdüler** (Godarow, 2001:80).

Daş oklamak

Trk.T Taş atmak, taş fırlatmak.

Örnek cümle

Öýüň üstünden müň **daş oklasaň**, biri galman içine düşerli (Kerbabaýew, 2010:100).

Dony biçilmek

Tkm. T (TDDS I, 297) Nä güne sezewar ediljekligi belli edilmek, çözülmek, işi görülmek.

Trk. T. Bir suç işlendikten sonra verilecek cezaya karar vermek, cezanın kesinleşmesi.

Örnek cümle

Barybir, olaryň dony biçildi (Edebiyat we sungat- TDDS).

Doýup galmak

Tkm. T (TDDS I, 300) Bikanun ýol bilen örän baý bolmak.

Trk. T Kanunsuz yollardan para kazanmak, zengin olmak.

Örnek cümle

Ol bir pullu edara başlyk bolup, doýup galypdyr diýýärler.(TDDS)

Diri akmak (samsyk)

Tkm. T (TDDS I, 288) Barypýatan akmak, samsyk.

Trk.T Salak, aptal, ahmak.

Dişi döwülmek

Tkm. T (TDDS I, 288) Çala ýylamak (gyzdyrylýan suw hakynda).

Trk. T Az ısınmak/ısınmış. (ısıtılan su hakkında)

Örnek cümle.

Görse ne duz atylypdyr, ne beýleki, diňe çigit ýagyň ysy çykan dişi döwlen duruja suw (Ö. Abdyllyýew- TDDS).

Dişini çalmak

Tkm. T (TDDS I, 289) 1. Ukuda dişleriňi gysyp gyjyrdatmak.. 2. bir zadyň arzuwynda bolmak.

Trk. T 1. Uykuda dişini sıkamak. 2. Bir şeyin hayalinde olmak.

Örnek cümle

Mäm...mäm... ejem dogry aýdýar, ýamanam bolsa bolar, mäm...mäm – diýip, zyzyndan dişlerini çalyp, beýlesine agdarylyp ýatdy (A. Durdyýew- TDDS).

Duzuny iýmek

Tkm. T (TDDS I, 314) Bir adamyň öýünde naharyny, duz-çöregini iýmek.

Trk. T Bir insanın evinde yemeğini, ekmeğini yemek.

Örnek cümle

Seniň duzuň iýdim, nanyňy iýdim... (G. Ezizow- TDDS).

Daşdan görmek

Tkm. T (TDDS I, 255) Öňden görmek, öňünden bilmek, aňlamak.

Trk. T Öngörü, önceden hissetmek.

Örnek cümle

Ba-aý, walla, senem örän **daşdan görýärsiň-ow!** (B. Kerbabayew- TDDS).

Daşyny dolamak

Tkm.T (TDDS I, 255) 1) Goldamak, kömek bermek, alada etmek. 2) Gerek-ýarak zadyny üpjün etmek, geýmim-gejim etmek.

Trk.T Desteklemek, yardım etmek, kaygılanmak.

Örnek cümle

Onsoň meşhur sazanda saz bilen **daşyny dolap** otursa, Batyr bagsynyň aryp ýadamasy bolmazdy (Edebiyat we sungat- TDDS).

Daşyny dolaň-da, gyzymyzy haýsy gün isleseňiz, sähedini bermäge taýyn – diýip, guda boljyklara anyk jogap berdi (TDDS).

Dargursak

Tkm.T (TDDS I, 253). Sähel zat üçin daralýan, ynjalyksyz, gahary tiz gelýän, sabyr-takaty.

Trk.T Ufak bir şeye darılan, incinen, çabuk sinirlenen, sabırsız.

Örnek cümle

Garasar yaly bolup, eyyam geldinizmi? Gidin, daşarda oynan! Size gin köçe çydaya, men **dar gursagym** çydanok (Tagan, 2014:359).

Değişme salmak

Değişme Tkm. T. (TDDS I, 262). Özara oyun edişip, bälçireşip gürrüň etmek ýa-da bir hereket etmek, wäşilik bilen biri-birine söz gatmak.

Trk.T Kendi aralarında şakalaşmak, oyun oynamak, şakalaşmak maksadı ile birine laf atmak.

Değişme salmak birleşik sözcüğü, Türkmen Türkçesinde şakalaşmak anlamında kullanılmaktadır.

Örnek cümle

L. N. Tolstoý galamdaşlaryna ýazan hatlarynyň birinde **değişme salyp**, şeýle diýýär... (Allakow, 2010:153).

Dem almak

Tkm.T (TDDS I, 264) Dynç almak

Trk.T Dinlenmek.

Örnek cümle

Serwiden tabyt kylyp, gülden kepen etmek gerek» - diýip, jogap beripdir-de, ýüreginiň awusyna çydap bilmän, öwhülläp **dem alypdyr** (Kerbabaýew, 2010:102).

Dem bermek

Tkm.T (TDDS I, 264) Dynjyny bermek, dynjyny aldyrmak

Trk.T Mola vermek. Dinlendirmek.

Örnek cümle

Şondan soň bir kenara çekilip, atlaryna **dem berdiler** (Ýusup Ahmet-TDDS).

Dem salmak

Tkm.T (TDDS I, 264) Belli bir maksat bilen doga okap duza, guma we ş.m. zatlara çüfleme.

Trk.T Belli bir amaçla dua okuyup üfleme.

Örnek cümle

Soňra tumara çüfläpdir we **dem salypdyr**. Üçburç epläp, daşyna mata orapdyr (Gylyjow, 2018:407).

Deme gelmek

Tkm.T (TDDS I, 264) höwre gelmek (baýtal, eşek hakynda).

Trk.T Alışmak.

Örnek cümle

Bir mada eşek sen, **gelip** sen **deme**,

Gasygy gam bilen doly dünýä heý (Magtymguly, TDDS).

Demi sogrulmak

Tkm.T (TDDS I, 264) Ölmek.

Trk.T Ölmek.

Örnek cümle

Garry atasy: “**Demim sogrulýança** bedeberrewlige ýol bermen” diýdi (TDDS).

Dynç almak

Tkm.T (TDDS I, 334) dynç oturyp, güýjüni dikeltmek; işden boş wagtyňy bir ýerlerde geçirmek.

Trk.T Dinlenmek, boş vaktinde bir yerler gezmek hoş vakit geçirmek.

Örnek cümle

Oktýabr aýy **dynç almak** üçin gaty irdi, sebäbi Nina ýaňy öýe gelipdi (Gurbannepesow, 2020).

Dara çekmek

Tkm. T (TDDS I, 252) Dar agajyndan asyp öldürmek, dardan asyp jezalandyrmak.

Trk. T Darağacında asmak, öldürmek, cezalandırmak.

Örnek cümle

Meni Ybrahym dek ýaksalar nara, Mansur kimin meni **çekseler dara** (Görogly) (TDDS).

Daşdan gözlemek

Tkm. T (TDDS I, 255) **Başga** ýerden gözle, seniň gözleýän adamyň bu ýerde ýok.

Trk. T başka yerde ara, aradığın kişi burada yok.

Örnek cümle

Nä maksada geldiň, dogryňy sözle, Aldajak adamyň git **daşdan gözle** (A. Köpekmergen-TDDS)

Düzgün etmek

Tkm. T (TDDS I, 329) 1. Suw tutuljak ýerleriň ýaplaryny suw barar ýaly edip goýmak. 2. Bir zady endik etmek, kada öwürmek.

Trk. T. 1. Su gönderilecek yerleri su akacak şekilde hazırlamak. 2. Bir şeyi alışkanlık yapmak, adet edinmek.

Örnek cümle

Suw goýberiljek joýalary **düzgün edip** goýdum.

Arkaýynoturan ýeriňizden ýurduň çöregini iýip ýatmagy **düzgün edipsiniz** (A. Gowşudow- TDDS).

Dyrnakgöl

Tkm. T (TDDS I, 336) Haly gölüniň bir görnüşi.

Trkm. T Halıya dokunan nakış türü.

Daşbag

Tkm. T (TDDS I, 256) Toruň düýbüne berkidilýän agramlygy daňmak üçin ulanylýan ýüpjagazlar.

Trk. T Balık ağının dibine sağlamlaştırılan ağırlığı bağlamak için kullanılan ip.

Dikilgazyk (Dikilgazyk Bolmak)

Tkm. T (TDDS I, 280) Hiç ýaña gymyldaman sömelip durmak; bendiwan bolup durmak.

Trk. T Hiçbir yana hareket edemeden durmak.

Örnek cümle

Ejem bolsa men başymy ýassyga goýanymdan meniň gapdalymda **dikilgazyk** bolup oturdy (G. Seýitmäadow) (TDDS).

Duş gelmek (bolmak)

Tkm.T (TDDS I, 311). Sezewar bolmak, sataşmak, uçramak.

Trk.T Denk gelmek, karşılaşmak.

Örnek cümle

Başyna agyr iş düşende ýa-da haýsydyr bir kynçylyga **duş gelende**, Senuber Allanyň, pygamberleriň adyna mynjat okaýar (Ataýew, 2010:280).

Duz datmak

Tkm.T (TDDS I, 314) Nahardan we ş.m. sähelçe iýmek.

Trk.T Yemekten, ekmekten ufak bir parça alıp yemek.

Örnek cümle

Nahar tayyn, garagoziim, derrewem gay goyayyn. Gel, geg, **duz dadyp** git! (Tagan, 2014:350).

Diliňe almak

Tkm. T (TDDS I, 283) 1. Göwnüňe degen zady mahal-mahal agzamak. 2. görüplük edip başga biriniň üstünligi hakynda bir zat aýtmak. 3. Birine eden ýagşylygyňy häli-şindi ýatlap durmak, köp agzamak.

Trk. T 1. Kırıldığın şeyi zaman zaman dile getirmek. 2. Çekememezlik yapıp, başkasının başarısı hakkında bir şey söylemek. 3. Birine yaptığın iyiliği sürekli dile getirmek.

Örnek cümle

Başga biriniň durmuşyny **diliňe almak** gowulygyň alamaty däl (TDDS).

Dogabitdi

Tkm. T (TDDS, 291). Dogaly bäri, eneden dogma, dogup-döräli bäri, doga.

Trk. T Doğdu doğalı, doğduğundan beri

Örnek cümle

Bejerilmeyan, **dogabitdi** keseli bar (Tagan, 2014:454).

Dogabag

Tkm.T (TDDS I, 291) Atyň boýnuna dakylýan ýüzi kümüşli gaýyş ýa-da alaja görnüşli örülen ýüp, bag.

Trk.T Atın boynuna takılan gümüş kemer ya da nazar boncuğu görünümlü ip.

Örnek cümle

Kerpiç-kerpiç **dogabaglar** (TDDS).

Demgysma

Tkm.T (TDDS I, 264) Ýüregiň ýa-da öýkeniň dem alyş ýollarynyň kesellemegi netijesinde emele gelýän bogulma, agyrlyk bilen dem alma keseli.

Trk.T Astım hastalığı, nefes darlığı.

Örnek cümle

Men ýaly **demgysmaly** üçin bu aňsat iş dälidi (TDDS).

Demirgözenek

Tkm.T (TDDS, I 265) 1.Demirden edilen gözenek, kapasa. 2.Tussaghana, zyndan

Trk.T 1.Demirden yapılan korkuluk. 2 Hapishane, zindan.

Demirgözenek birleşik sözcüğü, TDK Türkçe sözlükte “dik ve biraz aralıklı olarak yana dizilmiş tahta, demir vb. çubuklarla yapılmış bölme veya korkuluk” anlamındaki parmaklık sözcüğüne veya hapishane anlamına gelen demir parmaklık sözcüğüne karşılık sayılabilir.

Örnek cümle

Hanym näme etmelidigini aýdyp bolansoň, men hälki ötüken çykdy-da, ýene ony **demirgözenek** bilen bekledim (Amman, 2012:160).

Dişi ötmezlik

Tkm.T (TDDS I, 289) Batyrynyp bilmezlik.

Trk.T Bir şey yapamaz, karşılık veremez. Cesaret edemez.

Örnek cümle

–Hydyr arçyn, biz it hem bolsak, goýun itidiris: öz sürimizi dalamaga **dişimiz ötmez!** (B. Kerbabaýew, TDDS).

Diş toýy

Tkm.T (TDDS I, 289) Çaga ilkinji diş çykanda tutulýan toý.

Trk.T Çocuğa ilk diş çıktığında yapılan etkinlik.

Örnek cümle

Çaga durmuşy bilen baglanyşykly oňat däpleriniň biri- de, **diş toýudyr** (Hudaýberdiyewa, 2020).

Derleme sözlüğünde yer alan “çocukların, ilk dişi çıktığı zaman, buğday, bakla, fasulye ve nohut pişirilerek yapılan, eş dostla yenilen aş” anlamına gelen diş hediği ile benzerdir.

Doğan-garyndaş

Tkm.T (TDDS I, 291) Bir nesilden bolan adamlaryň hemmesiniň umumy garyndaşlyk gatnaşygyny bildirýän söz.

Trk.T Aynı kuşaktan olan uzak yakın akrabaların tümünü bildiren söz.

Örnek cümle

Kakasy-da, ejesi-de, **dogan-garyndaşlary**-da Annagüli örän oňat görýärdiler (B. Seýtäkow, TDDS-:291).

Doganoglan

Tkm.T (TDDS I, 292) Kakalary dogan bolan oglanlar we gyzlar, öz kakaň doganynyň ogly ýa-da gyzy.

Trk.T Halaoğlu, amcaoğlu, kuzen

Örnek cümle

Ata-enesi bolmasa-da, süýtdeş aýal dogany, direnişip duran **doganoglanlary** bar (Edebiýat we sungat- TDDS) .

Dil bermek

Tkm.T (TDDS I, 282) 1.Razy bolmak, söz bermek. 2. ýüregini bermek, göwün bermek.

Trk.T 1. Razi olmak, söz vermek. 2. Gönlünü vermek, kalbini vermek.

Örnek cümle

Men dilbere **dil berdim** (TDDS).

Dil ýetirmek

Tkm.T (TDDS I, 283) Birine, bir zada şek ýetirmek, at dakmak, mertebesini peseltmek niýeti bilen ýaman söz aýtmak.

Trk.T Birine bir şeye zarar vermek, laf etmek, kötü söz söylemek.

Örnek cümle

Günlerde bir gün ruhanylar Nesimi dine, mollalara **dil ýetirdi** diýip, ony hudaýsyzlykda aýyplaýarlar we hökümdara ýamanlaýarlar (Ataýew, 2010: 73).

Dolup oturmak

Tkm.T (TDDS I, 296) 1. Aýy-güni ýetik göwrelilik halynda bolmak. 2. gahar-gazaply ýagdaýda bolmak.

Trk.T 1. Dokuz ay kırk günü tamamlamış hamile olmak. 2. Sinirli halde olmak.

Örnek cümle

Şol wagt aýalym **dolup otyrdy** (TDDS-Edebiyat we sungat).

Ol soňky eşiden habaryna näme etjegini bilmän **dolup otyrdy** (TDDS).

Dörtgyraň

Tkm.T (TDDS I, 304). 1. Dört gyraňy bolan. 2. Boýy-ini deň bolan.

Trk.T 1. Dört köşesi olan. 2. Eni boyu eşit olan.

Örnek cümle

Dörtgyraň göwreli, daýaw Goçmyrat birden ýüzüni gündogara öwürdi (A. Atajanow, TDDS).

Durmuşa çykmak

Tkm.T (TDDS I, 310) äre barmak, äre çykmak, maşgala gurmak.

Trk.T Evlenmek, aile kurmak (kadın için kullanılmaktadır)

Örnek cümle

B. Kerbabaýewiň “Gyzlar dünýäsy” poemasynda-da Türkmen halkynyň gyzlary **durmuşa çykarmak** baradaky gadymdan gelýän döp-dessurlary barada çuň düşünje berilýär (Allakow, 2010:28).

Doňuzgöz

Tkm.T (TDDS I, 298). Mallary tutmak ýa-da saklamak üçin aralary ýygy gazylan çukurlar.

Trk.T Hayvanları saklamak için araları sıkı kazılan çukur.

Durmuş gurmak

Tkm.T (TDDS I, 310) Öýlenip ýa-da durmuşa çykyp, maşgalaly ýaşap ugramak; öýli-işikli bolmak.

Trk.T Evlenmek, aile kurmak.

Örnek cümle

Gepiň gysgasy, şa gyzy- na öýlenip, iň arzuwly maksadyma ýetdim-de, bu ýurtda gowy **durmuş gurup**, gaýgy-gamsyz ýaşaberdim (Amman, 2012:165).

Dikuçar

Tkm.T (TDDS I, 282) Dikligine ýokaryk galýan we aşak düşýän, üsti, öňi we guýrugy perli ýörite gurluşly uçar, perganat.

Trk.T Helikopter.

Dikdüşdi

Tkm.T (TDDS I, 280) Öz diýenini etdirjek bolup dyrjaşýan, düşünmezek, keçje, tünt.

Trk.T Kendi dediğini yaptırmak için uğraşan, inatçı

Örnek cümle

Duýgysyna erk edip bilmän, kişä paýys sözler aýdanyn-da gödeklik, **dikdüşdilik**, yndarmalyk edenini-de duýman galýar (Allakow, 2010:63).

Dokuzdonly

Tkm.T (TDDS I, 295) Çybana meñzeş, dömüp çykýan örän agyryly çykuw.

Trk.T Çıbana benzeyen ağrılı bir tür yara.

TDK- Türkçe Sözlükte “vücudun herhangi bir yerinde oluşan ve çoğu, deride veya deri altında şişkinlik, kızartı, ağrı ve ateş ile kendini gösteren irin birikimi” anlamında yer alan çıban sözcüğüne karşılık gelmektedir.

Daş basan

Tkm.T (TDDS I, 255) Dogumly, edenli, köpi gören.

Trk.T Çok şey görmüş geçirmiş.

Örnek cümle

Olar entek meniň **daş basan** garrydygymy bilmeýärler (A. Durdyýew-TDDS).

Doň bagyr (ýürek)

Tkm.T (TDDS I, 297) Rehim-şepagatsyz, rehimsiz, zabun.

Trk.T Acımasız, taş kalpli.

Örnek cümle

Adamlar **doň bagyr** bolmaň (TDDS).

Dalak goýun

Tkm. T (TDDS I, 246) Guýrugy sallanyp duran salpy guýruk goýun.

Trk. T Kuyruğu sallanan koyun.

Dil ýarmazlyk

Tkm. T (TDDS I, 283) Kelam agyz söz aýtmazlyk, hiç zat aýtmazlyk, jynkyňy çykarmazlyk.

Trk. T Tek kelime etmemek, gıkını çıkarmamak.

Örnek cümle

Ýöne Şükür bilen halaşýanymyzy görüp durkaňyz hem eger-eger ýalandan-çyndan dilem ýaraňzok-la! (T. Gurbanow-TDDS)

Dini başga

Tkm. T (TDDS I, 285) Haýsydyr bir ýakyn garyndaşlyk gatnaşygy bolmadyk adamlara içi yylaman, ynanman, olardan özüni aýry tutmak,

Trk.T Herhangi bir yakınlık, akrabalık ilişkisi olmayan insanlara inanmayan, onlardan kendini ayrı tutan.

Dilsiz ýagy

Tkm. T (TDDS I, 285) Tebigy betbagtçylyk.

Trk. T Doğal afet.

Doganlyk mazar

Tkm. T (TDDS I, 292) Söweşde gurban bolanlaryň umumy mazar.

Trk.T Savaşta vefat eden, şehit olanların mezarı, şehitlik.

Dörtgoşma (Dörtgoşma Bilezik)

Tkm. T (TDDS I, 304) Dört hatar gaşly bilezik.

Trk. T Dört sıra taşlı bilezik.

Örnek cümle

Ýylmanan **dörtgoşma** bilezigi etlek bileklerine dakynyp, kümüşli heýkeli ýanyn dakyndy (B. Kerbabaýew- TDDS).

Dürtme gursak

Tkm. T (TDDS I, 319) Bir işi, ýumşy köp aýtdyryp ýerine ýetirýän, düşbi däl (adam hakynda).

Trk. T Bir işi, yapılması gerekeni defalarca söyleterek yapan kişi.

Örnek cümle

Guýma gursak bolmasa, **dürtme gursak** neýlesin (Nakyl, TDDS I, 319).

Dokuz düzüw

Tkm.T (TDDS I, 295) Hemme zady ýerbe-ýer, kem zady bolmadyk.

Trk.T Her şeyi düzgün yerinde, eksiği olmayan.

Örnek cümle

Şu talaplar kemterlik eden mahalynda romanyň **dokuzy düzüw** bolmaýar (Allakow, 2010:218).

Dury sag

Tkm.T (TDDS I, 311). Hiç hili keseli ýok, sagdyn.

Trk.T Hiç hastalığı olmayan, sağlıklı.

Durmuş toý

Tkm.T Öylenmek maşgala gurmak.

Trk.T Evlenmek.

Örnek cümle

Gyzynyň **durmuş toyunda** onuň bilen soňky gezek tans etmeli bolsa, kakasy duýgularyna erk edip bilmese gerek (Ýoň, 2020).

Duz datmazlyk

Tkm.T (TDDS I, 314) Diç zat iýmezlik

Trk.T Hiçbir şey yememezlik.

Örnek cümle

Biz düýnden bári **duz dadamyzok** (Kerbabaýew, 2010:29).

Duz kessin (ursun)

Tkm.T (TDDS I, 314) “jezamy iýen duzum bersin, iýen duzumdan tapaýyn, çypbakaý çynym” diýen manyda ulanylýan aňlatma.

Trk.T Ekmek Mushaf çarpsın anlamındaki söz.

Örnek cümle

Adam oglunyn yanynda dil yaramok. Duz ursun, Atamerdan dayy, **duz ursun!** (Tagan, 2014: 382)

Duz kessin, ynan, Garly ussa! (A. Gowşudow- TDDS)

Düşegi ýumşamak

Tkm.T (TDDS I, 320) Baran yerinde köp oturmak

Trk.T Gittiğin yerde çok oturmak.

Düşegäşy

Tkm.T (TDDS I, 320). Ölen adamın caylanıp gelenden soň gölegçilere bermek üçin tayynlanyan nahar.

Trk.T Cenaze defnedildikten sonra gelen insanlara verilen yemek.

Düşdüş

Tkm.T (TDDS I, 320) Öz öryän kerebinde ýaşayan hem-de ondan sallanyp we ýokary galyp bilýän kiçijik möý.

Trk.T Küçük örümcek.

Örnek cümle

Olaryň önünden bir horaz çykypdyr, soňra bir tomzajyk we bir **düşdüş** çykypdyr (TDDS).

Elýaglyk

Tkm.T (TDDS I, 350) El-ýüzüni süpürmek üçin ulanylýan dörtburç mata bölegi.

Trk.T Eli yüzü silmek için kullanılan küçük kumaştan olan dört köşeli mendil.

Örnek cümle

Üsgüreniňizde, asgyranyňyzda, agzyňyzy we burnuňyzy **elýaglyk** bilen ýapmaly (Bekiýewa, 2020).

El bulamak

Tkm.T (TDDS I, 345) 1. Eliňi hereketlendirip, bir zat etmekligi duýdurmak, çagyrmak.
2. Bir işe gatyşmak, goşulmak.

Trk.T 1. El ile bir şey anlatmak, göstermek, çağırmak. 2. Bir işe katılmak, karışmak.

Örnek cümle

Ýuka ýüpek köýnekli gyzyň **el bulaýany** görüdi (B.Kerbabaýew- TDDS).

Men bu işe **el bulamak** islemeýärim (TDDS).

Eden-etdilik

Tkm.T (TDDS I, 339) Tertipsizlik, edenini edip yörmelik, isläniňi etmeklik.

Trk.T Terbiyesizlik yapmak, kafasına göre istediğini yapmak.

Örnek cümle

Bu ýakasy gaýysly naçalnigin **eden-etdiliği** hakda gazetini bir sahypasyny dolduryp tankydy makala ýazdym (Çüriýew, 1993:14).

Elini halallatmak

Tkm.T (TDDS I, 346). Sünnetletmek.

Trk.T Sünnet ettirmek.

Örnek cümle

Oglumyzyň **elini halallatdyk** (TDDS).

El üzmek

Tkm.T (TDDS I, 347). Terk etmek, ara açmak, owarram, goýbolsun etmek.

Trk.T Terk etmek, bırakmak, arayı açmak.

Örnek cümle

Şeýlebir aýal üýşdi welin, olaryň arasynda men bütinleý ýitip gidip, göwnüme dünýäden **el üzüp** barýana döndüm (Amman, 2012:176).

Egrip galmak

Tkm. T (TDDS I, 430) Namaz okamak.

Trk. T Namaz kılmak.

Örnek cümle

Baş wagtyna **egrip galmak** (TDDS).

Eline kakmak

Tkm. T (TDDS I, 346) Birine ters, ýaramaz iş etdirmezlik, duýduryş bermek.

Trk. T Birine yanlış, kötü iş yaptırmamak, uyarı vermek.

Örnek cümle

Ol gaty gidýär, **eline kakmak** gerek (TDDS).

Etegi gelmek (gitmek)

Tkm.T (TDDS I, 363). Aýal maşgalanyň bili açylyp, gany güýçli akmak

Trk.T Kadınların özel hasta günleri. Adet olmak.

Elem-tas

Tkm.T (TDDS I, 347). Elem-tas bolmak aljyraňňy halda, aljyraňňy görnüşde bolmak, aljyramak

Trk.T Heyecanlı olmak.

Örnek cümle

Onuň depesine daňlan mata bölegi – **elem-tas**, ýeliň-ýagmyryň, günüň derdinden solup, sal-sal bolupdyr (Ödäýew, 2009:100).

Eli ýeňil

Tkm.T (TDDS I, 347). 1. Edeni em bolýan, ukyply, ökde, başarjaň. 2. edýän işini aňsatlyk bilen başarýan, gynamaýan.

Trk.T 1. Eli yatkın olan, becerikli, başarılı. 2. Yaptığı işi kolaylıkla yapan, zorlanmayan.

Örnek cümle

Men siziň diňe beýik akyldar däl-de, **eli ýeňil** hekimdigiňizi hem eşidipdim (Muhtar, 2020).

Goýun soýmaga goňşyny çagyryň, tüweleme, **eli ýeňildir** (TDDS).

Emele gelmek

Tkm.T (TDDS I, 347). Döremek, ýüze çykmak, peýda bolmak.

Trk.T Ortaya çıktı.

Örnek cümle

Şeyle hasiyetleriň biri sesleriň fiziki aýratynlyklary bilen duşundirilyar, yagny tebigatda sesleriň durli gornuşleri **emele gelip** bilyar (Agaýew ve Bekjäýew, 2007).

Eşekýassyk

Tkm.T (TDDS I, 362) Köp aýakly, ýasyja, kül reňkindaki mör--möjek.

Trk.T Çok ayaklı, gri renkli bir böcek.

Etini iýmek

Tkm.T (TDDS I, 363). Birine gahar-gazap bilen käýemek, biriniň üstüne gazap bilen gygyrmak

Trk.T Birine sinirli halde kızmak söylenmek, bağırıp çağırmaq.

Elýeter

Tkm.T (TDDS I, 350) 1. Eliňi uzadanyňda ýeter ýaly ýakyn ýer. 2. Arzan, gymmat däl.

Trk.T 1. Elimizin altında olan şeyler, yakında. 2. İndirimli, ucuz.

Örnek cümle

Ýylan çagajyklaryny bir ýumşak sebede ýerleşdiripdir we ony gowagyň **elýeter** ýokarragynda asyp goýupdyr (Gylyjow, 2018:408).

Şonuň üçin hem oba hojalyk önümleri sowadyjyly ammarlarda saklanyp, **elýeterli** bahalardan içerki bazarlarymyz üpjün edilýär (Mämmedowa, 2020).

Eşek arka

Tkm.T (TDDS I, 361). Hiç kim bilen arkalaşyk etmeýän, arkalaşmaýan, ylalaşmaýan (oňsuzsyz adam hakda).

Trk.T Kimse ile arkadaşlık kurmayan, anlaşamayan, geçinemeyen kişi.

Örnek cümle

Eşek arka adam (TDD:361S).

Eli eğri

Tkm.T (TDDS I, 346). Ogurluk edýän, ogry.

Trk.T Hırsızlık yapmak, hırsız.

Örnek cümle

Bular yalynyň haky ölüm. Oňa **eli egriniň** özem düşünyandır (Tagan, 2014:114).

Edep agajy

Tkm. T (TDDS I, 339) Köne mekdebiň bir burçunda goýulýan agaç ýa-da çybyk (sapak wagty daş çykamak isleýän talyp molladan rugsat almak üçin şol agajy eline alýar)

Trk. T Eski okulun bir köşesinde konulan ağaç parçası ya da çubuk (ders sırasında dışarı çıkmak isteyen öğrenci/talebe molladan izin almak için o çubuğu eline alıyor)

Gök-Ak

Tkm.T (TDDS I, 468) Gök önümler we süýt-gatyk önümleri.

Trk.T Süt ürünleri ve sebzeler.

Örnek cümle

Oba gitsek, **gök-ak** ýetmezçiligini duýamzok (TDDS).

Göz-gaş

Tkm.T (TDDS I, 483). Çaga, garra, ýaraman ýatan adama edilýän garaşyk, ideg.

Trk.T Bakıma muhtaç olan çocuk ve yaşlı yatalak kişiye bakmak.

Örnek cümle

Çaga hemişe **göz-gaş** edip durmasaň bolýarmy näme?! (TDDS).

Gatybaş

Tkm.T (TDDS I, 417) Çydamly, dözümli.

Trk.T Dayanıklı, merhametli.

Örnek cümle

Ol ýaşlygyndan **gatybaşdy**.

Gyzylaýak

Tkm.T (TDDS I, 335) Gyzylgaz. 2. Nagşyň bir görnüşi. 3. Oba ady

Trk.T Kızıl kaz, nakış ismi, köy adı.

Guşy uçmak

Tkm.T (TDDS I, 498). Bir zada gaty begenmek, şatlanmak.

Trk.T Bir şeye mutlu olmak, sevinmek.

Örnek cümle

Diýeniniň ýerine düşjegine gözi ýeten gyzyň **guşy uçdy** (TDDS).

Gelneje

Tkm.T (TDDS I, 431). 1. Özüňden uly agaň, doganoglanlaryň gelnine degişlilikde ulanylýan garyndaşlyk aňladýan söz. 2. Özüňden uly aýala ýüz tutulyp aýdylýan söz.

Trk.T 1. Yenge. 2 Kendinden büyük kadına hitap edilirken kullanılan söz.

Örnek cümle

Gelneje jan, bir täze habar eşitdim (Aşyr, 1986:47).

Gaýga batmak

Tkm.T (TDDS I, 419). Bir zadıň pikirini, gaýgysyny etmek

Trk.T Kaygılanmak, dert etmek, dertlenmek.

Örnek cümle

Gaýga batyp özüni horlama, saglyk bolsa, bu günlerem başymyzdan sowlar. . . – diýip, Şirin göwünlik bermäge durdy (Aşyr, 1986:11).

Ganyny gaýnatmak

Tkm.T (TDDS I, 422). Gaharyňy getirmek, janyňy ýakmak, gazaplandyrmak.

Trk.T Sinirlendirmek, canını yakmak.

Örnek cümle

Bu ýagdaý onuň **ganyny gaýnadýardy** (B. Pürliýew -TDDS).

Geň görmek

Tkm.T (TDDS I, 433). Görüp duran zadyňa geňirmek.

Trk.T Şaşırmaq.

Örnek cümle

Gurrandaz bularyn satlygyny **gen görüp**, hiç kime hiç zat düşündirip bilmän, basyny ýaýkaý-ýaýkaý, gowagyna gaýdýar (Aşyr, 1986:170).

Geň galmak

Tkm.T (TDDS I, 433) Geňlemek, haýran galmak.

Trk.T Şaşirtmek, hayran kalmak.

Örnek cümle

Düýn obadan gelen oglanyn beýle onat okaýsyna **gen galdy** (Aşyr, 1986:83).

Gyz gaýtarmak

Tkm.T (TDDS I, 533). Durmuşa çykan gyzy, çuwalgyzy atasy öýünden gaýyn öýlerine eltmek.

Trk.T Evlenen kızı baba evinden kayınbaba evine götürmek.

Örnek cümle

Biz şu gün **gyzymyzy gaýtarýarys** (TDDS).

Gaçyryp kowmak

Tkm.T (TDDS I, 381). Ugruna goýberip gürlätmek, gürläp many ogurlajak bolmak, pikirini biljek bolmak.

Trk.T Bir kişiyi kendi haline bırakıp konuşmasını sağlamak ve düşüncelerini anlamak.

Örnek cümle

Ol gürründeşini **gaçyryp kowdy** (TDDS).

Gara galdyrmak

Tkm.T (TDDS I, 401). 1. Dagda-düzde daşdan gelýän adama özüniň nirededigiňi bildirmek üçin, telpegi taýagyň ujuna geýdirip, ýokary galdyrmak. 2. Deňizde gäminiň heläkçilige uçran mahaly başgalary kömege çagyrmak.

Trk.T 1. Dağda yaylada dışardan gelen insana kendinin nerede olduğunu göstermek için şapkayı çubuğun ucuna takıp yukarı kaldırmak. 2. Denizde gemilere acil yardıma çağırmak.

Örnek cümle

Gara galdyrmadyk bolsaň, tapmazdym (TDDS).

Galan-gaçan

Tkm.T (TDDS I, 384). Bir zatdan galýan galyndy, az-owlak süýşürintgi, galak gaçak.

Trk.T Bir şeyden kalan ya da artan şey.

Örnek cümle

Ýene bir hepdeden “Samumamyzyň” **galan-gaçan** zatlaryny almağa ýeňil ulagly gelenimizde, soňky ýörişimizde segsen kilometr aralygy geçendigimizi bilip galdyk. (De Sent-Ekzýuperi, 2020).

Gol ýapmak

Tkm.T (TDDS I, 421). Birniň arkasy tutmak, birine arka durmak.

Trk.T Birisinin arkasında durmak.

Örnek cümle

Eserde dürli pikirleriň çaknyşygy görkezilýär. Emma awtor ol pikirleriň haýsydyr birine gutarnykly **gol ýapmaýar** (Allakow, 2010:109).

Gol çekmek

Trk.T İmza atmak.

Örnek cümle

Menin adymdan ýazylan sözler dogry, okap, **gol çekdim** (Çüriýew, 1993:131).

Görgi görmek

Tkm.T (TDDS I, 472). Azar yamanını görmek, azap, horluk çekmek.

Trk.T Zorluk çekmek, sıkıntı çekmek.

Örnek cümle

Agyry-ynjy çekmek, **görgi görmek** elmydama ýazgarylýan, ýigrenilýän zat dälidir, gaýta, käteler bendäniň **görgi görmeginde**, kösenmeginde onuň üçin örän köp peýda bardyr (Gylyjow, 2018:287).

Göçürip çykmak

Tkm. T (TDDS I, 235) Teksti, ýazgyny we ş.m. başdan-aýak göçürmek.

Trk. T Metni, yazıyı, baştan yazmak.

Örnek cümle

Golýazmany **göçürip çykdym**.

Gulaga ýakmak

Tkm.T (TDDS I, 488). Aýdylan söz, edilen gürrüň göwnüňe ýaramak.

Trk.T Söylenen sözü yapılan sohbeti sevmek.

Örnek cümle

Nesihatlar, öwüt-ündewler, maslahatlar, tankytlar hem edil şunuň ýaly, aglaba halatda, ýalanam bolsa, özümüzü öwseler, **gulaga hoş ýakýar** (Gylyjow, 2018:330).

Gurt bolmak

Tkm.T (TDDS, 496). Gymldaman, gozganman ýygrylyp ýatmak. Doňup gatap galmak.

Trk.T Hareketsiz kıvrılıp yatmak. Donmak sertleşmek.

Gül açmak

Tkm.T (TDDS I, 503). Arzuwyň hasyl bolmak, maksat-myradyna ýetmek.

Trk.T Hayalleri gerçek olmak. Hayaline kavuşmak.

Gyzyla dönmek

Tkm.T (TDDS I, 535). Örän gerekli bolmak.

Trk.T Değerli, kıymetli.

Örnek cümle

Sendenem zat dilän özüň bolma, soran zadyňy aljak gümanyň ýok, edil **gyzyla dönäýýär** (TDDS).

Galyň salmak

Tkm.T (TDDS I, 390). Durmuşa çykjak gyz üçin öýlenjek ýigit tarapyndan geçirilmeli galyňy kesgitlemek.

Trk.T Evlenilecek kız için oğlan tarafından verilen başlık parası.

Örnek cümle

Olar agyr **galyň salyp** durmazlarmyka diýýän (A. Durdyýew- TDDS).

Galyň almak

Galyň Tkm.T (TDDS I, 390). Gelin edinilende ýigit tarapdan gyz üçin geçirilýän mal.

Trk.T Başlık parası.

Galyň almak birleşik sözcüğü “başlık parası almak” anlamında kullanılmaktadır..

Örnek cümle

Son Jemalyn kakasynyn bir baý adam bilen guda bolup, lomaýja **galyn alanyny** anyp, Annajemal milisioner bilen barýar-da, gudalaryn ikisinem tutdurýar, Jemalam Mürrüğe gowsurýar (Aşyr, 1986:143).

Gaýyp ugramak

Gaýmak Tkm.T (TDDS I, 421). Bir ýerden aşaklygyna gaýtmak, ýykylmak, zyňlyp gitmek.

Tkm.T. Bir yerden aşağı doğru kaymak, yıkılmak, düşmek

Gaýyp ugramak birleşik sözcüğü “kayıp düşmek” anlamında kullanılmaktadır.

Örnek cümle

Gara suwa çümýän ýaly, tizligimi peseldip, howada **gaýyp ugradym** (De Sent-Ekzyuperi, 2020).

Gaça durmak

Tkm.T (TDDS I, 379). Çetde durmak, gaýra durmak, çetleşmek, goşulmazlyk, golaýlaşmazlyk.

Trk.T Uzak durmak, karışmamak.

Örnek cümle

Ýamanlykdan, gep-gybatdan, boş sözden-takaldan, hile-mekirlikden, pikirlerini zaýalaýan we gorky galalaryny dikeldýän, ýalana garjaşyk gürrüňlerden **gaça dur** (Gylyjow, 2018:270).

Gördüm-bildim

Tkm.T (TDDS I, 471). Hiç hili habar yok, gerekleyään zadı, gözleyään malı, adamı gören, eşiden bilyään yok.

Trk.T Hiç haber alınamayan, işiten duyan gören olmaması.

Örnek cümle

Emma ol gyzdan **gördüm-bildim** bolmady (Amman, 2012:216).

Görüp oturmak

Tkm.T (TDDS I, 473). Pikirlenip görmek.

Trk.T Düşünmek, anlamak.

Örnek cümle

Soň **görüþ otursam**, menin yzymdan 25 atly iberipdirler (Çüriýew, 1993:25).

Gözbaş almak

Gözbaş Tkm.T (TDDS I, 482). Bir zadyň başlanýan ýeri, başlangyjy

Trk.T Bir şeyin başladığı yer, kaynak.

Gözbaş almak birleşik sözcüğü, “kaynağından beslenmek veya referans” anlamlarında kullanılmaktadır.

Örnek cümle

Ähli şowsuzlyklar sowatsyzlykdan, bilmezlikden **gözbaş alýar** (Gylyjow, 2018:151).

Gulaktozuna goýmak/Gulaktozuny gyzdyrmak

Tkm. T (TDDS I, 488) Gulagynyň düýbüne bermek, gelşirmek, urmak.

Trk.T Tokat atmak.

Örnek cümle

Hemmesiniň **gulaktozuny** mazaly **gyzdyrды** (TDDS).

Gulakhalka

Tkm. T (TDDS I, 488) Kümüşden, gyzyldan, zergärçilikde ulanylýan başga metallardan ýasalyp, aýal-gyzlaryň gulagyna dakynýan bezeg şaýy.

Trk.T Gümüştен, altından ya da başka metallardan yapılan genç kızların kulağına taktığı süs eşyası, küpe.

Örnek cümle

Bu gyz şol oturylyşykday gamgyn ýüzli, gymmat gyzyň **gulakhalka** dakynan gyzdy (Wraýt, 2020).

Garadamak

Tkm. T (TDDS I, 402) 1. Yşgyn. 2. Oba ady.

Trk. T 1. Bitki adı. 2. Köy ismi.

Garagurt

Tkm. T (TDDS I, 403) Zäherli gara möý.

Trk.T Zehirli siyah böcek.

Garnyňy ýazmak

Tkm. T (TDDS I, 412) Pugta doýmak, gerk-gäbe bolmak.

Trk. T Ýyice doymak.

Örnek cümle

Gylytzakowalaşýan goýun **garnyny ýazyp** bilmän, gaýta kem-kemden horlanyp başlady (TDDS).

Gaty görmek

Tkm. T (TDDS I, 417) Birinden bir zady göwnüňe almak, göwnüň galyp öýkelemek, ýokuş görmek.

Trk. T Birine alınmak, kırılmak, küsmek.

Örnek cümle

Onyň oba gelip, bize salama gelmeýşini gaty gördüm (TDDS).

Gaty gitmek

Tkm. T (TDDS I, 417) Hetden aşmak, çenden çykmak, çen-çakyňy bilmän, hetdiňi tanaman, öte geçmek.

Trk. T Haddini aşmak.

Örnek cümle

Paý-paý, aga, gatyрак gitdiň-ow! Öwez, jan, gatyрак giden bolsam, kyrklaryň kyrk ýapynjasy bilen meni pugta basyr (Görogly- TDDS).

Gaýrata galmak

Tkm. T (TDDS I, 422) Bir işi etmek için bar güýjüni bir ýere jemlemek.

Trk. T Biri işi yapmak için tüm gücünü vermek.

Örnek cümle

Adamlar, gaýrata galyp, şu gün jaýyň boýuny ýetirelin (TDSS).

Geýimini biçmek

Tkm. T (TDDS I, 439) İşini gaýtarmak, ýok etmek, ýitirim etmek kararyna gelmek.

Trk. T İşini geri çevirmek, yok etmek, ortadan kaldırmak.

Garaçomak

Tkm. T (TDDS I, 402). 1. İki adamyň arasyna düşýän, biriniň bir iş etmegine päsgel berýän, içigarylyk edýän adam. 2. Zöhre – Tahyr dessanynda aşyk-magşugyň arasyna düşýän gahrymanyň ady.

Trk.T 1. İki kişinin arasına giren, işine zarar veren, çekememezlik yapan insan. 2. Tahir ile Zühre destanındaki aşkların arasına giren kahramanın ismi.

Örnek cümle

İki adamyň arasynda **garaçomak** bolmak gerekmiä? (TDDS).

Gara-çyra

Tkm. T (TDDS I, 402). Bir zadyň ýa-da biriniň uzakdan görünýän garasy, sudury, keşbi; janly-jemende.

Trk.T Bir şeyin veya birinin uzaktan görünen karaltısı.

Örnek cümle

Daş töwerekde **gara-çyra** görmenokdy (TDDS).

Garny çekilmek

Tkm.T (TDDS I, 412). Horlanmak, inçelmek.

Trk.T Zayıflamak, incecik kalmak.

Örnek cümle

Atlaryň **garynlary-da** tazynyňky ýaly **çekilipdi** (TDDS).

Ganat bermek

Tkm. T (TDDS I, 394) Göwnüni göstermek, ruhlandyrmak, şatlandyrmak.

Trk. T Sevindirmek, hoşnut etmek.

Örnek cümle

Uzak wagtyň baslygyp ýatan hyjuw-höwesi aşyklaryň gollaryna kuwwat, ruhlaryna **ganat berýärdi** (G. Kulyýew- TDDS).

Gapy açmak

Tkm. T (TDDS I, 399) Biriniň öýüne sözaýdyjy barmak, gudaçylyga barmak.

Trk. T Birinin evine dünür gitmek.

Örnek cümle

Nätmeli? Nireden **gapy açmaly?** Kimiň gapysyndan barmaly? (TDDS).

Garny gabarmak

Trk.T Hamile olmak.

Garny gabarmak birleşik sözcüğü TDK- Türkçe sözlükte “gebeliği çok ilerlemiş, doğumu yakın” anlamıyla verilen “karnı burnunda” söz öbeğini anımsatmaktadır.

Örnek cümle

Şundan hem bir oýun bolarmy, bogaz boldy diýýärsiniz, **garny gabarany ýok, garny gabardy** diýýärsiniz, biri iki bolany ýok (Seýitmyradow, 1977: 35).

Gaty gitmek

Tkm.T (TDDS, 417). Hetden aşmak, çenden çykmak, çen-çakyňy bilmän, hetdiňi tanaman, öte geçmek.

Trk.T Haddini aşmak.

Örnek cümle

Paý-paý, aga, **gatyрак gitdiň-ow!** Öwez, jan, gatyрак giden bolsam, kyrklaryň kyrk ýapynjasy bilen meni pugta basyr (Görogly, TDDS).

Gaty görmek

Tkm.T (TDDS I, 417). Birinden bir zady göwnüňe almak, göwnüň galyp öýkelemek, ýokuş görmek.

Trk.T Birine kırılmak, darılmak, küsmek.

Örnek cümle

Onyň oba gelip, bize salama gelmeýşini **gaty gördüm** (TDDS).

Eger men şu gezegem munuň diýenini etmesem, bu **gaty görer** (Amman, 2012: 34).

Gaýyp düşmek

Tkm.T (TDDS I, 421). Köp wagtlap barmadyk ýeriňe ahyry bir gün geleniňde aýdylýan aňlatma.

Trk.T Uzun zamandır gidilmeyen yere gidilince söylenen söz.

Örnek cümle

– Sen bu ýerlere **gaýyp düşdüňmi**, gözümüzden uçduň ahyry?! (TDDS).

Garaçawuş

Tkm.T (TDDS I, 402). Ygal bolmadyk ýyllary Burkut babanyň (ýagyşyň, suwuň piri) ýoluna berilýän (umuman), tebigat şertleriniň oba hojalygy üçin amatly gelmegini niýet edinip berilýän hudaýýoly.

Trk.T Yagmur duası etmek. Mevlüt okutmak.

Örnek cümle

Ekişi başlamazdan bir hepde öň indi her ýyl edilişi ýaly obada **garaçawuş** berdi (G. Berdimuhamedow, TDDS).

Gözedürtme

Tkm.T (TDDS I, 482). Çakdanaşa garaňky, tüm, hiç zat seljerip bolmaýan garaňkylyk.

Trk.T Zifiri karanlık.

Örnek cümle

Gije **gözedürtme** garaňky boldy, sowuk şemal öwsüp, denizde gaý turdy (Wern, 2020:41).

Gözü ýetmek (yetirmek)

Tkm.T (TDDS I, 482). Bir zadyň anygyna ýetmek, änigine-şänigine ýetmek; anyklamak, oňat düşünmek.

Trk.T Bir olayı en ince ayrıntılarına kadar incelemek, detaylıca araştırmak.

Örnek cümle

Gan ujundan alnan gyzy uly aýalynyn öýüne salyp bilmejegine Italmazyn **gözi yetdi** (Aşyr, 1986:67).

Daglar barada söhbet açylanda şahyryň «Herne gudrat göreýin diýseň, dağlara bar» diýmeginiň aňrsynda nähili çuňňur many ýatandygyna **göz yetirýärsiň** (Hajyýew, 2021).

Gülýaka

Tkm.T (TDDS I, 506). Türkmen gelin-gyzlarynyň ýakalaryna dakynýan ýüzi gaşly tegelek bezeg şaýy.

Trk.T Türkmen gelin ve kızlarının yakalarına taktığı kolye.

Örnek cümle

Gülýakaňy gül dek boýna, dakan çagyň ýatla meni (G. Seýitliýew TDDS-:506).

Garagyzyl

Tkm. T (TDDS, 403). 1. Gara reňk goşulany üçin gara öwüsýän gyzyly. 2. Toprakdan soň halynyň bütin töweregine gyzyly ýa-da goňur ýüp bilen çitilip çykylýan zolak nagyş.

Trk.T 1. Bordo renk. 2. Halının kenarına kahverengi veya kızıl ip ile nakış işlemek.

Örnek cümle

Dik ösýän gür şahaly gyrymsy, şahalary eňlen we **gara gyzyly** reňkli, goňur gabykly (Berdimuhamedow, 2020).

Gara gaýgy

Tkm.T (TDDS I, 401). Bar gaýgysy, bar aladasy.

Trk.T Tüm derdi, bütün kaygısı.

Örnek cümle

Meniň **gara gaýgym** şu gün şähere gitmekdi (TDDS).

Gara güýç

Tkm.T (TDDS I, 401). 1. Adamyň bar güýji, kuwwaty, gujury. 2. Adam üçin howply bolan tebigy ýa-da başga betbagtçylyk, bela, howp.

Trk.T 1. İnsanın tüm gücü, kuvveti. 2. Doğal afet ve felaket.

Örnek cümle

Ýöne gurhanda: “eger senin dusmanyn özünden güýçli bolsa, onun ygtykadyna garamazdan, **gara güýç** hökmünde ona boyun syngyn” diýlendir (Hojageldiýew, 1991)

Gara kelle

Tkm.T (TDDS I, 401). Aýal maşgala.

Trk.T Kadın.

Örnek cümle

Seniň ýanyňa bir **gara kelläni** getiräýmeli ekeni (TDDS).

Gara görgi

Tkm.T (TDDS I, 401). Gaty kyn, gorgüsi köp.

Trk.T Çok zor. Eziyeti çok.

Örnek cümle

Pyýada gaýtjak bolsaň, **gara görgüdir**, haçan oba bararyn? (TDDS).

Gyzgyn ganly

Tkm.T (TDDS I, 534). Sähel zat üçin gahary gelýän, gaharjaň, gyzma, dyzmaç (adam hakynda).

Trk.T Ufak şeye sinirlenen, sinirli, agresif.

Ganatly sözler

Tkm.T (TDDS I, 394). Dilden dile geçip giňden ulanylan, yörgünlü, durnuklu, parasatly, ötgür, çeper sözler, anlatmaları.

Trk.T Dilden dile geçip kullanılan, anlamlı özlü söz.

Örnek cümle

Dogry, durmuşda juda bezemen gürleýän, piker-hyýallaryny ähli halatlarda **ganatly sözlere**, juda nepis çeperçilik serişdelerine ýugrup aýtmaga çalyşýan adamlar bar (Allakow, 2010:167).

Gyzyl yumruk

Tkm.T İki taraply

Trk.T Karşılıklı, iki taraflı.

Örnek cümle

Sen bizi şunça çagyrmadyk bolsaň, biziň iki tarap bolup, **gyzyl ýumruga** girmegimiz mümkindi (Kerbabaýew, 2010:29).

Gözli ýaşyt

Tkm.T (TDDS I, 484). Bir wagtda eneden bolan, doglan aýy-güni meňzeş.

Trk.T Aynı ayda, aynı günde doğan. Doğum günü aynı gün olan.

Örnek cümle

Ikimiziňem oglumyz **gözli ýaşytdyr** (TDDS).

Gyzyl burç

Tkm.T Acı galampr.

Trk.T Kırmızı pul biber.

Örnek cümle

Türkmen halky elmydama özünü gowşak duýup, üsgürip başlasa, gyzgyny galsa dessine unaş bişirip, onuň içine bolsa bedeniň kesele garşy göreşijilik ukybyny ýokarlandyrmaga ýardam berýän biologiki işjeň maddalara baý bolan **gyzyl burç** ýa da sarymsak goşup içipdirler (Baýramowa, 2020).

Gara gan

Tkm.T (TDDS I, 401). 1. Tutuş gan. 2. kyn, gara görgi.

Trk.T 1. Her yer kan. 2. Zorluk, dert.

Örnek cümle

Gamçynyň zarbyndan ýaña gullaryň eginlerinden, ýagyrynlaryndan **gara gan** syzýar eken (Muhtar, 2020).

Bu bir gum ýeri, bir ýere gitjegem bolsaň, ulag tapmak **gara gan** (TDDS).

Giç ýagşy

Tkm.T (TDDS I, 442). Agşamara, giçlik biriniň öýüne barlanda: “Agşamyňyz haýyryly bolsun!” diýen manyda aýdylýan ýüzlenme sözi.

Trk.T Hayırlı akşamlar, iyi akşamlar.

Örnek cümle

Myhman ýany ýatan badyna, Hangulynyn üç sany obadaş dosty «**Giç ýagşy!**» diýip geldiler-de, öý eýesinin gapdalynda oturdylar (Aşyr, 1986: 13).

Gün bermezlik

Tkm.T (TDDS I, 508). Azar bermek, ezyet bermek, ruhy taýdan ejir çekdirmek.

Trk.T Rahatsız etmek, eziyet etmek, psikolojik baskı yapmak.

Örnek cümle

Nowruzyn Italmazy tutdurandygy bilnäýse, Akmyradyn garyndaslary Nowruza-da, Nenegüle-de **gün bermezler**» diýip Begenç mugallym pikir etdi (Aşyr, 1986:195).

Galan at

Tkm. T (TDDS I, 389) Öleniň hatyrasy üçin onuň özüniň ýa-da çagalarynyň, başga bir ýakyn garyndaşynyň çagasyna dakylýan at.

Trk. T Vefat eden birinin hatırası için çocuklarının ya da başka bir yakın akrabasının onun ismini çocuğuna koyması.

Gara donly

Tkm. T (TDDS I, 401) Günäli, ýazykly.

Trk. T Günahı olan, günah işleyen.

Örnek cümle

İki arada men **gara donly** bolup galdym. (TDDS)

Gara işçi

Tkm. T (TDDS I, 401) Gol zähmeti bilen meşgul adam.

Trk. T Ağır işte çalışan işçi.

Örnek cümle

Ol demir ýolda gara işçi bolup işleýär (TDDS)

Gara bagyr

Tkm.T (TDDS I, 400) 1. Çagany ösdürip ýetişdiren ene 2. Gaty içgin, jany bilen, yhlasly.

Trk.T 1. Çocuk büyütüp yetiştiren anne. 2 Hevesli, içten, gönülden.

TDK. Sözlükte kara bağır söz öbeği bulunmamaktadır. Ancak Orhan Şaik Gökyay'ın Bu Vatan Kimin adlı şiirinde şöyle geçmektedir;

Bu vatan toprağın kara bağrında,

Sıradağlar gibi duranlarındır.

Bu yönü ile yalancı eş değerlik göstermektedir.

Örnek cümle

Onuň şeýledigini dine **garabagyr** eneler biler (Şagulyýew, 2020).

İtekläp olary aňyrdan-bärden, Näçe ejir çekdiň sen, **gara bagyr** (M. Seýidow- TDDS).

Ol **gara bagyr** düşündirjek bolýar.

Gadyr agajy

Tkm.T (TDDS I, 381). Adam caylananda baş ucua goyulyan dikilyään ağaç.

Trk.T İnsan defnedildikten sonra mezarının başına konulan tahta.

Göwnüýetmezlik

Tkm.T (TDDS I, 476). Bir zada göwni ýetmezlik, pisindi oturmazlyk.

Trk.T Bir şeyi kolay kolay beğenmemek.

Örnek cümle

«Han aga, size su warak dutar bilen hen çalyň bermäge geldim» diýip şükür aýdanynda, **göwni ýetmän** gülen han-da sazandanyň häzirki çalyň sazyna gulak salyp durmağa mejbur boldy (Saryhanow, 1961).

Gara altyn

Tkm.T (TDDS I, 400). Türkmenistanda öndürülyän nebit serişdeleri.

Trk.T Petrol.

Gara ýol

Tkm. T (TDDS I, 401) Asfalt düşelen ýol.

Trk. T Asfalt döşenen yol.

Örnek cümle

Aşgabat – Daşoguz aralygyna **garaýol** gurulýar (Türkmenistan, TDDS).

Gök önüm

Tkm.T (TDDS I, 468). Şibit, ajytere ýaly ekilýän hem-de terligine iýilýän, şeýle-de, köplenç, ýörite ekilmeyän, ýazyň başynda ýetişýän ysmanak, balgaz, akselme ýaly bişirilip iýilýän otlar. Gök bişirmek.

Trk.T Dereotu, maydanoz, ıspanak gibi yeşillikler.

Örnek cümle

Bazara, söwda-satyga çykmaga mejaly bolmansoň, bu gezek çörek hem-de käbir **gök önümleri** alyp gelmek üçin aýalyny ugratmakdan başga alajy galmandyr (Gylyjow, 2018: 586).

Guş ýürek

Tkm.T (TDDS I, 498). Sähel zatdan gorkup, tisginip duran, gorkak.

Trk.T Ufak sese veya harkete korkan. Korkak.

Gümgiden

Tkm.T (TDDS I, 506). Gümgidene gitmek, gitse gelmeze gitmek.

Trk.T Vefat eden kişi.

Örnek cümle

Kymyş duzçy şol arkasyny öýüniň tärimine berip oturan ýerinde ogullarynyň, gelinleriniň, mähriban agtyklarynyň ýüregini sogrup, **gümgidene** gidip barýandyklary, olary beýtdirmezlige özüniň ýagdaýynyň ýokdugyny, biçäreligini ýatlap, gyýlyp gynanýardy (A. Allanazarow- TDDS).

Garrygyz

Tkm.T (TDDS I, 410). Giç bişýän, galyň paçak, daşy gasyňly gyşa durýan gawun.

Trk.T Geç oluşan kavun çeşidi.

Daşhowzuň **Garrygyz** gawunyndan gerk-gäbe bolan Eziz agraldy (Baýjanow ve Petjikowa, 2015).

Gandüşer

Tkm.T (TDDS I, 395). Ýedi arka aýlanmadyk, ýakyn garyndaş, ganybir garyndaş, hossar.

Trk.T Kan bağı olan yakın akraba.

Örnek cümle

Ikimiz **gandüşer** garyndaşdyrys ahyry, şeýle dälmi? (A. Gowşudow -TDDS).

Gyzyl pul

Tkm.T (TDDS I, 535). Walýuta

Trk.T Döviz.

Örnek cümle

Ol rus hatyny bilmese-de, **gyzyl pulun** haýsy bäslik, haýsy onlukdygyny gaty gowy bilýärdi (Aşır, 1986).

Gyzylgyran

Tkm.T (TDDS I, 535). Gyzylgyran bolmak gülşüp kese ýykylmak, gülüp keýpden çykamak.

Trk.T Gülmekten yerlere yatmak, kıpkırmızı olana kadar gülmek.

Gözýetim

Tkm.T (TDDS I, 484). 1. Gözüň görýän, saýgarýan, ýetýän yeri aralygy 2. Adamyň bilim derejesi, düşünjesi.

Trk.T 1. Gözün görebileceği alan, uzaklık 2. Kişinin eğitim derecesi.

Örnek cümle

Aslynda, köp wagtlarda şahsy duýgular we medeni aň, ruhy **gözýetim** mantykdyr akyldan üstem gelýär (Gylyjow, 2018:73).

...şu uçurlar eýýäm güýçli şemal göterilýärdi, ol Goçhisar köli tarapdan gosgoýy tozan baryny getirip, jülgäniň **göz ýeter** çäginini örtýärdi (Aly, 2020:160).

Guşkelle

Tkm.T (TDDS I, 499) Ýeňil kelle, kemakyl.

Trk.T Yarım akıllı, ahmak.

Guşkelle birleşik sözcüğü TDK- Türkçe Sözlükte akılsız, aptal anlamları ile verilen “kuş beyinli” birleşik sözcüğü ile aynı anlamdadır.

Guşgursak

Tkm.T (TDDS I, 499) Güz aylarynda ekilip tomus paslynda ýetişýän irki ak bugdaý.

Trk.T Buğday çeşidi.

Örnek cümle

Şertnamalaýyn borçnamalara laýyklykda kärendeçiler we daýhanlar şol ýerlerden **guşgursak** dänäniň azyndan 130 müň tonnasyny almakçy bolýarlar (Türkmenistan TDDS).

Guşdamak

Tkm.T (TDDS I, 499) Nahary az iýýän, çümhörek.

Trk.T Az yemek yiyen kişi.

Örnek cümle

Guşdamak adam. (TDDS)

Hamyr gaby

Tkm.T (TDDS I, 545). İyenini demeyän, iş başarmayan; bigayrat.

Trk.T Bir iş bilmeyen, beceriksiz.

Haýal işlemek

Haýal Tkm.T (TDDS I, 557) Çalt däl, tiz däl, çaman hereket edýän, ýuwaş

Trk.T Yavaş yapmak.

Hojalyk işleri

Tkm.T (TDDS I, 571) 1.Önümçilik üçin hyzmat edýän, önümçiligi düzýän ähli zatlar; ykdysadyýet. 2.Bir önümçilik görnüşiniň pudagy, şonuň ýaly-da bir önümçilik birligi. Şäher hojalygy. 3.Öý-öwzar, maşgala.

Trk.T 1. Üretim yapmak için çalışmak, üretimi içeren tüm aşamalar. 2. Üretim aşamasının bir parçası, aynı anda da bir üretim birimi. 3. Ev, aile.

Örnek cümle

Orazgülüň **hojalygynda** kem zady ýokdy (A. Gowşudow -TDDS).

Dogry, ilkidurmuş adamlary haýsy zat olaryň **hojalyk işlerine** degerli peýda berýän bolsa, şol zady gözle hasaplapdyrlar (Allakow, 2010:25).

Habar gatmak

Tkm.T (TDDS I, 536). Biri bilen tanyşmak, gepleşmek üçin söz açmak.

Trk.T Biriyle tanışmak ya da konuşmak için söze/lafa başlamak.

Örnek cümle

Bir çümmüjek göwni bar adamlara ýylgyryp **habar gatmak**, güler ýüzlülük bilen gürleşmek, gymmatlyklar äleminde sogaby artyp duran sadakadyr (Gylyjow, 2018:267).

Hakyndan çykmak

Tkm.T (TDDS I, 539). Hötdesinden gelmek, ýerlikli, degerli iş, hereket bilen jogap gaýtarmagy başarmak, gözüne görkezmek, jerasyny ýetirmek.

Trk.T Üstesinden gelmek. Yapılan bir iş ya da hareket ile övünmek, övünülen kişiye gününü göstermek.

Hakyndan çykmak birleşik sözcüğü TDK- Türkçe Sözlük'te 1. zor bir işi başarı ile sona erdirmek 2. yenmek, öç almak veya cezasını vermek, anlamları ile verilen "hakkından gelmek" deyimine çağrışım yapmaktadır.

Örnek cümle

Muny öýersek, **hakyndan çykdygymyz** bolar (Saryhanow, TDD:539.).

Harama çykmak

Tkm.T (TDDS I, 548). Ýaramly, ýararly, iyip-içilýän zat biderek zaýa bolmak, isrip bolmak, zaýalamak.

Trk.T İsraf olmak, yiyecek içeceklerin boşa gitmesi.

Örnek cümle

- Biz ony halal öldürdik ahyry!

- Barybir siz ony **harama çykararsyňyz** (Kerbabaýew, 2010:61).

Hadymylyk satmak

Tkm.T (TDDS I, 538). Özüni bilimli hasaplamak, ähli zatdan başyň çykýan bolmak, köpbilmişlik etmek, bilimseklik etmek.

Trk.T Kendini eğitimli görmek, her şeyi biliyor olmak, çok bilmişlik etmek.

Hormat goýmak

Hormat

Tkm.T (TDDS I, 575). Biriniň hatyrasy üçin goýulýan sarpa, sylag, edilýän hezzet.

Tkm.T. Birinin hatırası için gösterilen saygı.

Hormat goymak birleşik sözcüğü TDK- Türkçe Sözlük'te saymak, saygı göstermek anlamındaki “hürmet etmek” birleşik fiilini anımsatmaktadır.

Örnek cümle

Enelere **hormat goýmak**, ýagşylyga dowamat bermek, mukaddeslige tagzým etmekdir diyen ajaýyp jümleler mähriban enelerimize bolan buýsanjyňy artdyrýar (Annaýewa, 2020).

Yzygiderli

Tkm.T (TDDS II, 445). Biri-biriniň zyzndan bolup durýan, yzly-yzyna, üzüksiz, dowamly.

Trk.T Devamlı, arka arkaya, aralıksız devam eden.

Örnek cümle

Önüm öndürýänler we telekeçiler **zyzygiderli** höweslendiriler (TDDS- G. Berdimuhamedow).

Durmuşyň **zyzygider** ösmegi, täze hadysalaryň, düşüňjeleriň döremegi netijesinde dilde täze sözler emele gelip durýarlar (Allakow, 2010:174).

Yz salmak

Tkm.T (TDDS II, 444). yz galdyrmak, ýöremek.

Trk.T Yürümek, iz bırakmak.

Örnek cümle

Ekiniň içinden **yz salmaweri** (TDDS).

Yz galdyrmak

Trk.T İz bırakmak

Örnek cümle

Ondaky gahrymanyň durmuşynda **yz galdyran** pursatlary alynýar (Allakow, 2010:74).

Yz çalmak

Tkm.T (TDDS II, 444). Yzyny yzarlamak, yzyny barlamak.

Trk.T Peşine düşmek, araştırmak, takip etmek.

Örnek cümle

Akja bagdan gaýdyp geldi, emma köşkte Şasenemi tapmady, «Niräk gitdikä» diýip, bagy-bakjany barlady- tapmady, ahyry yz çalmakçy bolup, **yz çaldy** (Ahundow, 1957).

Yzyna düşmek

Tkm.T (TDDS II, 444). 1. Biriniň yzyndan ýöremek. 2. Birini yzarlamak, aňtamak, ýanamak. 3. Birini halap, göwün bermek, biriniň göwnüni almagameýil etmek, birini söýüp, zynda selpemek.

Trk.T 1. Birinin peşinden yürümek. 2. Birini takip etmek. 3. Birini sevmek, gönül vermek, birinin gönlünü almak, sevdiğinin peşinde koşmak.

Örnek cümle

Soňky wagtlarda ol onuň **yzyna düşüp** başlady (TDDS).

Ol bir gyzyň **yzyna düşüp** ýördi (TDDS).

Yzyna dolanmak

Trk.T Geri dönmek

Örnek cümle

Gyzdurdy enanin kyrky bellenen günü giçki otly bilen Yazgüli Nebitdaga ugradan Atamerdan **yzyna dolandy** (Tagan, 2014: 392).

Yzynda durmak (durup bilmezlik)

Tkm.T (TDDS II, 444). Hötde gelmek (gelmezlik), gaýratyň çatmak (çatmazlyk), başarmak (başarmazlyk).

Trk.T Üstesinden gelmek, gücü yetmek, başarmak.

Örnek cümle

Yzynda durup bilmejek bolsaň, hiç zady söz berme (TDDS).

Yz ýany

Trk.T Peşi sıra, Hemen ardından.

Örnek cümle

Onun **yz ýanyndan** Hojat bilen Garyagdy geldi (Tagan, 2014: 428).

Yzsyz-Tozsuz

Tkm.T (TDDS II, 445) Nam-nyşansyz, atsyz-sorsuz, dereksiz.

Trk.T. Namı olmayan.

Örnek cümle

Ähli dünýewi eşretler ýuwaş-ýuwaşdan solgunlaşar, hä diýmänem **yz-tozsuz** ýiter gider (De Sent-Ekzyperi, 2020).

Jan etmek

Tkm.T (TDDS, 626) Biri ya da bir zat hakda köp alada etmek, bir yumuşu yerine yetirjek bolup dırjaşmak. Zähmet çekmek, bir maksadı amala aşırmağa çalışmak.

Trk.T Biri ya da bir şey ile ilgili endişelenmek, merak etmek. Bir işi yerine getirmek için uğraşmak. Çaba göstermek, bir işi sonuca bağlamak için mücadele etmek.

Örnek cümle

İşle, ýada, der dök, **jan et**, çalyş, ýoluň soňunda hak eden sylagyňy, abraýyňy hökman gazanarsyň (Gylyjow, 2018:147).

Jaň etmek (urmak)

Tkm.T (TDDS II, 628) Birine telefon etmek.

Trk.T Aramak, telefon etmek.

Örnek cümle

Täze ýylyň önüsrasy aşgabatly lukman Gülnabat Çaryýewa **jaň etdi** (Aly, 2020:184)

Jan girmek

Tkm.T (TDDS II, 626) Jansyz zatlar janlanmak, direlmek; pyntyk ýaryp ösüp başlamak (janly-jandar, ösümlükler we ş.m. hakynda).

Trk.T Canlanmak (Bitki ve insanlar)

Örnek cümle

Emma men bu ýerde baglanyşyklaryň diňe ýolunyşyny däl-de, olara ikinji gezek gaýtadan **jan girişini** gördüm (Amangeldiyew, 2020).

İçgysgynç (içgysma)

Tkm.T (TDDS I, 600). Çolalykdan, gyzyksyzlykdan ýaňa ýüregiňi gysdyrýan, tukat.

Trk.T Sıkılmak.

Örnek cümle

Bu **içgysgynç** ýerler **içimi gysdyrmaga** ýetişmänkä, has dogrusy, ýola düşenimize üç sagat geçip-geçmänkä otlymyz Kil şäherine ýetdi (Wern, 2020:41).

İkiýaşar

Tkm.T (TDDS I, 606). Iki ýaşyny dolduran, üç ýaşyna giden (düýe we beýleki mallar barada).

Trk.T İki yaşını dolduran deve ve diğer hayvan yavrularının ismi.

Örnek cümle

Onuň **ikiýaşar** maýasy bardy (TDDS).

İri pul

Tkm.T (TDDS II, 615). Gymmaty ýokary tutuş kagyz pul.

Trk.T En büyük para birimi.

Örnek cümle

Maňa ellilik, ýüzlük ýaly **iri pul** bersene.

Kepebaş

Tkm.T (TDDS II, 24) Örän zäherli, kellesini galdyranda seslenip çişýän, ýogyn, arkasy menekli awuly gara ýylan.

Trk.T Kobra yılanı.

Örnek cümle

Gurşundan guýlan ýaly Medediň süýem barmagy bir-de **kepebaş** ýylanyň kellesine çalyym etse, bir-de pyşbaganyň kellesine çalyym edýär (Ödäýew, 2009:30).

Kakyny tutmak

Tkm.T (TDDS II, 11). 1. Tutgaý keseli gozgap, aldyaldym-berdime salmak. 2. ýaramaz täsir sebäpli özüne erk edip bilmän, gygyryp ugramak.

Trk.T **1.** Kriz geçirmek, krize girmek (epilepsi ve diğەر hastalıklarda olan bayılma durumu) tedirgin olmak paniklemek. **2.** Bir durumdan etkilenerек kendini tutamayıp bağırmak.

Kök urmak

Tkm.T (TDDS II, 44). 1. Gögermek, gögerip çykmak, düyp almak. 2. dürli ugurlar boýunça berkemek, çuň ornamak.

Trk.T **1.** Bitkinin kök salması, yetişmesi büyümesi. **2.** Herhangi bir alanda uzman olmak, işi iyi bilmek.

Kök urmak birleşik sözcüğü TDK- Türkçe Sözlük'te 1. iyice tutunmak, sağlamlaşmak, yayılmak, köklenmek 2. bir yere iyice yerleşmek anlamlarına gelen “kök salmak” birleşik sözcüğüne çağırışım yapmaktadır.

Örnek cümle

Şeýle çuň **kök uran** dostluk dostluk-doganlygy biz her ädimde syzdyk (Edebiyat we sungat, TDDS).

Bu bolsa önki wagtlarda halk köpçüliginin arasynda sungatyn bar syrlary göýä aýry-aýry adamlaryn kalbyna keramat bilen guýulýar diýen düşünjänin **kök urup** güdenligine saýatlyk edýär (Seýitmyradow, 1977: 8).

Kök atmak

Tkm.T (TDDS II, 44). İri-iri sanjyp berkitmek, mata böleklerini tikmezden ön süýşmez ýaly etmek.

Trk.T İğne ile dikiş yaparken yama kumaşı kaymasın diye aralarını büyük dikiş atmak.

Örnek cümle

Ol çakgyj ygyny çykaryp, haltaň agzana **kök atylan** sapaklaryny kesmäge başlady (A. Gowşudow -TDDS).

Kakabaş

Tkm.T (TDDS II, 10). Ugruna giden, özbaşdak, erkin ösen; başyna giden, terbiyesiz ulalan.

Trk.T Rahat, şımarık büyüyen (çocuk).

Örnek cümle

Ýöne Tuwak o diýen mylaýym ýigit bolup çykmady, **kakabaşrakdy** (H. Garabaýew, TDDS).

Kakabaş oğlanlara temmi bermeli bolsa hezil edýär (Dädebaýew, 2020).

Kelle keser

Tkm.T (TDDS II, 19). Adam öldürmekden gaýtmaýan, ganojak, jellat. cani, cellat

Trk.T Cani, cellat.

Külatar

Tkm.T (TDDS II, 56). Ojagyň küli syrylyp, toplanyp dökülýän susak.

Trk.T Dışardaki büyük kazanların, sobanın küllerini almak için kullanılan küçük kepçe.

Kenar ýaka

Tkm.T (TDDS II, 23). Kenaryň boýy, kenara iň ýakyn ýerleşýän ýerler ýerler.

Trk.T Deniz kıyısı, kıyıya yakın olan yerler.

Örnek cümle

Kenarýaka ýurtlaryň ýolbaşçylarynyň duşuşygy (TDDS).

Körzehir

Tkm.T (TDDS II, 50). Aň –düşünjesi çäkli, zehini gowşak, ýady kütek.

Trk.T Düşünme kabilyeti sınırlı.

Örnek cümle

Beýik şahyryň eserlerinde akmak özüni akylyly, küýki özüni görmegeý, **körzehir** özüni uçursyz zehinli, görüp özüni hoşniýetli, galp özüni akýürekli, ar alyjy özüni geçirimli, nadan bilgiç, ukypsyz özüni ukyply edip görkezjek bolan mahalynda gülki döreyär (Allakow, 2010:10).

Keseri ýok

Tkm.T (TDDS II, 28). Bir iş edende başarjaňlygy ýok, emelsiz; geplände ýitiligi, ötgürligi ýok.

Trk.T Yaptığı işte başarısız, amaçsız, ciddiye alınmayan.

Örnek cümle

Ol bir zat etmeli diýjek bolanda bolanda-da hynny hynny-mynny edip dur, hiç **keseri** ýok.

Kazasy dolmak

Tkm.T (TDDS II, 15). Sanaglysy dolmak, berlen ömür müddeti gutarmak, ömür peýmanaň ahyrlamak, dünýäden gaýtmak gaýtmak.

Trk.T Vefat etmek, son nefesini vermek.

Örnek cümle

Sizler bilen zowky zowky-sapa sürensoň, Arman galmaz, **dolsa kaza**, Seýidi! (Zelili, TDDS).

Kyrk günlük

Tkm.T (TDDS II, 63). Gawunyň in ir bişýän sary togalak görnüşi; dilim dilim-dilim görnüšli, ysly, kiçjik gawun.

Trk.T 1. En erken yetişen kokulu kavun türü. 2.Yeni doğum yapan anne ve bebeğin lohusalık dönemi.

Meýdan etmek

Tkm.T (TDDS II, 94). Aýakyoluna oturmak, täret etmek.

Trk.T Ayakyoluna gitmek.

Möhüm bitirmek

Tkm.T (TDDS II, 102). Biriniň haýyşyny, ýumşuny ýerine ýetirmek.

Trk.T Birinin ricasını, isteğini yapmak.

Örnek cümle

Bahyla ugramaň, güler ýüz bermäň, **Möhüm bitirmäge** kipaýat ýagşy (Magtymguly, TDDS).

Mawy altyn

Trk.T Doğalgaz.

Örnek cümle

Million-million tonna «gara altyn», «ak altyn», «**mawy altyn**» tabşyryp duran türkmeniň, Hindistanda öz derwezesini guran türkmeniň hatyrasyna bir wokzala adyny goýup bolmaýarmy? (Ödäýew, 2009:8).

Nem syzmazlyk

Tkm.T (TDDS II, 122). Bilýän zady hakynda hiç zat aýtmazlyk.

Trk.T Bilidiği konu hakkında hiçbir şey söylememek.

Oba göçmek

Tkm.T (TDDS II, 132). Ýat bolmak, düýpgöter özgermek, ýok bolup gitmek.

Trk.T Değişmek, yok olmak, kaybolmak gitmek.

Örnek cümle

Indi o döwürlerden **oba göçdi** (TDDS).

Oýa (gitmek) batmak

Tkm.T (TDDS II, 154). Çuň pikire gitmek, biri ýa ýa-da bir zat hakynda köp pikir etmek.

Trk.T Derin düşünceye dalmak veya bir şeyle ilgili çok düşünmek.

Örnek cümle

–Şeýle diýsene– diýip, Öwezmyrat batyr **oýa gitdi** (A. Gowşudow- TDDS).

Öl etmek

Tkm.T (TDDS II, 161). Bir zada öl degirmek.

Trk.T Islatmak. Bir şeyi ıslanması.

Örnek cümle

Kitabyňy öl edipsin (TDDS).

Öñbayrak

Tkm.T (TDDS II, 166). At çapyşygynda toýhana ilki gelene berilýän serpaý.

Trk.T Düğünlerde ve at yarışlarında birinci gelene verilen hediye.

Öte deęmek

Tkm.T (TDDS II, 177). Öte deęmek ýaman täsir etmek, erbet täsir galdyrmak.

Trk.T Kötü iz bırakmak, olaydan kötü etkilenmek.

Örnek cümle

Öz obadaşlaryndan şeýle gürrüňi eşitmek oňa ýüzükessir berlenden has **öte deędi** (Ý. Mämmediýew, TDDS).

Öte geçmek

Tkm.T (TDDS II, 172) hetden aşmak, ýeterlik derejesinden geçmek, çenden çykmak.

Trk.T Haddini aşmak.

Örnek cümle

Ynjydan, göwnüne degen, **öte geçen** adamlarym üçin wyždan azabynam-a çekmeli bolaryn (Gylyjow, 2018:611)

Ökjesine düşmek (münmek)

Tkm.T (TDDS II, 161). zyndan kowalamak.

Trk.T Peşinden koşmak, peşine düşmek.

Pula gyzmak

Tkm.T (TDDS II, 211). Pula nebsiňi şaglatmak, pul diýip ölüp barmak.

Trk.T Parayı sevmek. Paragöz. Parayı çok seven, paraya çok düşkün (kimse), para canlısı.

Ram bolmak (etmek)

Tkm.T (TDDS II, 217). Endige öwrülme.

Trk.T Alışkanlık yapmak.

Sözüň ötmek (geçmek)

Tkm.T (TDDS II, 283) aýdan aýdan-diýeniň ýer tutmak, aýdan aýdan-diýeniň ýerine ýetirilmek, diýeniň bolmak.

Trk.T Kişinin her dediğinin olması.

Sözüň ötmek (geçmek) birleşik sözcüğü TDK- Türkçe Sözlükte sözü geçmek, yetkisi olmak anlamlarına gelen “borusu ötmek” deyimine çağrışım yapmaktadır.

Surata düşmek (surata almak)

Trk.T Fotoğraf çektirmek.

Örnek cümle

Saparmyrady kyn ýagdaýdan alyp çykmak üçin Iwan Semýonowiç apparaty alyp Gylyçla berdi-de, gyzy bir gujagyna, Saparmyrady bir gujagyna alyp **surata düşdi** (Ödäýew, 2009:67).

Saçak yazmak

Saçak (TDDS II, 224). Nahar iýlende ýazylýan, içine çörek dolanýan ýörite tutulan mata; supra, desserhan.

Trk.T Yemek yemek için serilen sofraya bezi. Sofra sermek.

Örnek cümle

Şol wagt bolsa **saçak ýazyp**, dürli-dürli nygmat getirdiler (Amman, 2012:77).

Sandan çykan

Tkm.T (TDDS II, 238). 1. Harap bolan, zaýalanan. 2. ters ýola düşen.

Trk.T 1. Zarar gören, bozulan. 2. Kötü yola düşen.

Örnek cümle

Sandan çykan araba (TDDS).

Düzelmeleş, **sandan çykan** adam bolarsyň (TDDS).

Sarydiş

Tkm.T (TDDS II, 246) Ýaşy bir çene baran baran, gartaşan (aýal maşgala hakynda).

Trk.T Yaşı büyük olan, yaşlı. (Kadınlara bu şekilde hitap edilir)

Örnek cümle

Alsaň bir **sarydiş** garry aýaly, Oýnaşyp gülüşseň sapasy bolmaz (Magtymguly TDDS).

Saryýagyz

Tkm. T (TDDS II, 246). Adamyň ýüzüniň hem saçynyň reňki sary, sary öwüsýän, sarymeňiz.

Trk.T Sarışın veya esmer.

Örnek cümle

Magtymguly çar deň **saryýagyz**, at ýüzli, çokarak köse, nomaý sary sakally, gözi mawa ýakyn, goýun göz adam eken (Ataýew, 2010: 130).

Salgy bermek

Salgy Tkm.T (TDDS II, 233). Ugur ýa ýa-da bir ýer soralanda berilýän maglumat, ugur görkezme.

Trk.T Salgı bermek, yön göstermek, yol tarif etmek anlamına gelmektedir.

Örnek cümle

Akmyrat baý, senin o keselinden açylmagyn ansat, jynlardan güýji ökde, uly işana okatmaly – diýip, Samat ýol **salgy berdi** (Aşyr, 1986:151).

Salgı almak

Salgy Tkm.T (TDDS II, 233). Ugur ýa ýa-da bir ýer soralanda berilýän maglumat, ugur görkezme.

Trk.T Salgı almak, yol tarifi almak anlamına gelmektedir.

Örnek cümle

Inim Italmaz, ine, bu pikirin gaty makul, gandarçylyk işi ýöne-möne iş däl, şonun üçinem şonun ýaly uly ahundan ýol **salgy almak** gerek (Aşyr, 1986:177).

Saman kelle

Tkm.T (TDDS II, 224). Akyl

sız, akmak.

Trk.T Akılsız, ahmak.

Örnek cümle

Belki, öz deň deň-duş oganlary oňa: –Sen **saman kelle**, diýip igenerler (B. Kerbabaýew- TDDS).

Saňsar daşı

Tkm.T (TDDS II, 241). İslam dininiň düzgünlerine görä günäkäri öldürmek üçin oňa ziňliyan daş.

Trk.T İslam dininin kaidelerine göre günah işleyeni öldürmek için atılan taş.

Sese goýmak

Tkm.T (TDDS II, 263). Ýygnakda we ş.m. ýerler de meseläni köpçüligä atyp, gol galdyrtmak, el galdyrtmak.

Trk.T Oylamaya sunmak.

Söz gatmak

Tkm.T (TDDS II, 282). Sözleşmek için habar uğratmak.

Trk.T Buluşmak, konuşmak için haber göndermek.

Söz urmak

Tkm.T (TDDS II, 282). Söz sözlemek, geplemek, söhbet etmek.

Trk.T Sohbet etmek, konuşmak.

Örnek cümle

Menden idinsiz bir adamyň bir agyz **söz urmaga** haky ýok (Edebiyat we sungat-TDDS).

Saçagyňyz egsilmesin

Tkm.T (TDDS II, 224). Rysgalıňyz egsilmesin, horluk görmäň diylip aydilyan alkış, sofranız eksilmesin.

Trk.T Sofranız bereketli olsun diye söylenen söz.

Sabyr kasesi

Trk.T Sabrın dolması anlamına gelmektedir.

Bu birleşik sözcüğün TDK- Türkçe Sözlük'te çok sabırlı kimse anlamına gelen "sabr taşı" birleşik sözcüğüne çağrışım yapmaktadır.

Örnek cümle

Ykbal bir salym garaşyk eder, emma **sabyr kasesi** daşyp, puryja möhleti dolansoň, ýörejek ýollaryň büdür-südür bolmagy hökman däl (Gylyjow, 2018:624).

Şer aramak

Tkm.T (TDDS II, 326) Yrsaramak, dawa dawa-jenjel gözlemek.

Trk.T Azarlamak, kavga gürültü yaratmak için bahane aramak.

Şam bolmak

Şam bolmak birleşik sözcüğü Türkmen Türkçesi konuşma ağzında "kurda kuşa yem olmak" anlamıyla kullanılmaktadır.

Örnek cümle

Üstümüzde Hudaý bar, eger sizden başga bir adam bolan bolsa, läşi bireýýäm garaguşlara **şam bolardy** (Amman, 2012:39).

Toslama durmuş

Trk.T Düzmece hayat

Örnek cümle

Çeper **toslama durmuş** hakykatyny ýoýman, ondan alnan faktlary has kämilleşdirýär, olary durmuşdaky bolşundan-da has ynandyryjy edýär, manysyny çuňlaşdyrýar (Allakow, 2010:28).

Toýnagy düşmezlik

Tkm.T (TDDS II, 380) Bir ýere baryp bilmezlik, gatnaşyk etmezlik.

Trk.T. Bir yere gidememek, katılamamak.

Tüýkesme

Tkm.T (TDDS II, 391) tüýkesme ogry barypýatan ogry, aňrybaş ogry, tüýs ogry.

Trk.T Hırsız.

Örnek cümle

Bu **tüýkesme** ogry, bu kyrk tylla tölese, ony goýberjekler. Emma bu ogrudan zat ýok (Baýjanow ve Petjikowa, 2015).

Tarapyny çalmak

Tkm.T (TDDS II, 351). Tarapyny çalmak biribiri-birine garşy durýanlaryň birini goldamak.

Trk.T Birini desteklemek, saf tutmamak, safında durmak.

Tarapyny çalmak birleşik sözcüğü TDK- Türkçe Sözlük'te Birinden yana olmak, birinin görüş ve düşüncesini desteklemek anlamlarına gelen “taraf (veya tarafını) tutmak” birleşik sözcüğüne çağrışım yapmaktadır.

Örnek cümle

Sähedow Derýaýew barada menin bilen eden gürrüninde, menin isleglerimin in ýönekeý meseleleri hem çylsyrmylasdyrjakdygyna salgylanyp, Derýaýewin **tarapyny çaldy** hem-de öz ýanyna Derýaýewin iberilmegini sorady (Çüriýew, 1993:122).

Tasa getirmek

Tkm.T (TDDS II, 354). Delile getirmek, delillendirmek.

Trk.T Delillendirmek.

Örnek cümle

Garaz, öz etsem-goýsamyny delillendirjek, **tasa getirjek** bolup, pikir baryny öwrüpdür (Gylyjow, 2018:619).

Top urmak

Tkm.T (TDDS II, 375). Ýalan sözlemek, aldamak, çypdyrmak; ýapa degmeýän söz aýtmak.

Trk.T Yalan söylemek, aldatmak.

Top tutmak

Tkm.T (TDDS II, 375). Bir ýere jemlenmek, üýşmek.

Trk.T Bir yere toplanmak.

Örnek cümle

İleri-gaýra dyzaşyan atlar **top tutup** durdular (TDDS).

Ten bermek

Tkm.T (TDDS II, 362). Razy bolmak, uýmak, boýun bolmak.

Trk.T Razi olmak, boyun eğmek.

Örnek cümle

Bolýa-da, takdyra **ten bermekden** başga näme edip biljek, sen? (Baýjanow ve Petjikowa- TDDS).

Toýnagyny gyrkmak

Tkm.T (TDDS II, 380) Biriniň bir yere gelmegini, barmagını bes etdirmek.

Trk.T Birinin yükselmesini engellemek.

Toýnak salmak

Tkm.T (TDDS II, 380) Depmek.

Trk.T Tekma atmak.

Örnek cümle

Ýaby gulagyny gypyp, birden goşa **toýnagy saldy** saldy-da ýazzyny berdi (A. Durdyýew- TDDS).

Tersokan

Tkm.T (TDDS II, 364) Doga okap, jadygöýlik edýän adam, jadygöý.

Trk.T Büyücü.

Örnek cümle

Tersokan diýilýän din ündewçisi ilki bilen-a serbazyn iki gozünün arasyna sag elinin süýem barmagy bilen esli salym basyp durdy (Tagan, 2014:174).

Urup aglamak

Tkm.T (TDDS II, 404). Etjegini edip mönsüremek, öhaýýarlyga salmak, aýbyňy ýaşyrjak bolup gaçalak etmek, öňürtjek bolmak.

Trk.T Kendi ayıbını saklamak için üste çıkmaya çalışmak, suç bastırmak.

Urup çykmak

Tkm.T (TDDS II, 404). Özüni oňarmak, başyňy çaramak, kişi kömegine zar bolmazlyk.

Trk.T Kişinin kendi işini kendisinin yapmak. Kimsenin yardımına ihtiyaç duymamak. Muhtaç olmamak.

Örnek cümle

Gör -de dur, seň gyzyň hem bir ýerden **urup çykar** (N. Pomma -TDDS).

Urduryp gelmek (girmek)

Tkm.T (TDDS II, 404). Haýdap, çalasyn gelmek, gözi ýok ýaly bolup girmek.

Trk. T Arabayla çok hızlı gidip çarpmak.

Uçar meýdany

Tkm.T (TDDS II, 395). Uçarlaryň gonýan, asmana galýan meýdany.

Trk.T Uçakların indiği havalandığı alan.

Unaş

Tkm.T (TDDS II, 403). 1. Ýuka ýaýylan hamyrdan inçejik hem uzyn uzyn-uzyn kesilen hamyr zolajyklary, aş. 2. Şol hamyr zolajyklary jazly ýa ýa-da gaýnap duran duzly suwa atylyp bişirilýän nahar.

Trk.T 1. Erişte. 2. Erişteden hazırlanan yemek.

Örnek cümle

Bugaryp durandyr gatykly **unaş** (K. Gurbannepesow- TDDS).

Men saňa bir burçluja **unaş** bişirip bereýin (Ý. Mämmediýew- TDDS).

Uşak göz

Tkm.T (TDDS II, 407). Owuk gözlü elek, gözli elek, syk elek.

Trk.T Ufak gözlü elek, sık delikli elek.

Uzakly gün

Tkm.T (TDDS II, 410). Uzakly gün günün bütün dowamynda, ertirden agşama çenli.

Trk.T Bütün gün, tüm gün.

Örnek cümle

Uzakly gün bir ýerde bir döwüm çöregem iýdirmedi, suwam içdirtmedi (Çüriýew, 1993:73).

Uçan gazan

Tkm.T (TDDS II, 395). Nahar bişirilýän ullakan gazan.

Trk.T Yemek yapılan büyük kazan veya tencere.

Örnek cümle

Toý ýerinde on sany **uçan gazan** nahar ataryldy (TDDS).

Uçdantutma

Tkm.T (TDDS II, 395). Bir ýan ujundan, başdan başdan-aýak, boýdan boýdan-başa, bary.

Trk.T Tamamıyla, büstütün, baştan başa.

Örnek cümle

“Ykbal” romanynyň položitel gahrymanlarynyň **uçdantutma** ählisi uçursyz çeper gürleýär (Allakow, 2010:166).

Ugry gaçmak

Tkm.T (TDDS II, 398)1. saglygy peselmek, ýaramazlaşmak, tapdan düşmek. 2. keýpiň bozulmak, göwünli göwünli-göwünsiz ýagdaýa düşmek.

Trk.T 1.Sağlığı iyi olmamak, halsiz düşmek, kötüleşmek. 2. Morali bozulmak. Keyfi kaçmak.

Örnek cümle

Syrkawyň gün gün-günden **ugry gaçýar** (TDDS).

Oňa bir ýumuş buýursaň **ugry gaçýar** (TDDS).

Üsti açylmak

Tkm.T (TDDS II, 417) Aýan bolmak, äşgär bolmak, ýüze çykmak, bilinmek.

Trk.T Ortaya çıkmak, bilinmek.

Örnek cümle

Aýlar-günler geçýär, emma henize çenli bu syryň **üsti açylman** gelýär; menem hiç zada düşünip bilmeyärin (Amman, 2012:221).

Üstünden gelmek

Üstünden gelmek birleşik sözcüğünün Türkmen Türkçesinde “iki kişiden birinin diğerinin evine gelip alması, karşılaşması” anlamına geldiği düşünülmektedir.

Örnek cümle

Gel bir baryp göreýin, belki any şol ölüleriň arasyndan taparyn” diýip, ölüleriň arasyňy garap ýörer erdi. Şol wagt Mejnunyň **üstünden geldi** (Ataýew, 2010: 85).

Üstünden barmak

Tkm.T (TDDS II, 417). Bir zada sezewar bolmak, gabat gelmek, duçar bolmak.

Trk.T Denk gelmek, karşılaşmak.

Örnek cümle

İň soňunda, köçäniň, haýaty ýykylan ýerindäki tamdyrda çörek bişirip oturan bir aýalyň, **üstünden barypdyrlar** (Kerbabaýew, 2010:79).

Üstüne barmak

Tkm.T (TDDS II, 417). Biriniň ýanyna barmak, öýüne barmak.

Trk.T Birinin yanına gitmek/varmak, evine gitmek.

Örnek cümle

Orazmeňli yzy yzarlap gidiberýär. Ol Hanserweriň toýunyň **üstüne barýar** (Ataýew, 2010:368).

Üstünden gülmek

Tkm.T (TDDS II, 417). Birini ýañsa almak, birini kemsitmek, äsgermezçilik etmek.

Trk.T Biriyle dalga geçmek, aşagılamak.

Örnek cümle

Şeýle halatlarda eger indiwid töweregini äsgermezlik etse, onuň **üstünden gülüp**, öz gülkünçliklerini päş edip biler (Orazberdiýewa, 2010:108).

Üstünden düşmek

Tkm.T (TDDS II, 417). Birine azar bermek, birini ysarlamak, bahana aramak

Trk.T Birini rahatsız etmek, azarlamak, bahane aramak.

Örnek cümle

A siz bolsa, namaz dynan dessine dünýä söhbedine gyzygyp, Taňry bendesiniň gybatyny edýärsiňiz, **üstünden düşýärsiňiz** (Gylyjow, 2018:496).

Ýedidamak

Tkm.T (TDDS II, 478). Dürlü-dümen iýmegi, köp iýmegi halaýan.

Trk.T Çok yemeyi, çeşitli yemek yemeyi seven.

Örnek cümle

Ol bir **ýedidamak** adam ekeni (TDDS).

Ýerbiti

Tkm.T (TDDS II, 489). örän kiçi, has kiçijik.

Trk.T Ufacık, çok küçük.

Ýurtbasar

Tkm.T (TDDS II, 508). Başgalaryň ýer ýer-ýurduny zor bilen basyp alýan, basybalyjylykly syýasaty ýöredýän jeňbaz.

Trk.T İşgalci, bir bölgeyi zorla ele geçiren.

Örnek cümle

Türkmen topragyna daşary **ýurt basybalyjylarynyň** çözüşlary, häkim toparlaryň özara çaknysyklary häli-şindi gaýtalanyp durýar (Ataýew, 2010:43).

Ýürege düşmek

Tkm.T (TDDS II, 512). Halys etmek, irizmek, ýadatmak, bizar etmek.

Trk.T Bıktırmak, usandırmak.

Örnek cümle

Şol bir zadyň zol-zol gaýtalanyp durmazlygy, irizmezligi we **ýürege düşmezligi** üçin şýtdim (Gylyjow, 2018:245).

Ýer depmek

Tkm.T Mellek agdarmak

Ýer depmek Toprak bellemek.

Ýaman öwrenmek

Tkm.T (TDDS II, 457). Ýeriň giňinde, mümkinçilik bar wagtynda bir zada halys endik etmek, endik bolmak (azajyk kinaýa bilen aýdylýar).

Trk.T Alışkanlık yapmak.

Örnek cümle

Eneň-ataň arkasyndan süýjüje zatlary saýlap iýmegi **ýaman öwrenensiň** öwrenensiň.

Ýaka ýyrtmak

Tkm.T (TDDS II, 451). Dadydady-perýat etmek, nala çekmek, gaty aglamak, gaty ýalbarmak.

Trk.T Çok ağlamak, feryat etmek, çok yalvarmak.

Örnek cümle

Ýöne bärde galanlar ýitgileriniň oduna çydaman, **ýaka ýyrtyp** aňlarlar (De Sent-Ekzýuperi, 2020).

Ýaka ýyrtyşmak

Tkm.T (TDDS II, 451). Tutaklaşyp uruşmak, ýakalaşyp dawalaşmak.

Trk.T Kavga etmek, dövüşmek birbirine girmek.

Ýakar-ýakmaz

Tkm.T (TDDS II, 451). 1. Jana ýaramayan, ýaramsyz (iýmit hakynda). Ýakar Ýakar-ýakmaz bir zat iýen bolaýma. 2. Ýakymsyz, göwne degýän, gaty gaty-gaýrym, ýokuş (söz, gürrüň hakynda).

Trk.T 1. Dokunan, zararlı zehirleyen yiyecekler. 2. Kötü niyetli, kalp kıran.

Örnek cümle

Adama ýakar **ýakar-ýakmaz** söz diýmän.

Ýamasy ýerinde

Tkm.T (TDDS I, 456). Zyýany ýok, deregini dolsa bolar; öz -özünden biter.

Trk.T Zarar olmayan, kendi kendini tamamlayan.

Örnek cümle

Onuň goly ýaman dilnipdir, şeyle bolsabolsa-da, **ýamasy ýerinde**, biter (TDDS).

Ýamasy bitmek

Tkm.T (TDDS I, 456). Ýerini dolmak, öwezine gelmek, keminiň üsti ýetirilmek, durmuş ýagdaýy gowulanmak.

Trk. T. Yerini doldurmak, eksiğini tamamlamak, yaşam standartlarını düzeltmek.

Örnek cümle

Pul bolsa, **ýamasy bitjek** ýalydy, Maksat Maksat-myradyna ýetjek ýalydy (B. Kerbabaýew- TDDS) .

Ýan bermek

Tkm.T (TDDS II, 457). Ýakyn adamyň ölümi, kesel we ş.m. sebäpli asgynlamak, ýatan hassa bolmak.

Trk.T. Yakınının vefat etmesi ya da hastalık sebebiyle güçten düşmesi, yatalak olması.

Örnek cümle

Oglunyň öldi habary gelenden beýläk uzaklaşdyr man, ene **ýan berdi** (TDDS).

Ýokary basyş

Tkm.T (TDDS II, 497). 1. Gan basyşynyň ýokarlanmasy. 2. Howa basyşyndan ýokary bolan basyş.

Trk.T 1.Tansiyon yükselmesi. 2. Hava basıncı.

Örnek cümle

Atmosfera hem bu babatda bize kömek eder, ol hem ýeriň uly çuňluklaryndaky gatlaklarynda **ýokary basyş** netijesinde şöhlenenip biler (Wern, 2020: 38).

Ýokuş söz

Tkm.T (TDDS II, 498). Erbet söz, göwne degýän söz.

Trk.T Kötü laf/söz, kalp kıran söz.

Ýyldyzy düşüşmezlik

Tkm.T (TDDS II, 522) Gylykgylyk-häsiýetiň deň gelmezlik, oňuşmazlyk (köplenç, ýaş çatynjalar hakynda).

Trk.T Yıldızı barışmamak, enerji uyuşmazlığı.

Ýakasy gaýyşly

Tkm.T (TDDS II, 451). Öz pikirini dogry hasaplap hereket edýän, öz eňegine tutýan, diyen etmezek.

Trk.T Dik başlı, başkasını dinlemeyen.

Ýasama söz

Tkm.T (TDDS II, 468). Söz ýasaýjy goşulmanyň kömegi bilen ýasalan söz.

Trk.T Kelime türetme.

Örnek cümle

At ýasaýjy goşulmalar **ýasama sözlerden-de**, asyl sözlerden-de at ýasamaga gatnaşýar.

Ýarym göwün

Tkm.T (TDDS II, 467). Durmuşy, ýasaýşy ýerbe-ýer bolmadyk, durmuşyň ajysyny dadan, göwni synyk.

Trk.T Hayatı düzgün olmayan, hayatın acısını tatmış, gönlü kırık.

Örnek cümle

Bu örän ýuka ýürekli, **ýarym göwün** adamdy (B.Seýtäkow- TDDS).

Ýedi ýat

Tkm.T (TDDS II, 478). Ýedi arkadan aňyrky, garyndaşlyk taýdan daşlaşan adamlar; bigäne, keseki.

Trk.T Yabancı kan bağı olmayan.

Örnek cümle

“Dogan bilen guda boldum, Doganlykdan jyda boldum” nakylynyň ündeýan pikirine eýerip, ol **ýedi ýat** bilen guda boldy (TDDS).

Ýaş başyna

Tkm.T (TDDS II, 469). Ýaş başyna (başyndan) ýaş wagtyndan, ýaşlygyndan, çagalykdan.

Trk.T Genç yaşta.

Örnek cümle

Hakykatdan-da, garry **ýaş başyna** bu gyza keşde etmek, gaýma gaýamak, haly çitmek ýaly el işlerini öwretmek bilen, oňa edepli bolmak terbiýesini terbiýesini-de berip başlady (A. Gowşudow- TDDS).

Ýel ýürek

Tkm.T (TDDS II, 480). 1. Sähel zada gahary gelyän, dargursak, gyzma. 2. batyr däl, gorkak, ýöwsel.

Trk.T 1.Ufacık şeye sinirlenen, sinirli. 2. Cesaretsiz, korkak.

Ýarym geçiriji

Tkm. T (TDDS I,428) elektron geçirijiligi bolan jisim.

Trk. T Yarı iletken.

Ýarylmadyk garpyz

Tkm. T (TDDS I, 410) Gylyk-häsiýetiniň nähilidigi belli däl.

Trk. T. Karakteri, kişiliği ve insanlığı nasıl olduğu belirsiz.

Örnek cümle

Adam diýeniň bir ýarylmadyk garpyzdyr, iş salşyp görmeseň, onuň nähilidigini bilmek kyn (TDDS).

Ýertudana (Ýertut)

Tkm.T (TDDS II, 490) Ekilýän otjumak ösümlük we onuň gyzył tudana meňzeş miwesi.

Trk.T Çilek.

Örnek cümle

Ýertudanasy ýokumly maddalara baý bolup, ynsan saglygy üçin, aýratyn-da, ýürek-damar, göz kesellerine peýdaly, ýatkeşligiňi ýiteldýär, gan aýlanyşyňy gowulandyrýar (Umarowa, 2020:15).

Ýel almak

Tkm.T (TDDS II, 480). Gören zadyň, eşiden sözüň täsirinden gahar gahar-gazaba münmek, gaharlanmak, çişmek.

Trk.T Görülen şeyin, işitilen sözün etkisi ile sinirlenmek, küplere binmek.

Ýel bermek

Tkm.T (TDDS II, 480). Bir zatdan öýkeläp, gaharlanyp ýören adama meçew bermek, götergilemek, çişirmek, gop bermek.

Trk.T Bir şeye küsen sinirlenen kişiyi kışkırtmak, daha çok sinirlendirmek.

Ýel çalmak

Tkm.T (TDDS II, 480). 1. Akylyň üýtgemek, dälirän ýaly bolmak, ýeldirgemek.
2. Yzgary gitmek, guraşmak. 3. Howasy täzelenmek.

Trk.T 1. Aklı gitmiş gibi olmak. 2. Suyunu çekmiş, kurumuş. 3. Hava temizliği.

Örnek cümle

Äpişgeleri açsaň, tama ýel çalyň durýar (TDDS).

Ýeli ýatmak

Tkm.T (TDDS II, 480). Köşeşmek, rahatlanmak, gaharyň aýrylmak.

Trk.T Sakinleşmek, rahatlamak, öfkenin geçmesi.

Ýurt sökmek

Tkm.T (TDDS II, 508). Aýlanmak, gezmek, syýahat etmek.

Trk.T Dolaşmak, gezmek seyahat etmek.

Örnek cümle

Tüweleme, tüweleme, bir kem togsanda hem **ýurt söküp** bilýän bolsaňyz – diýip,
Batyr Gaýly gep tapman gümmi-sümme etdi (Ödäýew, 2009:58).

Ýalaňçaa gelmek

Tkm.T (TDDS II, 453). Dünýä inmek, eneden dogulmak.

Trk.T Dünyaya gelmek, doğmak.

Örnek cümle

Ýalaňçyga ýaňy **gelen**, Ganyml bilen söweş salan (Baýram şahyr- TDDS).

Ýelaýak

Tkm.T (TDDS II, 480). Ýyndam, ýüwrük, çapgyr.

Trk.T Hızlı, çabuk, seri, süratlı.

Örnek cümle

Ylgashmakda şondan ökde ýok diýip, **Ýelaýak** atdan hem galanok diýip, Obamyzda gürrüň edýärler käte (D. Baýmyradow- TDDS).

Ýelbag

Tkm.T (TDDS II, 480). Gara öýüň üzüginiň aşaky etegine berkidilip, durlugyň üsti bilen tärimniň aşaky gözenegine baglanýan ýüpler.

Trk.T Geleneksel Türkmen çadırlarının üst ve alt kısmına bağlanan ipler.

Örnek cümle

Jumagül öýüň **ýelbagyny** çözüberdi (O. Ödäýew- TDDS).

Ýolbaşçy

Tkm.T (TDDS II, 499). 1. Ýolbaşçynyň wezipesi, ýagdaýy. Oňa uly kärhanaýolbaşçylyk etmek ynanyldy. 2. Kärhana ýa-da edara işlerini dolandyrýan guramalar. Gowy işleýänlere ýolbaşçylyk tarapyndan sag bolsun aýdyldy.

Trk.T 1. Müdürün vazifesi durumu. Ona güvenilerek şirket yönetiminin idaresi verildi. 2. Şirket ya da idare eden, idare işleriyle ilgilenen.

Örnek cümle

Ine, **ýolbaşçy** bolmak isleýän, ýöne **ýolbaşçylyk** üçin artykmaç güýç, yhlas sarp etmelidir öýtmeyän käbir adamlaryň tölemeýän harjy, salgydy (Gylyjow, 2018:129).

Ýokuş deňmek (görmek)

Tkm.T (TDDS II, 498). Gaty görmek, göwnüňe ýaramazlyk, namys bilmek; kyn görmek.

Trk.T Alınmak, üzülme, hoş olmayan durum, utanmak; zor gelmek.

Örnek cümle

Gep arasynda Abu Bekriň aýdan bir sözi maňa juda **ýokuş deňdi** (Gylyjow, 2018:68).

Hökümdar syr bildirmese-de, bu sözi **ýokuş görüpdür** (Gylyjow, 2018:402).

Ýol çalmak

Tkm.T (TDDS II, 498). Yz çalmak, yzarlamak.

Trk.T İz aramak, takip etmek.

Örnek cümle

Şumroý kempir eger **ýol çalan** adam bolsa, özüni tapsyn diýip, otyrýeri bilen süýşüp, yz edip gitdi (Görogly-TDDS).

Ýol sökmek

Tkm.T (TDDS II, 498). Köp ýöremek, ýöräp köp ýol geçmek.

Trk.T Çok yürümek, çok yürüyerek yol gitmek.

Örnek cümle

Soňra habar-hatyr alara golaý-goltumda janly-jemende ýokmuka diýip, ýene bir menzil **ýol söküdirler** (Gylyjow, 2018:596).

Ýol salmak

Tkm.T (TDDS II, 498). 1. uçramak, sezewar bolmak, başyna düşmek. 2. köp gatnap ýol etmek, gidipgidip-gelip durmak, bir ýere köp gatnamak, gatnaw etmek.

Trk.T 1. Denk gelmek 2. Çok gidip gelerek yol çekmek, sık sık bir yere gidip gelmek.

Örnek cümle

Onsoň ol özüniň tanalmaýan ýerine **ýol saldy** (A. Gowşudow- TDDS)

Uruş başlanaly bäri, ençeme öýüň üstünden ölüm habary **ýol salypdy** (TDDS)

Olaryň ogul-gyzyna siňdirip ýetişmedik mähir akabasy agtyklaryna tarap **ýol salýar** (Muhammedowa, 2020: 15).

Ýedidamak

Tkm.T (TDDS II, 478). Dürlü-dümen iýmegi, köp iýmegi halaýan.

Trk.T Çeşit çeşit yemeği seven, çok yemeyi seven.

Örnek cümle

Ol bir **ýedidamak** adam ekeni (TDDS).

Ýerdemir

Tkm.T (TDDS II, 489). Ýer sürmek üçin azalyň kündesiniň ujuna geýdirilýän demir.

Trk.T Yer sürmek veya bellemek için aletin ucuna takılan demir, pulluk.

Örnek cümle

Onuň aşak ýanynda, ýerde iki sany posly **ýerdemri** ýatyr, başga başga-da çägä bulaşyp ýatan demir bölekleri kändi (A.Gowşudow- TDDS).

Zorzemin

Tkm.T (TDDS II, 535). Ýyländodak atlandyrylýan derman otuň bir görnüşi.

Trk.T İlaç yapımında kullanılan bir bitki.

SONUÇ

Bu çalışmanın hedefi lehçeler arası bir aktarma sorunu olarak birleşik sözcüklerde görülen yalancı eş değerliğin incelenmesidir. Türkmen Türkçesi kaynak ve Türkiye Türkçesi hedef lehçe olarak alınmıştır. Oğuz grubunda bulunan ve birbirine yakın olan bu iki lehçede bulunan 437 yalancı eş değer sözcüğün anlam farklılıkları tespit edilmiştir.

Bu tespitler iki başıkta incelenmiştir. Bunlardan ilki birleşik sözcüğü oluşturan her iki unsurun da hedef ve kaynak lehçede bulunduğu halde yalancı eş değer birleşik sözcüğün hedef lehçede bulunmasıdır. Bu sözcüklerdeki yalancı eş değerlik durumunda aktarma hatalarının daha kolay yapılacağı düşünülmektedir. Çünkü her iki lehçede de aynı birleşik bulunmaktadır.

İkincisi birleşik sözcüğü oluşturan her iki unsurun da hedef ve kaynak lehçede bulunduğu halde yalancı eş değer birleşik sözcüğün hedef lehçede bulunmamasıdır. İlk sözcük de ikinci sözcük de ayrı ayrı düşünüldüğünde Türkmen Türkçesinde bulunmaktadır, Türkiye Türkçesinde de bulunmaktadır. Birleşim ise Türkmen Türkçesinde bulunduğu halde Türkiye Türkçesinin söz varlığında bulunmamaktadır.

Ancak bazı birleşik sözcükler Türkiye Türkçesinde bir anlam çağrışımı yapmaktadır. Çalışmada çağrışım yapanların iki başlıktan hangisine konulacağına zaman zaman tereddüte düşüldüğü dahi olmuştur. Bazılarında ise hiçbir çağrışım yoktur. Çağrışım olsa da olmasa da birleşik sözcüğün anlamı her iki lehçe için de yalancı eş değer özelliği göstermektedir. Bu durum aktarıcılar için zorluk sebebi olarak tespit edilmiştir. Aktarma hatalarının her iki lehçeyi iyi bilmemekten kaynaklandığı düşünülürse aktarmaya gereken özenin verilmesinin gerektiği ortaya çıkmaktadır. Verilen iki başlıktan ilk başlıktaki örnek sayısının ikinci başlıktakine göre çok daha az olduğu tespit edilmiştir.

Bunun dışında çalışmada tespit edilen yalancı eş değer sözcüklerin bazılarının eş dizimli sözcükler olduğu da düşünülmektedir. Bu iki kavramın kıyaslaması hakkında alanyazında yeterli çalışma yoktur. Ayrıca birleşik sözcükler ile eş dizimli sözcüklerin ayrı ayrı tespiti daha geniş bir çalışma gerektirdiğinden çalışmada eş dizimli sözcük incelemesi yapılmamıştır.

Çalışmada 437 yalancı eş değer birleşik sözcük tespit edilmiştir. Tespit edilen birleşik sözcüklerin bir kısmı bitişik, bir kısmı da ayrı yazılmakta hatta bazılarının yazımında kısa çizgi de bulunmaktadır. Kaynak lehçe olan Türkmen Türkçesi sözcükleri için temel referans sözlük olarak *Türkmen Diliniň Düşündirişli Sözlügi* kullanılmıştır. Bu kaynakta 50.000 sözcük bulunduğu düşünülürse, tespit edilen yalancı eş değer birleşik sözcüklerin yüzde 1 kadar olduğu görülebilir. Ancak bu çalışmada sadece birleşik sözcüklerde görülen yalancı eş değerliğin incelendiği dikkate alınmalıdır.

Oğuz grubu lehçelerinden olan ve Türkiye Türkçesine yakın özellikler taşıyan Türkmen Türkçesi üzerine yapılan her çalışma Türk dünyasının kültür bütünlüğünü sağlamak bakımından önemli görülmektedir.

KAYNAKÇA

Agaýew, K., Bekjäýew, T. (2007). *Dil Bilimine giriş- Ýokary okuw mekdepleriniň talyplary üçin okuw gollanmasy*. Aşgabat: Türkmen döwlet neşirýat gullugy.

Ahundow, B. (1957). *Şasenem-Garyp dessany*. Aşgabat: Türkmen döwlet neşirýat gullugy.

Akar, A. (2005). *Türk dili tarihi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat

Akyllyýewa, G. (2020). Peýdaly maslahatlar. *Zenan Kalbi* 07/2020 içinde s. 43 Aşgabat: Türkmenistanyň Ministrler Kabineti.

Aksu Kurtoğlu, Ö. (2016). Öğretim düzleminde bütünleyici bir yaklaşım savunusuyla Eş dizimliğe kuramsal bir bakış. *Mersin Üniversitesi Dil ve Edebiyat Dergisi*. 13 (1). s.39-70. Retrieved from <http://ded.mersindilbilim.info/tr/pub/issue/19516/207879>

Alkan, H. (2012). Lehçeler arası aktarmalarda yalancı eş değerler sorunu (türkiye türkçesi-özbek türkçesi-yeni uygur türkçesi fiil örneği). *Turkish Studies*. sy.671-688

Allakow, J. (2010). *Edebiyat ylmyna giriş. Ýokary okuw jaýlarynyň dil we edebiyat fakultetleriniň talyplary üçin okuw-gollanma kitaby*. Aşgabat: Türkmenistanyň Bilim Ministrliگی

Aly, S. (2020). *Garabaş*. (Çev: Geldimyradow, Ç.). *Dünya Edebiyaty* 5/2020 içinde s. 160-164. Aşgabat: Türkmenistanyň Ministrler Kabineti

Altıkulaçoğlu, S. (2010). Yabancı dil sınıflarında Eş dizimli sözcük öğretimi ve anadilinin rolü. *Dil Dergisi*. 148. s. 37-52

Altun, H. O. (2020). Yalancı eşdeğerler nasıl tasnif edilmeli? Kazakça ve türkiye türkçesi üzerinde deneme/how to categorise the false friends? Testing on kazakh and turkish. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. 1(48).

Amman, M. (2012). *Dört derwüş*. Aşgabat: Türkmen döwlet neşirýat gullugy.

Annageldiyewa, L. (2021). *Sungatyň aşygy*. Diýar 2/2021 içinde s. 34-35. Aşgabat: Türkmenistanyň Ministrler Kabineti.

Annaýewa, Ý. (2020). Zenan Dowamata Dowamdyr. *Zenan Kalbi* 11/2020 içinde s. 20-21 Aşgabat: Türkmenistanyň Ministrler Kabineti.

Aşyr, Ç. (1986). *Göreş*. Aşgabat: Türkmenistan neşirýaty.

Atabaýew, M. (2020). Terbiýäniň Özeni. *Zenan Kalbi* 03/2020. İçinde s. 33-35
Aşgabat: Türkmenistanyň Ministrler Kabineti.

Ataýew, K. (2010). *XVIII asyr türkmen edebiyaty*. Ýokary okuw mekdepleri üçin okuw kitaby. Aşgabat.: Türkmen döwlet neşirýat gullugy.

Ayabakan İpek, M. (2019). Türkçe sözlükte Eş dizimli ögelerin sunumu ve görünümleri. Ankara: TDK Yayınları

Banguoğlu, T. (2015). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

Baýjanow, B., Petjikowa M. (2015). Häzirki zaman türkmen dili. morfologiýa. Ýokary okuw mekdepleri üçin okuw gollanmasy. Aşgabat: Türkmen döwlet neşirýat gullugy.

Baýramowa, A. (2020). Saglygñ gadyryn bilgil. *Zenan Kalbi* 03/2020 içinde s. 32.
Aşgabat: Türkmenistanyň Ministrler Kabineti.

Bekiyewa, G. (2020). Sagdyn ýaşayyş. *Zenan Kalbi* 12/2020 içinde s. 38 Aşgabat: Türkmenistanyň Ministrler Kabineti.

Berdimuhamedow, G. (2020). Tebigy dermanhana. *Zenan Kalbi*. 07/2020. İçinde s. 45
Aşgabat: Türkmenistanyň Ministrler Kabineti.

Beşen Delice, T. (2013). Türkmen türkçesinde yalancı eşdeğerler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*. Sayı: 2/4 2013 s. 131-146.

Cengiz, M. (2016). Türkmen Türkçesi ile Türkiye Türkçesindeki deyimlerde görülen yalancı eş değerler. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*. 2 (2). 208-248.
Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijhe/issue/31787/348394>.

Çakmak, C. (2014). Türkmen Türkçesinde görülen yalancı eş değer kelimeler üzerine. *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. Sayı: 5. sy.15-53.

Çuriýew, A. (1993). *Bir soragyn ýigrimi ýyllyk sütemi*. Aşgabat: Mesrep neşirýaty.

Çürük, Y. (2017). Türkçede birleşik sözcükler (İsimler). *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı (Yeni Türk Dili) Anabilim Dalı*.
Yayımlanmamış Doktora Tezi

- Dädebaýew, N. (2020). Söýgi duýdansyz gelýärmü? *Zenan Kalbi* 07/2020. İçinde s.32-33. Aşgabat: Türkmenistanyn Ministrler Kabineti
- De Sent-Ekzýuperi, A. (2020). Adamlaryň saýýary. (Çev: Amangeldiýew, Y.). *Dünya Edebiyaty* 5/2020 içinde s. 84-107. Aşgabat: Türkmenistanyn Ministrler Kabineti
- Depbiýewa, N. (2020). Gaýynenä göwündeş eltilere egindeş. *Zenan Kalbi* 03/2020. İçinde s.28-29 Aşgabat: Türkmenistanyn Ministrler Kabineti.
- Doğan, N. (2015). Türkçe sözlükte fiilisel eş dizimlik. *Gazi Türkiyat Araştırmalar Dergisi*. S.17, ss 67-84.
- Doğan, N. (2016). *Türkiye Türkçesinde fiillerin eş dizimleri*. Yayınevi: Ankara.
- Doğan, N. (2019a). Türkçede dil bilgisel eş dizimlilik. *Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı*. 17-19 EKİM 2018 Eskişehir s.535-545.
- Doğan, N. (2019b). Yabancılara Türkçe öğretiminde eş dizimsel farkındalık ve öğrencilerin eş dizim yeterlikleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. C.12. s.68. sy.115-122.
- Doğan, N. (2020). Türkçede sözcük ve dil bilgisi ilişkisi: dil bilgisel eş dizim kalıpları. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 8 (6). 1945-195. DOI: 10.18506/anemon.821972.
- Cengiz, M. (2016). Türkmen Türkçesi ile Türkiye Türkçesindeki deyimlerde görülen yalancı eş değerler. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*. 2 (2). 208-248. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijhe/issue/31787/348394>
- Eken, N. T. (2015). Anlatı metinlerinde sözcük birliktelikleri: Türkçe üzerine eğitim-öğretim ortamları hedefli gözlemler. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dilbilim Anabilim Dalı Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Bilim Dalı.
- Eken, N. T. (2016). Eş dizimlerin saptanmasına ve betimlenmesine yönelik kuram ve yaklaşımlar. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt: 13. Sayı: 33. s.28-47.
- Ergin, M. (2013). *Türk dil bilgisi*. Bayrak Basım Yayın Dağıtım. İstanbul
- Esenmedowa, A. (2010). *Häzirki zaman Türkmen dili (morfolojiya) yokary okuw mekdepleri üçin okuw kitaby*. Aşgabat: Türkmen Döwlet Neşirýat Gullugy.

- Gelenowa, M. (2020). Milli ýörelgäniň dowamy. *Zenan Kalbi* 7/2020 içinde s. 18-19 Aşgabat: Türkmenistanyň Ministrler Kabineti.
- Godarow, R. (2001). *Oguznama*. Aşgabat: Türkmenbaşy Adyndaky Türkmenistan Milli Golýazmalar İnstituty.
- Gökçür, E. (2019). *Türkmen Türkçesinde Birleşik Sözcükler*. Konya: Palet Yayınları.
- Gylyjow, R. (2018). *Halallyk kyssalary*. Aşgabat: Türkmen döwlet neşirýat gullugy.
- Hajýýew, H. (2021). Dağlar ýeriň myhydyr. *Diýar* 2/2021 içinde s. 25. Aşgabat: Türkmenistanyň Ministrler Kabineti.
- Hill, J. (2000). *Revising priorities: from grammatical failure to collocational success*. In Lewis, M. (ed.). *Teaching Collocation*. Hove: Language Teaching Publications. s. 47-69.
- Hirik, S. (2017). İstemsel eş dizimlik ve kiplik ilişkisi: tahmin kipleri örneği. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*. Sayı:6/2. s.719-733.
- Hojageldiyew, N. (1991). *Gökdepe galasy gysgaça taryhy oçerk*. Aşgabat: «Çäç» Döredijilik-önümçilik birleşigi.
- Hudaýberdiyewa, G. (2020). Diş toýy. *Zenan Kalbi* 7/2020 içinde s. 40 Aşgabat: Türkmenistanyň Ministrler Kabineti.
- İlker, A. (1999). Lehçeden lehçeye aktarma üzerine bazı düşünceler. *Uluslararası Türk Dil Kurultayı*. 1996. 553-559.
- İmer, K., Kocaman, A. ve Özsoy, A. S. (2011). *Dilbilim sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Kara, M. (2000). *Türkmence: (giriş-gramer-metinler-sözlük)*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Kara, M. (2000). *Türkmen Türkçesi grameri*. İstanbul: Etkileşim Yay.
- Kara, M. (2009). Lehçeler arası aktarmalarda temel sorunlar. *Turkish Studies International Periodical For the Languages*. Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/4 sy.1056-1082.

Kara, M. (2012). *Türkiye Türkçesi*. Ercilasun, A.B. (Ed.). Türk Lehçeleri Grameri içinde (s.233-282). Ankara: Akçağ Yayınları.

Karadoğan, A. (2004a). Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Sorunları (Türkmen Türkçesi – Türkiye Türkçesi Üzerine Bir İnceleme). Yayımlanmamış Doktora Tezi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Kırıkkale.

Karadoğan, A. (2004b). Türk lehçeleri arasında yapı eş değeri ve yalancı eş değer yapılar. *V. Uluslararası Türk Dil Kurultayı Bildirileri*. 20- 26 Eylül 2004. Türk Dil Kurumu Yayınları. s. 1591-1604. Ankara.

Kartallıoğlu, Y., Yıldırım, H. (2012). *Türkiye Türkçesi*. Ercilasun, A. B. (Ed.). Türk Lehçeleri Grameri içinde (s.33-80). Ankara: Akçay Yayınları.

Kerbabaýew, B. (2010). *Japbaklar Powest we hekaýalar*. Aşgabat: Türkmen döwlet neşirýat gullugy.

Kırömeroğlu, N. (2011). Türkmen Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki yalancı eş değerler. Yüksek Lisans Tezi. *İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. İstanbul.

Kirişcioğlu, F. (2006). Türkmen Türkçesinden Türkiye Türkçesine yapılan aktarmalarda karşılaşılan bazı problemler. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. (20). 21-35.

Korkmaz, Z. (2017). *Türkiye Türkçesi grameri şekil bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Korkmaz, Z. (2018). *Türçede söz dizimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kumova Metin, S, Karaoğlu, B. (2016). Türkiye Türkçesinde Eş dizimlerin istatistiksel yöntemlerle belirlenmesi. *Bilig*. (78). 253-286. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilig/issue/48705/619716>.

Kurudayıoğlu, M., & Karadağ, Ö. (2005). Kelime hazinesi çalışmaları açısından kelime kavramı üzerine bir değerlendirme. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 25(2). 293-307.

Kuş, G., Uslu, Z., & SÜ, E. F. (2013). Masal çevirisinde eşdeğerlik sorunu: grimm kardeşler'in altı kuğu masalı örneğinde bir inceleme. *The Journal of Academic Social Science Studies*.

Mämmedowa, Ý. (2020). Bitaraplyk döwri. *Diýar 12/2020* içinde s. 12. Aşgabat: Türkmenistanyň Ministrler Kabineti.

Muhammedowa, A. (2020). Mähriň we Mukaddesligiň Nury. *Zenan Kalbi 12/2020* içinde s. 14-15. Aşgabat: Türkmenistanyň Ministrler Kabineti.

Muhtar, A. (2020). Sekizinji gudrat hakynda rowaýat. (Çev: Goşlyýew, M.). *Dünya Edebiyaty 5/2020* içinde s. 200-201. Aşgabat: Türkmenistanyň Ministrler Kabineti.

Nartyýew, N. (2010). *Häzirki Zaman Türkmen Dili (Leksika). ýokary okuw mekdepleri üçin okuw kitaby*. Aşgabat: türkmenistanyň bilim ministrligi.

Nyyazow, S. (2009). *Türkmen Dili. I. Bölüm*. Aşgabat: Türkmenistanyň Bilim Ministrligi.

Orazberdiyewa, A. (2010). *Estetika we edebiyatşynaslyk. Ýokary okuw mekdepleri üçin okuw gollanmasy*. Aşgabat: Türkmen döwlet neşirýat gullugy.

Orazowa, G. (2020). Manyly ömrüň örki. *Zenan Kalbi 12/2020* içinde s. 28-29. Aşgabat: Türkmenistanyň Ministrler Kabineti.

Ödäýew, O. (2009). *Otly Türkmenistana Baryýar*. Aşgabat: Türkmen döwlet neşirýat gullugy.

Özeren, M. (2014). Salar Türkçesi Ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eşdeğer Sözcükler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 3(2).

Özkan, B. (2011). *Türkiye türkçesinde belirteçlerle fiillerin birlikte kullanılması ve eş dizimlilikleri*. Ankara: TDK Yayınları

Özkan, M. (1996). Yapılış, yazılış ve kullanılışları bakımından birleşik kelimeler. *İlmi Araştırmalar Dergisi*. Sy. 95-110.

Pokalçuk, Ý. (2020). Sen kim? (Çev: Gurbannepesow, R.). *Dünya Edebiyaty 5/2020* içinde s. 194-199. Aşgabat: Türkmenistanyň Ministrler Kabineti.

Praus, B. (2020). Faraon. (Çev: Kiçigulow, A.). *Dünya Edebiyaty 5/2020* içinde s. 44-83. Aşgabat: Türkmenistanyň Ministrler Kabineti.

Resulov, A. (1995). Akriba diller ve ‘Yalancı eş değerler’ sorunu”. *Türk Dili*, 524, 916-924.

Saparowa, A. (2020). “Halasgärini” beýgelden ussat *Dünya Edebiyaty* 5/2020 içinde s. 116-124. Aşgabat: Türkmenistanyň Ministrler Kabineti.

Sarı, İ. (2016). Türkiye türkçesindeki birleşik sözcüklerin merkezlilik odağında sınıflandırılması. *Dil Araştırmaları Dergisi*, (18) sy.199-217.

Saryhanow, N. (1961). *Şükür Bagşy*. Aşgabat: Türkmenistan Döwlet Neşirýaty.

Seýitmyradow, K. (1977). *Nejep Oglan (Dessan)*. Aşgabat: Türkmenistan neşirýaty.

Şagulyýew, A. (2020). Ene-ata –daragt, miwesi perzent. *Zenan Kalbi* 03/2020 İçinde s. 38-39. Aşgabat: Türkmenistanyň Ministrler Kabineti.

Tagan, A. (2014). *Serwi gelin*. Aşgabat. Turkmen dowlet neşirýat gullugy.

Tekin, T. & Ölmez, M. & Ceylan, E. & Ölmez, Z. & Eker, S. (1995). Türkmençe-Türkçe sözlük. Ankara: Simurg Yay.

Türkmen Diliniň Düşündirişli Sözlügi I tom A-Ž. (2016). Aşgabat: Türkmenistanyň Ylymlar Akademiýasy Magtymguly Adyndaky Dil we Edebiyat İnstituty.

Türkmen Diliniň Düşündirişli Sözlügi II tom K-Z. (2015). Aşgabat: Türkmenistanyň Ylymlar Akademiýasy Magtymguly Adyndaky Dil we Edebiyat İnstituty.

Türkçe Sözlük. (2019). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Uğurlu, M. (2000). Türk lehçeleri arasında aktarma meseleleri ve ‘abay yolu’ romanı. *Bilig*, S, 15, 59-80.

Uğurlu, M. (2004), Türk lehçeleri arasında kelime eşdeğer

lięi, *Bilig. Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*. 29. (Bahar 2004). s.29-40.

Uğurlu, M. (2007). Lehçe içi aktarmada yalancı eş değerlik, 38. *ICANAS. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi. International Congress of Asian and North African Studies. Bildiriler. Dil Bilimi, Dil Bilgisi ve Dil Eğitimi IV. 10-15.09.2007.* s. 1877-1890. Ankara-Türkiye.

Umarowa, K. (2020). Baldaklary düzüm-düzüm hasylly. *Zenan Kalbi 03/2020* İçinde s. 14-15. Aşgabat: Türkmenistanyň Ministrler Kabineti.

Vardar, B. (2002). Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Multilingual.

Wern, Ž. (2020). Zemin jümmüşine syýahat. (Çev: Mämmetsähedow, G.). *Dünya Edebiýaty 5/2020* içinde s. 22-44. Aşgabat: Türkmenistanyň Ministrler Kabineti.

Wraýt, R. (2020). Frankfurtdan getirilen gulakhalkalar. (Çev: Esenmyradowa, M.) *Dünya Edebiýaty 5/2020* içinde s. 182-189. Aşgabat: Türkmenistanyň Ministrler Kabineti.

Yazıcı Ersoy, H. (2016), “False Equivalent Words in Turkic Written Languages in Terms of Sociolinguistics: The Case of Turkish, Bashkir and Tatar”, International Conference on Humanities and Educational Research, February 25 – 28, 2016, p. 135-171, Washington D.C., USA.

Yıldız, H. (2009). Karay Türkçesi ve Türkiye Türkçesi arasındaki yalancı eş değer kelimeler. *Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, (5), 611-659.

Ýoldaşowa, G. (2020). Gözlerinde kábämiň keşbi. *Zenan Kalbi 09/2020* İçinde s. 35. Aşgabat: Türkmenistanyň Ministrler Kabineti.

Ýoň, L. (2020). Gyzgyn we sowuk galam. (Çev: Begenjow, S.) *Dünya Edebiýaty 5/2020* içinde s. 130-131. Aşgabat: Türkmenistanyň Ministrler Kabineti.

Ýunker, W. W. (2020). Afrika Syýahat. (Çev, Geldiýew, K.) *Dünya Edebiýaty 5/2020* içinde s. 8-21. Aşgabat: Türkmenistanyň Ministrler Kabineti.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Maya YYLMAZ
Uyruğu	Türkmenistan
Eğitim Bilgileri	
Lisans	Kırıkkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Yüksek Lisans	Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Bilimsel Etkinlikler	Balkan 4. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Türkmen Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasında Birleşik Sözcüklerdeki Yalancı Eş Değerlik, 10-11 Nisan 2021, Edirne.